KATEDRA

YU ISSN 0022/9295 MARIBOR MAJ ŠT.5 LETNIK XXIII 12 DIN

KOLIKOR ŠIBKEJŠI SO KMETOVI
MOŽGANI, TOLIKO MOČNEJŠE MORAJO
BITI MIŠICE NJEGOVIH VOLOV

BRECHT

Stopi pri vsaki oceni kakega dogodka direktno in odkrito na stališče svojega razreda, postavi se v vsaki stvari na določeno stran!

Ob koncu aprila je bilo v Umagu spet veselo, kot je pač veselo kadar se zbere množica mladih. Na svojem že triindvajsetem srečanju smo se zbrali študentje elektrotehnike iz cele Jugoslavije. To je bil naš SUSEJ. (Susret Studenata Elektrotehnike Jugoslavije), kot ga popularno imenujemo.

V starih časih bi temu rekli elektriada. Pa ne da elektriade in vse ostale -iade niso več popularne, pri nas gre za pravo srečanje ki se prične s tekmovanji v znanju se seli na igrišča in konča na plesu.

Pa pojdimo lepo po vrsti.

Prvo dejanje je bilo potovanje. Z malo spretnosti in dovolj veliko mero humorja je minilo hitro in brez naporov. Sledil je okrepilni počitek in priprava na naslednje naporne dni.

Kot je že v navadi so bila najprej na vrsti tekmovanja v znanju. Tu pa postane vse smrtno resno. Za nekaj ur te zapro skupaj z sotrpini in edini prijatelj ti ostaja svinčnik, ki ga pridno grizljaš, če so naloge, ki so jih pripravili na drugih, če je sreča tudi na tvojem faksu, pretežke. Vse lepo in prav. Že res, da se po pravilu na takšnem tekmovanju zbere elita posameznih faksov, vendar tudi geniji včasih odpovedo in ugibajo kakšna »finta« se je zasvetila kakšnemu nadobudnemu asistentu, bodočemu profesorju.

Če te težave izvzamemo pa so tekmovanja v znanju na teh srečanjih prestižnega pomena. Že po statutu se srečanja lahko udeleži le tista fakulteta, višja ali visoka šola, ki svoje ekipe prijavi v obveznih tekmovalnih panogah v znanju: matematiki, osnovah elektrotehnike, fiziki. V ostalih tekmovanjih iz znanja pa lahko sodeluje po želji, in le izjemoma oz. pri izredno majhnih ekipah se zgodi, da ne bi izbrale še kakšnega dodatnega tekmovanja v znanju.

Danes je izbira med temi znanji že kar velika in vsaj na vsaki dve leti se pojavi kakšen nov predmet.

Temu sledijo tudi spremembe tekmovalnega sistema. Tako je letos matematika-gimnastika uma postala poskusni zajec in skupaj z njo tudi tekmovalci. Naloge so bile izbrane tik pred tekmovanjem in to iz zbirk, ki so poznane tudi tistim študentom, ki izpit iz matematike opravljajo že kot zaslužni študenti, pardon absolventi.

Nalogo je bilo potrebno rešiti od začetka do konca, se pravi od A do Ž.

Prepisovanje je bilo izključeno, edino primerno in uporabno sredstvo, pa je bilo lastno znanje.

To je bilo torej nekaj za teoretični uvod sedaj pa preidimo v prakso. Brez skrbi, ne bom postregla s tekmovalnimi nalogami, temveč z nekaj konkretnimi podatki. Ker vsak govori najraje o tistem s čemer se lahko pohvali in molči o temnih straneh, se tudi jaz ne bom odrekla temu pravilu.

Prijetno presenečenje so nam pripravili na letošnjem SUSEJ-U tekmovalci v elektroniki, saj so osvojili prvo mesto. Branko, Darjan in Marijan so združili svoje moči in znanje in vsem pokazali da niso kar tako, saj so razen ekipne zmage segli po prvem mestu tudi v posamezni konkurenci in za nameček dodali še tretje mesto. To sta bila Marjan in Branko. Marjan pa se ni dobro odrezal samo v elektroniki ena, temveč tudi v dvojki, kjer je zasedel drugo mesto, takšna pa je bila tudi njihova ekipna uvrstitev.

Tako dobre uvrstitve so bile v glavnem sad praktičnih izkušenj saj sta oba zmagovalca do dobra zasidrana v raziskovalnem delu. Samo raziskovalno delo, oz. njegov rezultat, pa je slavilo še enkrat. V okviru srečanja je vsako leto organiziran tudi strokovni seminar, na katerem se s svojimi deli predstavijo študentje in mariborčani smo imeli kar tri predstavnike, najboljši med njimi, Milan, pa si je priboril tudi Teslino nagrado.

Edino žalostno pri tem je to, da na nekaterih fakultetah, te seminarje jemljejo premalo resno in kot posledica je relativno skromno število udeležencev. Letos jih je bilo trinajst. Krivdo pa si delijo za to tako študentje kakor profesorji, pri čemer na te pade večji del krivde, saj se seminarja ni udeležil nobeden od strokovnih recenzentov poslanih del, pa tudi ostali pedagoški delavci so bili prisotni le izjemoma.

Nekakšno povezavo med znanji in športnimi tekmovanji pa predstavljajo tekmovanja radioamaterjev. Ti se vsako leto pomerijo v lovu na lisico — pa ne pravo in niti steklo, in telegrafiji, ki jo s kratico imenujemo ORO. Tudi to je eden od mariborskih primatov, ki pa traja že nekaj let, saj je našim telegrafistom na zmagovalnem stolčku tako všeč, da ga že več let nočejo zapustiti tako ekipno kakor tudi posamično.

Ker pač velja, da kdor ima boljše možgane, ima slabše mišice, se je to nekako tako izkazalo tudi pri nas.

Naši ljubljeni športni panogi sta bili nogomet in kros.

Ker Maribor slovi po dobrih atletih, smo se še do nedavnega uvrščali v sam vrh, v izmenjavi generacij pa smo zdrknili za mesto ali dve. Upoštevati je potrebno še našo ljubezen do fer pleja, saj smo na njegov račun doživeli že marsikatero grenko razočaranje.

Razočaranj pa ni bilo več ali pa so bila pozabljena, takoj ko se je na zemljo spustil mrak, ko se je prikazala luna in zazvenela glasba na plesišču.

V trenutku smo si bili vsi prijatelji, a ne le prijatelji do prvega tekmovanja, ampak prijatelji za vedno. Ni lepšega dogodka od ponovnega srečanja s prijatelji, pa čeprav šele čez leto dni.

In tu se začne bistvo. Tu se prepletajo znanje, mladost in ljubezen. Zvečer ko zadoni kitara in se v majhni, za vse mnogo premajhni, sobici zbere množica ljudi, so pozabljeni vsi napori in neuspehi, uspehi pa postanejo še lepši, saj bi brez tega izgubili del svojega sijaja.

In tako je vsak večer, do tistega dne, ko dan, večer, noč in jutro postanejo eno. Ure beže kot minute, slovo je neizbežno. Reka elektrotehnikov se razlije po Jugoslaviji z željo, da se čez leto in dan vsi ti majhni potočki ponovno zlijejo v mogočno reko mladosti, znanja, prijateljstva in ljubezni.

Tatjana Welzer

Katedri se zahvaljujem, da nam je skozi Zapisnik izdajateljskega sveta vsaj delno posredovala intervju z dr. Brankom Horvatom. Mnenja sem, da bi MORALI objaviti tudi takšne intervjuje, ne pa samo mlatenje prazne slame, kot nam jih ponujajo nekateri.

Nihče, pa tudi mi navadni smrtniki (delavci iz proizvodnje) ne mislimo, da ima dr. Branko Horvat čisto vse prav. Sprašujemo pa se, kje ste bili razni Kšele, pa pooblaščeni Soviči in ostali istomišljeniki, ko je bil razgovor s Horvatom, da bi mu tam parirali, če se izrazim v športnem žargonu.

Iz dneva v dan nas v časopisih, radiu in na televiziji zasipavate z raznimi parolami od »natočimo si čistega vina«, »poglejmo resnici v oči, do rečimo bobu bob.« No, pa rečite že enkrat bobu bob. Priznajte, kaj ste sposobni, pa tisto delajte. Ekonomisti in gospodarstveniki pa bodo še naprej s svojim delom dokazovali, da hočejo nam vsem koristiti, če kažejo na napake in istočasno dajejo predloge za njihovo odpravo. V članku se povsem strinjam z Rebernikom, ko pravi: »za naš demokratični sistem je po mojem mnenju nesprejemljivo, da tovariš Kšela vnaprej določi zaključke, ki bi se naj izkristalizirali skozi poznejšo razpravo.«

Sicer pa katedraši, držite se! Upam, da boste v bodoče imeli manj takšnih »tiskovnih škratov« kot je bil tisti, čisto na koncu vašega članka.

Boris Škublin

V okviru izmenjalnih gostovanj od 16. do 24. 5. smo imeli priliko v mariborskem gledališču videti dramo slovenskega avtorja Dimitrija Rupla Pošljite za naslovnikom, v izvedbi PDG iz Nove Gorice. To je vsekakor pohvale vredna zamisel, ki sicer ni nova, saj so tovrstna gostovanja potekala že v prejšnjih sezonah, pobudnik tega pa je bil sedanji direktor mariborske drame tov. Potisk. Gostovanja so imenitna popestritev programa (predvsem če je predstava tako izvrstna kot ta), odlično razbijajo zdolgočaseno at-

PRIMORSKO DRAMSKO GLEDALIŠČE V SNG MARIBOR

mosfero, ki jo tako trdovratno in ljubosumno ustvarjajo Mariborčani.

Do realizacije takega gostovanja pride s pomočjo posredovanja Kulturne skupnosti, po vnaprejšnjem programskem dogovoru, ki ga mora potrditi delegacija uporabnikov v programskem svetu. Škoda je le, da gostje niso predstavili še nekaterih drugih predstav lanske ali letošnje sezone (idealna prilika za primerjavo obeh gledališč!).

Drama Pošljite za naslovnikom prikazuje usodo Vladimirja, zagrizenega revolucionarja, zavednega komunista, do konca predanega boju za pravičnejšo stvarnost. Snov zanjo je Rupel črpal iz življenja Vladimirja Martelanca, Slovenca, ki se je skupaj s tržaškimi komunisti boril proti fašizmu, pobegnil v Sovjetsko zvezo, od tam pa bil pregnan v času stalinovih čistk. Vkrcal se je na ladjo Colombo in se odpravil v Francijo. Tu pa se vključuje odrsko dogajanje. Rupla je namreč dejstvo, da je Vladimir moral šestkrat prepotovati morsko razdaljo med Sovjetsko zvezo in Francijo, ker ni dobil dovoljenja za izkrcanje, še posebej vznemirilo. Zgodovina že sama simbolizira beganje revolucionarja, intelektualca in nam daje slutiti njegovo mračno usodo.

Dogajanje na ladji Colombo nas vodi preko veseljaškega vzdušja na ladijskem krovu v razkrivanje Vladimirjeve intime, njegovega trpkega spoznanja lastnih zmot in neustavljivega revolucionarnega poslanstva. Spoznavamo napor človeka, da bi premagal družbeno zmoto in jo prignal do točke spoznanja občečloveškega nad posamičnim, ob tem pa čuti lastno nemoč in poskuša še z zadnjimi silami uiti stiski, ki ga vse bolj požira in nam ga razkriva. Vladimir je izgubil svoj boj, nacisti ga odpeljejo v koncentracijsko taborišče, postane dachauska številka 65267 in čez nekaj tednov umre.

Očitna kvaliteta drame je, da se ni odpovedala zgodovinskosti, da ni ostalo pri nerazjasnjenih dejstvih, ki so pogojevala dogajanje, ampak nam je ponudila vpogled v nekatera zgodovinska obeležja tedanjega časa, ki jih seveda ni bilo mogoče zajeti in izpričati do potankosti, a vendar dovolj, da gledalec ni ostal zmeden in prepuščen lastnemu sklepanju. To bi bila zanj prehuda obremenitev, saj je bil izsek iz Vladimirjevega življenja izredno kratek, namenjen pa predvsem nezgodovinskemu: stiski izgnanca-revolucionarja. Izredno rešitev je zato predstavljal Povezovalec, ki je združeval zgodovinsko z dramatičnim.

Njegova figura pravzaprav ni nič nenavadnega (v gledališču se z njim dostikrat srečamo), kvaliteta Ruplovega Povezovalca (pri čemer ima zasluge tudi režiser Zvone Šedlbauer) je njegovo pretanjeno, nenasilno pojavljanje v dramatičnem, kar je režiserju uspelo z izredno domiselnimi posegi. To je gledališkemu občutku dajalo svojski pečat in ritem. Zato Povezovalec ni ostal samo avtorjev pojasnjevalec in tolmač, ampak pomemben drobec v prikazovanju Vladimira.

Predstavo je odlikovala še efektna in funkcionalna scena (Boro Rotovnik) in sinhronizirana uigranost celotnega ansambla (Janez Starina je za vlogo Vladimirja na letošnjem Goriškem srečanju malih odrov prejel Goriško vrtnico).

BOJAN JABLANOVEC

UVODNIK

Kot smo obljubili, je pred vami proletarska številka Katedre. Proletarska zato, ker menimo, da smo odprli celo vrsto družbeno pomembnih problemov. Zavedamo se, da smo dali samo majhen prispevek k njihovemu reševanju, zato upamo, da nam boste s konstruktivnimi prispevki pomagali. Upamo, da se nam je tudi s to majsko številko uspelo približati družbeno angažirani Katedri, to je cilju, ki smo si ga zastavili. Predvsem bi vas radi opozorili na branje in kritično razmišljanje (ki ga bomo v obliki prispevka zelo veseli) naslednjih člankov:

ŠTRAJKI — SAMOUPRAVNO SREDSTVO ?! (stran 4)

MLADIM JE VSILJENA KONTROLA STAREJŠIH — Intervju z doktorjem Vladom Srukom (stran 6)

ALI BO VIŠJA AGRONOMSKA ŠOLA DOBILA DRUGO STOPNJO (stran 7)

~~BLIŠČ~~ IN BEDA NEKE KADROVSKE POLITIKE (stran 12).

Na straneh 8, 9, 10 in 11 pa smo pripravili TEORETSKO PRILOGO, v kateri lahko preberete tekste, za katere menimo, da so originalen prispevek pri poskusu reševanja nekaterih družbenih problemov pri nas.:

DR. NECA JOVANOV — Teoretična koncepcija samoupravljanja (stran 8)

DR. PREDRAG VRANICKI — Revolucija in kritika (stran 9)

DR. BRANKO HORVAT — Ekonomska politika stabilizacije (stran 10, 11)

Upamo, da naš trud ne bo ostal zaman in da se boste s prispevki vključili v razpravo o problemih, ki jih s peto številko Katedre v tem letu odpiramo.

Proletarski pozdrav

KATEDRAŠI

ŠPORTNO SREČANJE NA MADŽARSKEM

Tudi letos je bilo organizirano športno srečanje ekip študentskih domov Maribora z ekipami študentskih domov iz Sombately-ja na Madžarskem.

Šlo je za tekmovanje v košarki za ženske in moške, odbojki za ženske in moške, ter malem nogometu za moške.

Sobota 23. 4. ob 5. uri zjutraj — odhod ekip izpred študentskih domov Maribor z avtobusom.

Ekipe so bile kompletne, toda vzdušje na avtobusu je bilo še zaspano. Vsak zase je premišljeval o svojih stvareh, med drugim seveda tudi, kam skriti denar, ki presega dovoljeno vsoto, ter ga »prešvercati« čez meio.

Na carini (okoli 8. ure) nismo čakali dolgo, cariniki so se potrudili in svoje delo opravili hitro. Tudi za menjavanje denarja smo našli čas, toda nobeden ni zamenjal veliko, ker nismo vedeli, kaj bomo lahko kupili. Ob 10. uri smo prišli v Sombately, kjer smo imeli najprej probleme s »parkiranjem« avtobusa, nato pa še z menjavanjem denarja. Sledila je nakupovalna »mrzlica« po mestu, toda kmalu smo videli, da lahko kupiš nogavice Polzela, čevlje Peko, kozmetiko Krka ipd. Toliko bolj je bila privlačna hrana, saj so Madžari znani po svojih klobasah, siru in še marsičem, fantom pa so forinte »goltale« tudi steklenice žganih pijač. Konfekcija je nekaj let za našo modo. Toda forinte smo vseeno potrošili.

V pričakovanju obljubljenega kosila v menzi Visoke pedagoške šole v Sombately-ju, se nismo kaj dosti »basali«, sploh pa ko smo slišali, da imajo dobro hrano. Komaj smo čakali, da se »zaženemo« v menzo. Toda kaj kmalu vidiš zavihane nosove, spačene obraze ipd. Za kosilo je bil nekakšen pasulj ali nekaj podobnega. Odšli smo nezadovoljni in polni pripomb. Namestili smo se v študentskih domovih v praznih sobah. Tu smo kar »zazijali« od začudenja. Enkratne sobe, čistoča, skratka mnogo lepše urejeno, kot smo pričakovali, glede na prve vtise.

Ob 14. uri je bila prva tekma. Košarka za ženske. Tekma je bila na prostem, gledalcev veliko, naši navijači glasni in glavni na terenu (na igrišču). Tekma je bila naporna, rezultat se je menjaval enkrat v našo korist, drugič v korist nasprotnic, na koncu pa je slavila ekipa študentskih domov Maribor.

Sledila je tekma moških v košarki. Ti niso imeli težkega dela, vseskozi so vodili in na koncu tudi zmagali. Preselili smo se na tribuno nogometnega igrišča navijat za naše fante. Toda Madžari so pokazali, da znajo dobro igrati nogomet, zato so na koncu tudi slavili. Bila je dobra tekma, toda naši so žal premalokrat zatresli mrežo nasprotnika. Nato sta bili v tekmi v odbojki. Najprej ženske, ki so svoje nasprotnice hitro in zlahka premagale. Moška ekipa (s 4-mi igralci MB-Stavbarja) je prav tako premagala ekipo Sombately-ja, toda ne tako lahko, kot smo pričakovali. Madžari so se dobro upirali, tekma je bila zanimiva in v nekaterih trenutkih tudi napeta.

Po končanih tekmah smo se začeli pogovarjati o večerni zabavi, kam gremo, kako ipd. Toda najprej večerja, saj smo bili utrujeni in lačni. Toda kmalu smo zvedeli, da nam organizatorji večerje niso pripravili, da je bilo kosilo vse, kar so nam organizirali. Vsi smo onemeli in oči so spraševale, kaj sedaj. Pot je predolga, da b pospravili kovčke in se odpeljali domov.

Toda priti na Madžarsko za en popoldan nima smisla. Odločili smo se, da gremo v mesto na večerjo. Čeprav forintov nismo imeli kaj dosti, smo sklenili, da pač damo na mizo vse.

V restavraciji smo dobili večerjo, pijačo, nato pa je sledila zabava na terasi. Neumorni Marko je s svojo harmoniko navdušil vse Madžare in nas, ki smo se veselili do polnoči. Nato smo se odpeljali nazaj v študentski dom, kjer je bil disco. Tam smo bili do konca, nato smo pogledali še koncert neke madžarske skupine in zabave je bilo konec. Spat še ne gremo. Šli smo na zasebno disco-zabavo v študentskem domu. Nekateri so odšli spat, drugi so se zabavali po svoje.

Zjutraj ob 9. uri nas je prišel naš Drago obvestiti naj pripravimo kovčke in se zberemo pred avtobusom za odhod domov. Odpeljali smo se ob 11. uri, športno smo se ustavili v gostilni, kjer smo potrošili še zadnje forinte. Tam smo se zabavali, pili pivo, jedli, peli, plesali, vse nam je padalo na pamet. Po končanem veselju in zabavi smo se odpeljali proti meji. Mnogi so »švercali« kavo, sir, klobase, igrače, pa otroške čevlje in še marsikaj, toda vse se je dobro izteklo. Problemov ni bilo.

Prišli smo na našo stran in prvo vprašanje cariniku je bilo: »Kako se je odrezala Đuli na evroviziji?«

Cariniki: »Đuli je četrta.«

»Marko, Marko, daj Đuli!«

In spet smo se veselili, vse do Maribora, ko smo se razšli. Dobro smo se imeli, čeprav je bila organizacija s strani Madžarov slaba. Za dobro voljo znamo poskrbeti sami, sploh ko nam kaj steče po grlu, in ko imamo harmoniko, dobrega harmonikarja ter posluh za petje.

Ida JADERNIK

NOVA VELIKA PLOŠČA MARIBORSKE SKUPINE

SLOVENSKA GRUDA: PESMI

K: LEPO JE PETI?

SG: Lepo je peti! Celo lepše kot jesti riž.

K: Zakaj ravno rižl?

SG: Ker se z njim razmetava na porokah.

K: Poroka?

SG: Pomp. Riž najprej leti po zraku, nato pade na glave in navsezadnje obleži pod čevlji. Vmes pa veselo frajtonarca. To je folklora.

K: Folklora kot ritual?

SG: Že, že, toda vsak na zdravje spit kozarec konča s smrtjo (kozarca)?

K: Glaževina prinaša srečo, ali ne?

SG: Ljudem, ki verjamejo vanjo. A razbit kozarec več ne služi svojemu namenu in glaževina bode. Tragika.

K: Upam si trditi, da ste del folklore. Torej, kaj hočete skozi njo povedati?

SG: Bolje je takoj pojesti grozdje, kot pa s šampanjcem zalivati zmagovalce.

K: Stoletja so za nami. Kaj bi na vašo glasbo dejali vaši dedje?

SG: Imeli bi približno isti odnos do nje, kot Matija Gubec do kosilnice. Ker ne bi imel bencina, bi moral v upor vendarle s koso. Pa pustimo koso, kosilnico in bencin. Upori so si enaki.

K: Govorite o uporu a Pesmi prežema vdanost v usodo.

SG: Vdanost v usodo je vonj po smrti. Milan Dekleva je na Odpotovanjih zapisal: »A tisto kar samo živi, lahko samo umre . . .«

Tam gor stoji prebeli grad
pod gradom vrtec nov.
Po njem pa hodi mlad vrtnar,
lepo je žvižgal pel:
»Čeprav sem kmečkega rodu
vrtnarskega stanu,
imam pa lepo deklico,
gosposko ljubico.«

Gospod graščak v lin' stoji vse
sliš' kar govori.
Pa brž vrtnarja kliče on,
tako mu govori:
»Al' mojo hčerko ti poznaš
al'jo ti štimaš?«
»Jaz vaše hčerke ne poznam
in tudi ne štimam.«

Gospod graščak mu ni verjel,
po rablja je poslal.
Na travnik so odšli prav vsi,
vrtnar zdaj tam kleči.
»Odveži rabelj mi oči,
da vidim čez polje,
Da videl bom če zraven je,
ki dal sem ji srce.«

Meč rabelj prvič zavihti,
med plečmi ostrmi.
Je omedlela ljubica in
padla dol na tla.
Ko drugič se zabliska meč,
mu glavca pade preč.
Je ljub'ca trikrat zdihnila,
slovo od sveta jemala.

Še so se pogovarjali,
kam naj ju v grob deno.
Potem vele pokopati
vsac'ga na en kraj cerkve.
Iz njega zrase lilija
iz nje pa vrtnica.
dorasli sta vrha cerkve,
na vrh sklenili se.

K: Ali enačite Slovence z vrtnarjem?

SG: To ve vsak Slovenec najbolje sam zase.

K: Radi koncertirate? Nastopili ste že na nekaterih večjih odrih in odmev ni bil ravno šibak.

SG: Če govorimo o koncertih imamo najraje generalke. Takrat smo maksimalni, igramo za kvaliteto. Pred ljudmi igramo za ljudi. Trditev je čudna. Kruta.

K: Torej naj raje prihajamo na vaše generalke!?

SG: Ne. Nasprotno. Mi bomo dali vse od sebe. Toda da se razumemo, nam ni cilj nad cilji koncertiranje ampak iskanje zvoka, pesmi, ustvarjanje.

> Ne zahtevajte dobrih ljudi, temveč ustvarjajte dobre službe.

K: Znano nam je, da je na odru Male drame v Ljubljani nastopal z vami kot četrti član ansambla dramski igralec Jože Zupan, ki je bil z izbrano poezijo rdeča nit vaših pesmi.

SG: Drži. Če spadajo krofi k pustu, pečenice k zelju in srajca k riti, potem si Slovenske grude ne znamo več predstavljati brez mojstra Zupana. Samostojnih koncertov brez mojstra ne bo.

K: Od letošnje sezone ste sekcija KUD Študent. Je vmes denar, prijateljstvo, skupna ideja?

SG: Ce sem del folklore pijem rizling, in če pijem rizling sem del folklore (tudi kudovske). Toda ne samo v rizlingu, na odru se ujemamo še dosti bolje.

K: Ali ste s tem rešili tudi vaše finančne težave, katere prav gotovo imate,

SG: Poznate tiste gostije kjer razgreti svatje lepijo tisočake na čela muzikantom. Na takšne stvari ne gremo. Ne bomo obogateli na ta način.

K: Ali hočete obogateti?

SG: Ja. Postati bogatejši. V kvaliteti.

Še kiklco prodala bom,
za sladko vince djala bom,
ne grem, ne grem ne grem
domov,
sem žejna premočno.

K: Maribor je postal bogatejši še za eno ploščo.

SG: Našo ploščo, na ploščo »Trije ribniki« ali brusilno ploščo ali kakršnokoli že ploščo. To je treba izgovoriti z veseljem. To smo mi, slovenske pesmi, narod, ki si je resnično sam pisal zgodovino. Kavo človek izpije »zoc« pa zavrže. A on daje dušo kavi. Pa ne da bi se zavrgli. Živimo mimo pompa.

K: Neke vrste sado-mazohizem. Vsakemu prija hvala.

SG: Ste že vprašali kdaj tekmovalnega konja, kaj si po zmagi najbolj želi?

K: In vaši načrti v bodoče?

SG: Z glavo do zida. Naprej pa skozi vrata.

S. G.

Začelo se je sramežljivo, nekje pred letom ali dvema. Beograjska skupina Kazimirov k kazneni korpus je izdala kaseto v samozaložbi. Kaseta se je prodajala tudi v ŠKUCu v Ljubljani.

Kako leto zatem, lani jeseni po Novem rocku 82, pa je svojo neodvisno kaseto izdala mlada ljubljanska skupina Otroci socializma. To je bil prvi, relativno posrečen poskus, kaseta pa je seveda izšla pri ŠKUCu. Kaseta bi lahko bila še boljša, vendar so na žalost na drugi strani dokaj nerelevantni »eksperimenti«, oz. preprosto povedano, zaradi premalo drugega materiala je zapolnjen prostor z Branetovimi recitiranji in Andrejevim bolj ali manj posrečenim spremljanjem z bas kitaro. Prva stran je toliko boljša, saj je bila posneta v živo na Novem rocku 82 in (menda) dodatno zmiksana še v studiu, nastop pa jih je (za takrat) dobro predstavil. Čeprav so medtem precej napredovali (imamo tudi že nove posnetke, v kratkem pa bo izšel njihov dvojni single), pa je posnetek na kaseti še vedno aktualen, tudi ne samo kot dokument. Na drugo stran bi lahko uvrstili studijske posnetke, ali pa bi povabili kakšno drugo mlado skupino, vendar to iz različnih vzrokov, tudi zaradi želje po čimprejšnjem izidu kasete (zaletavost), niso storili. Kaseta je izšla v 200 izvodih, in če se ne motim, so jo medtem že razprodali in dodatno natisnili.

Naslednji so bili na vrsti O! Kult (oboje smo že lahko poslušali v Mariboru, zato zdaj o njih ne bi izgubljal besed), tokrat že z bolj ambiciozno zastavljenim projektom — fanzine in kaseta. Material so posneli na ponesrečeno izbranem nastopu (predskupina Električnemu orgazmu v Ljubljani), kjer so tudi zaradi različnih tehničnih in zaodrskih problemov zaigrali precej bledo. Na kaseti je tako zabeležen raztrgan in negotov nastop, ki jih nikakor ne predstavlja v pravi luči. Deloma so se tudi sami zavedali teh pomanjkljivosti, deloma pa so tudi zaradi pomanjkanja drugega materiala dodali še studijske verzije dveh najbolj znanih skladb (Za ljudi in Tovariši čigavi). Najzanimivejši je fanzine, ki asociira na podobne prijeme britanskih Crassovcev, ki so svojim ploščam dodajali »časopisno« oblikovane ovitke, polne sporočil in opisov. Brane Zorman, gonilna sila skupine, je seveda tudi sam uredil fanzine, kar mu je zelo dobro uspelo. Natisnjeni teksti (tudi svojčas v Punk problemih cenzurirana besedila), citati in izsečki iz časopisov, slikovno gradivo itd. Vsekakor eden izmed radikalnejših posegov.

Omenimo še tri novejše zanimive izdaje iz aprila 83; najprej Via Ofenziva in Čao pičke, vsak z eno stranjo na skupni kaseti, pa Laibach in Last Few Days prav tako na skupni kaseti s skupnim fanzinom ter še solo projekt basista Laibacha — Kellerja.

Via Ofenziva so nekoliko starejša skupina, ki tudi zaradi lastne neresnosti in nemotiviranosti, pa zaradi menjave članov in drugih vzrokov, ni dosti nastopala, so pa skoraj legendarni, v ožjih krogih seveda, imajo pa tudi nekakšen »underground« hit — Skladbo Proleter. Ta je zastopan tudi na kaseti, ki je bila posneta v discu FV. Ob Proleterju je najzanimivejša Lili Marlen, z drugim besedilom, a originalno glasbo. Kompaktno odigran material in kvalitetne skladbe jih dvigajo tudi na povprečje prve strani kompilacije Lepo je . . .

Čao pičke so mlajša skupina z zanimivo, samosvojo usmeritvijo in solidno pevko. Krajše skladbe, večkrat krčevito odigrane, zelo razgibani in pulzirajoči ritmi, ob tem pa nekatera bolj, nekatera nekoliko manj zanimiva besedila. Čao pičke kar dosti obetajo. V celoti je kaseta boljši končni rezultat, kot pri Otrocih (zaradi njihove druge strani) in O! Kultu (prej omenjen nesrečen izbor koncerta). Tiskovni material, dodan tej kaseti, se bolj ali manj reducira na ponatis besedil in nekaj fotografij, ki skušajo dopolnjevati besedila. Nekaj uspešnejši in obilnejši je fanzine Vie Ofenziva.

O kaseti Laibacha in Last Few Days se skoraj ne splača izgubljati besed. Vsekakor najpomembnejša kasetna in ne samo tovrstna izdaja pri nas v zadnjem času. Solidno posneta kaseta nam relevantno predstavlja eno najbolj izdelanih in osmišljenih alternativnih, »drugačnih« skupin v Jugoslaviji. Njihov, pogojno rečeno, na industrijskem rocku baziran glasbeno tekstovni koncept, je zelo jasno določen, dopolnjujejo ga z video programi, slikarskimi razstavami in poezijo (Laibach Kunst je skupno ime za ta projekt, del tega pa smo si lahko ogledali na promociji kasete v ŠKUCu in naslednji dan na koncertu). Posnetki so nastajali v lanskem in letošnjem letu, nekaj jih je z Novega rocka 82, vendar dodatno zmiksanih v studiu Metro.

Na drugi strani kasete je zastopana zanimiva britanska alternativna skupina Last Few Days. Ob njihovem imenu omenimo, da nima apokaliptične vsebine opozarjanja na bližnji sodni dan, ampak, da je termin Last Few Days v Britaniji običajen izraz, ki naznanja konec razprodaje. Kljub temu pa nekateri ob njih avtomatično pomislijo na prvo varianto. Meditativen, večkrat raztrgan glasbeni tok je le obris, del aspekta ustvarjanja skupine in nikakor ni reprezentantiven, je samo zvočna kulisa. O nastopu Laibacha, Last Few Days in 23 Skidoo bo govora na drugem mestu, zato zdaj omenimo, da se celovitost Last Few Days doživi šele na koncertu. Toliko o tej vsekakor izredno pomembni publikaciji, ki jo spremlja fanzine z neobjavljenim Laibach intervjujem in z opisom delovanja skupine Last Few Days.

Druga kaseta je solo izlet basista Kellerja. Sam je namreč »odigral«, oz. upravljal z različnimi elektronskimi pripomočki. Glasba, oz. zamisel nima neposredne zveze z Laibach konceptom, je pa gotovo del Laibach Kunsta. Če jo poskušamo opisati, si pomagajmo z asociacijami (in verjetnimi, mogoče kar nujnimi vplivi, izhodišči) na nemško tradicijo tovrstne glasbe, pa če rečemo temu »Kraut« rock ali mogoče (z druge strani) delno elektronika. Glasbo s te kasete bi torej lahko uvrstili deloma med tradicijo starih Tangerine Dream ali Can, ter predvsem načine zgodnjih (prve postave) D. A. F.-ov in deloma tudi Kruppsov. Niz krajših, kontinuirano sledečih se tem (mozaik) prekriva obe strani kasete in pušča vtis dokaj kompaktnega materiala. S tem o kvaliteti dane glasbe še nismo nič povedali, konkretnemu odgovoru o vrednosti tega projekta (zgolj eksperiment ali že osmišljeno delo) pa se bom za zdaj (po nekaj poslušanjih) izognil s pripombo — zelo zanimiv, nikakor ne napačen izdelek, kjer bi se skoraj bolj nagibal k drugemu mnenju, označenem v oklepaju.

Za konec te (zgolj) informacije povejmo še, da bo predvidoma tudi ena najboljših ljubljanskih skupin Grupa 92 izdala kaseto.

Izdaja neodvisnih kaset je dokaj pozitivno kompromisna rešitev za mlade skupine, ki še čakajo ali niti še nimajo izgledov za LP ploščo, mala plošča pa za zbran material ne zadošča več. Ta varianta je »poceni«, sicer ne za kupce, kasete namreč stanejo od 120 do 160 din, ampak za ustvarjalce, ki večkrat sami kupijo kasete in jih tudi sami ali ob sodelovanju s ŠKUCem presnemavajo in izdelujejo ovitke. Nekakšna naša varianta neodvisnih družb, bi rekel, prirejena našim tehničnim in finančnim možnostim. Vsekakor pa še en dokaz živosti, trdovratnosti in zagrizenosti določenega dela mladinske subkulture, za katerega nekateri nočejo niti slišati, kaj šele, da bi jo kritično, realno in objektivno ovrednotili . . .

MILKO POŠTRAK

CANKARJEV DOM — kulturni in kongresni center

PETER GREEN BAND

250.- 0003

ČUTIM, BLUES BO MOJ EDINI NAČIN

Mož, ki je ustanovil skupino z imenom Fleetwood Mac, 1967 kmalu za tem, ko je zapustil Blues breakers legenda nekega Johna Mayalla. Skupina Fleewood Mac si je zelo hitro pridobila mnogo posnemovalcev kot predhodnik rastočega britanskega blues-gibanja v tem času.

Že prva njihova velika plošča Flutwood Hac je osvojila številne ljubitelje bluesa. Mala plošča Black Magic Woman sicer ni prišla na lestvice, zato pa je druga velika plošča Mr. Wonderful dokončno utrdila položaj, ki ga je beli blues tedaj dobival s številnimi skupinami kot so Canned Heat, Ten Years After, itd.

1968 je Peter Green kot vodja skupine, izjemen komponist, pevec in seveda mojster kitare, nakazal novo usmeritev, z izidom hit singla Albatross, kjer se je izraziteje pričel oddaljevati od čistega bluesa.

Uspehi pa so se začeli predvsem z malo ploščo Need Your Love So Bad, ki je ena izmed najlepših ljubezenskih skladb, kar jih je Green kdajkoli napisal. Naslednje uspešnice v seriji so Man Of The World, Oh Well, in Green Manalishi. Medtem je izšla tudi plošča Then Play On. Veliko so tedaj tudi nastopali, osvojili tudi Ameriko in postali ena najpomembnejših skupin na svetu.

1970 se je Green obseden z religijo, nepričakovano odločil, da bo zapustil svet glasbene industrije. Fleetwood Mac so bolj ali manj uspešno delovali še naprej, Peter Green pa se je umaknil. Dolgo časa o njegovem delu ni bilo ničesar slišati — razen tega, da dela kot grobar, kot točaj v neki krčmi, kot bolničar, in da se je za nekaj časa pridružil neki komuni v Izraelu. Tako je bilo, dokler ni izdal pred nekaj leti albuma z naslovom In The Skies. Album je izšel pri majhni gramofonski hiši PVK Records, kjer je bil Green edini glasbenik, evidentiran pod »rock«. S tem svojim albumom je dokazal, da kljub devetim letom molka ni kaj prida pozabil na glasbo.

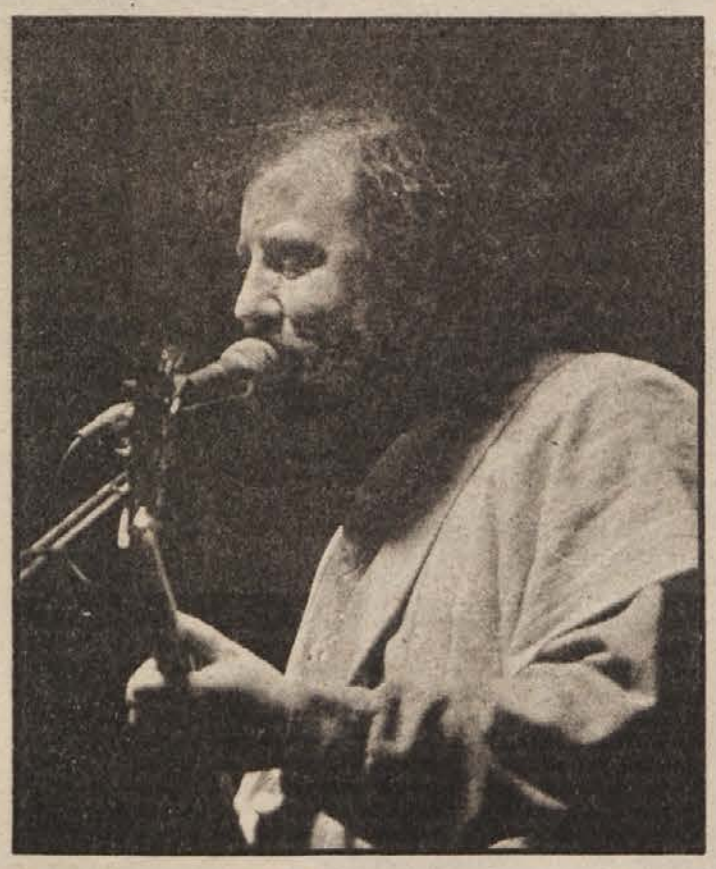

HALA TIVOLI, LJUBLJANA 23. MAJ 1983

Veliko ljudi se je nabralo pred dvorano. Z malo šale: kakor bi se na ta dan zbrali vsi »preživeli« freaki tega in okoliških mest. Čakali smo, da bi končno slišali enega najboljših blues kitaristov.

»Predvozač« je bil bas kitarist, ki se je kakšno uro kasneje pridružil grupi Petra Greena, imenovani Kolors.

Končno nastop. V modrem soju reflektorjev so se pojavili bobnar, percussionist, pianist in trije kitaristi — med njimi tudi zajeten možak v ohlapnem oblačilu, Peter Green.

Že v uvodu so krasno »zakvačkali« eno izmed skladb z albuma In The Skies in nato z naslednjim nekoliko bolj rockerskim komadom vzvalovili atmosfero v dvorani. Greenov enakomerno pozibavajoč glas je vodil močno prednjo linijo treh kitaristov. Krasno. Nič drugega ni bilo mogoče kakor vsrkati te »blue« zvoke, mehke in drseče. Skladbe so se nizale, med njimi Black Magic Woman s priokusom raggae ritma. Toda, ko je zazvenela Need Your Love So Bad, kmalu za njo pa še Man Of The World, je bil to en sam čudovit, čudovit blues.

Naj ti pripovedujem o svojem življenju?
Pravijo, da sem svetovljan,
saj sem prepotoval že ves svet
in videl mnogo lepih deklet.
Mislim, da imam vse,
kar potrebujem,
ne bi si hotel želeti več
in ne bi hotel biti kdo drug.

Odšli so z odra, a publika v dvorani je zahtevala »bis« in skladbo Albatross. Seveda. Jasno. Peter Green ne more oditi iz Ljubljane, ne da bi zaigral Albatross.

Pravijo, da kdor enkrat sliši to skladbo, kjer se z »slide« načinom igranja poleg ostalega imitira tudi vreščanje te ptice, ta ne bo nikoli pozabil teh mehkih, polzečih zvokov. Albatross je ena tistih skladb, ki ostanejo večno.

Publika je po prvem dodatku ponovno priklicala glasbenike na oder. Zaigrali so še dve skladbi.

Zvok v dvorani je bil ves čas koncerta res grozen, a to navsezadnje niti ni bilo tako bistveno: saj, prekleti stari rockerji res znajo!

Bojana Rudl

Prevrati se dogajajo v slepih ulicah.

ŠTRAJK— SAMOUPRAVNA POT?!

Kaj je odločilno za presojo o značaju (tipu, obliki) družbene ureditve: (1) način uresničevanja interesov (ne glede na vsebino interesov) ali (2) vsebina interesov, ki se uresničujejo (ne glede na način uresničevanja) ali (3) komplementarnost prvega in drugega (način uresničevanja in vsebina interesov)? Poenostavljena dilema je: kaj ali kako, oblika ali vsebina, način ali cilj, ali pa kaj in kako, oblika in vsebina, način in cilj?

Nekatere vnaprejšnje opredelitve

Družbeno ureditev opredeljujemo kot specifičen družbeni odnos (odnos v reprodukciji družbe), ki je pogojen z načinom produkcije in delitvijo produkcijskih pogojev kar določa tip odnosov v sferi delitve produktov dela, družbene delitve dela, ipd. Glede teh kriterijev razlikujemo:

(1) Nesamoupravne družbe — objektivni pogoji produkcije so privatna lastnina, kar pogojuje neenakopravnost v sreri delitve (odtujenost od rezultatov dela). Poglabljajoča se družbena delitev dela skupaj z delitvijo produkcijskih pogojev pogojuje odtujenost od samega sebe, od svojega bistva in od sočloveka. Interesi, ki se uresničujejo v nesamoupravni družbi so interesi manjšine, ki je na oblasti. Ti interesi so protislovni (ali antagonistični) interesom tistih, ki delajo (reproducirajo družbo).

(2) Pogojno samoupravne družbe — objektivni pogoji produkcije so normativno in nominalno podružbljeni kar naj bi omogočilo enakopravnost vseh producentov v sferi proizvodnje in delitve (vsi delavci; delitev po delu). Faktično so objektivni pogoji produkcije v oblasti birokracije ali/in delavcev, kar pomeni, da so produkcijska sredstva družbena ali/in kolektivistično privatna lastnina (lastnina kot socioekonomska in ne kot pravna kategorija). V pogojno samoupravni družbi se uresničujejo interesi delavskega razreda (ki nominalno ima oblast) in interesi njegovih predstavnikov (ki faktično imajo oblast). Ti interesi so **lahko** protislovni in antagonistični, **lahko** pa so identični. V kakšni meri so ti interesi identični in v kakšni meri se uresničujejo interesi delavskega razreda v enaki meri je ta družba samoupravna.

(3) Samoupravne družbe — v samoupravni družbi so objektivni pogoji produkcije v celoti podružbljeni, dosežena je polna ekonomska, družbena in politična enakopravnost vseh članov družbe. V tej družbi se uresničujejo interesi delavskega razreda, ki so istočasno interesi celotne družbe in katerih uresničitev pelje k polnemu osvobajanju vsakega njenega člana.

Interesi v družbi še ne pomenijo družbeni interes. Zato razlikujemo:

(1) Skupinske interese — to so interesi določene skupine, stanu, ali sloja ljudi (ne glede na družbeni status in politične opredelitve) ali interesi razreda, ki je na oblasti (z izjemo delavskega razreda).

(2) Družbene interese — to so interesi celotne družbe (vsakega njenega posameznega člana) in interesi delavskega razreda, ki zgodovinsko ima identične interese z interesi vsakega člana družbe.

Način uresničevanja interesov v družbi je lahko:

(1) Nedemokratičen — odločanje skupine ljudi o družbenih interesih (vrst interesa, uresničitev, neuresničitev).

(2) Demokratičen — (démos — narod + kratéó — vladam) Odločanje vseh članov družbe o družbenih interesih (vrst interesa, uresničitev, neuresničitev).

Besedi demokratičen in nedemokratičen smo opredelili v najbolj ozkem pomenu in ne tako kot jih ponavadi v sociologiji uporabljamo (namreč, pod demokratičnostjo razumemo predvsem vsebino interesov in šele potem način uresničevanja).

Delitev (in opredelitev) pojmov je le načelna in nujno pomanjkljiva, vendar bo zadostovala za nadaljno analizo.

Če bi družbeno ureditev presojali po načinu uresničevanja interesov ne glede na vsebino interesov, (torej ne glede čigavi in kakšni so ti interesi) potem bi neko družbo lahko označili kot samoupravno, čeprav se v njej uresničujejo skupinski interesi. Tipičen primer lahko najdemo v večini razvitih kapitalističnih družbah, ko na splošnih volitvah (demokratičen način) narod izvoli vlado, ki uresničuje interese kapitalističnega razreda, ki so antagonistični delavskim interesom oz. družbenim interesom. In nasprotno, ožje partijsko in državno vodstvo (nedemokratičen način) določa in uresničuje avtentične interese družbe oz. delavskega razreda ter na osnovi vsebine interesov, ki se uresničujejo, to družbo opredeljujemo kot pogojno samoupravno z vsemi predpogoji za prehod v samoupravno družbo.

Torej, sam način uresničevanja interesov ne more biti kriterij za presojanje vsebine družbenih odnosov.

Če bi družbeno ureditev presojali po vsebini interesov, potem moramo ugotoviti, da se (ne glede na način uresničevanja) skupinski interesi uresničujejo le v nesamoupravi družbi ali v pogojno samoupravi družbi. Družbeni interesi se uresničujejo (ne glede na način uresničevanja) samo v pogojno samoupravni družbi, če pa se uresničujejo samo na demokratičen način potem to družbo opredeljujemo kot samoupravno.

Smo družba v kateri delavski razred nominalno ima oblast in družba v kateri delavski razred faktično nima oblasti (torej smo pogojno samoupravna družba). Prepričane v nesposobnost delavstva (ali upravičeno?), državne in partijske (birokratske) strukture (še vedno) upravljajo v imenu delavskega razreda in realiziranjo njegove in/ali svoje interese. V sedanji fazi naše proletarske revolucije, samoupravnost »merimo« (oz. moramo meriti) skoraj izključno po tem katere (čigave) interese uresničujemo.

Kot je že napisano, v pogojno samoupravni družbi se artikulirajo in uresničujejo skupinski in družbeni interesi. Tudi družbeni interes ni en sam interes; obstaja pluralizem interesov v okviru temeljnega (zgodovinskega) družbenega interesa. Da bi se lažje artikulirali in uresničevali avtentični interesi delavskega razreda, se postavljajo določeni mehanizmi oz. načini. Te institucionalizirane mehanizme imenujemo normalni način uresničevanja interesov. Pravico delavcev do opredelitve lastnih (družbenih) interesov in uresničevanja le-teh smo opredelili v ustavi, zakonu o združenem delu, programu zveze komunistov in drugih družbenih dokumentih. V vseh teh dokumentih je opredeljen tudi normalen način uresničevanja delavskih interesov.

Če delavci ne morejo uresničiti svojih avtentičnih interesov (katerih uresničevanje bi pomenilo »povečanje« samoupravnosti) na normalen način, imajo polno zgodovinsko pravico izbrati nenormalne načine uresničevanja svojih interesov. Eden takih nenormalnih načinov (ki postaja normalen, ne pa institucionaliziran) je štrajk v vseh odtenkih političnega žargona (prekinitev dela, izsiljeni sestanek, konflikt . . .), ki ni zmeraj žargon pravšnjosti.

V trenutkih revolucionarne krize (ti trenutki lahko trajajo leta in leta) v pogojno samoupravni družbi prevladujejo skupinski interesi, ki se uresničujejo na normalen način ter zaradi tega dobivajo videz družbenih interesov. Ce je dovoljeno skupinske interese uresničevati na institucionalizirani (formalno demokratičen) način, potem mora biti dovoljeno družbene interese oz. interese delavskega razreda uresničevati na neinstitucionalizirani (v bistvu demokratičen) način.

Ne glede na neposredni povod za štrajk, so dejanski vzroki v širšem družbenem okolju, v katerem se uresničujejo interesi, ki so v nasprotju z interesi delavcev in zaradi katerih delavci ne morejo uresničiti lastnih interesov. Ne glede na konkretne zahteve stavkajočih, je njihov revolt uperjen proti vsem silam v družbi, ki onemogočajo podružbljanje proizvodnih sredstev in uresničevanja enakopravnosti v proizvodnji in delitvi.

Zato moramo priznati štrajk kot sredstvo (poslednji način) boja za samoupravljanje in politično akcijo (revolucionarno gibanje) usmeriti v odpravljanje dejanskih družbenih, političnih in ekonomskih vzrokov za štrajk.

Osvobajanje delavcev je lahko samo delo njih samih.

SI

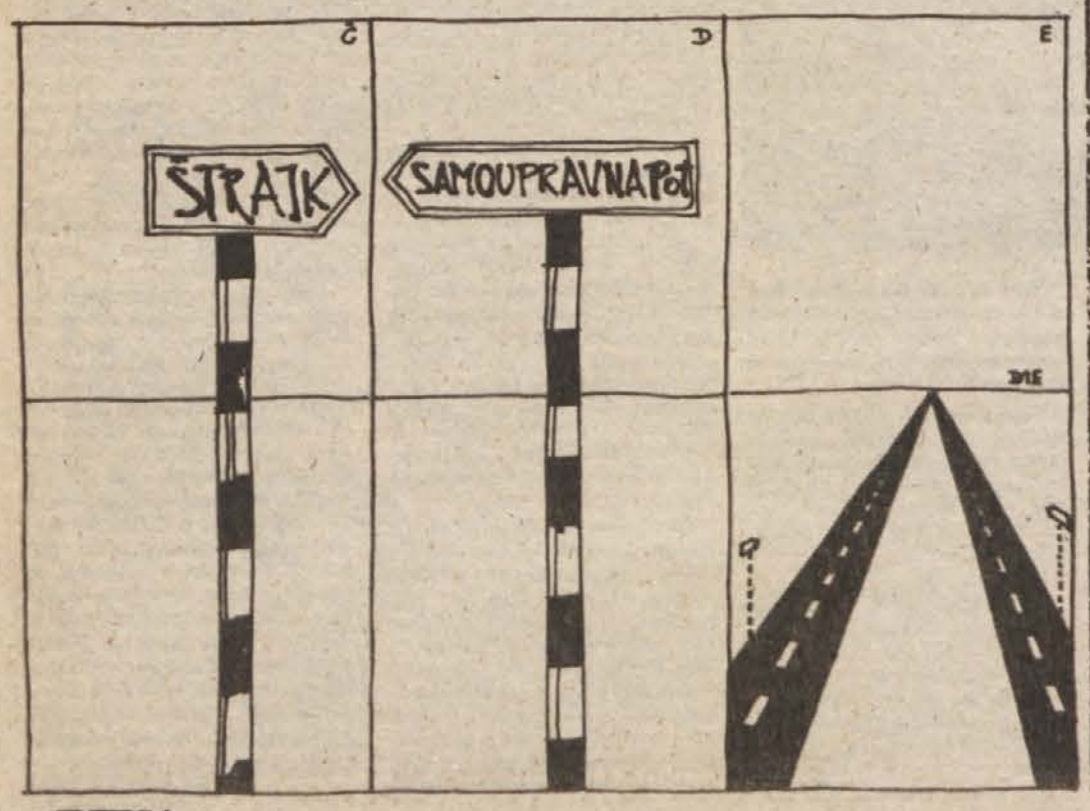

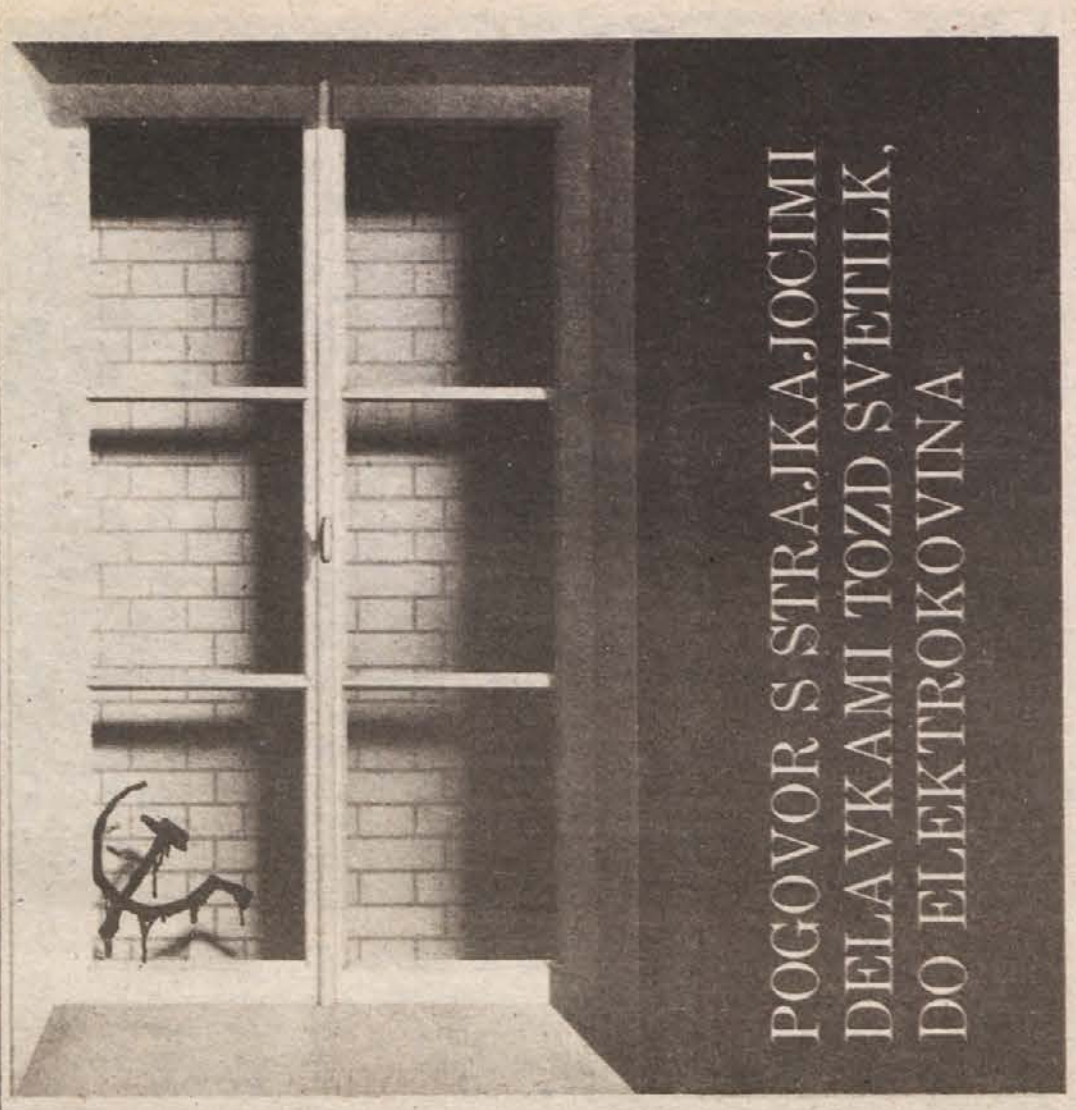

POGOVOR S STRAJKAJOČIMI DELAVKAMI TOZD SVETILK, DO ELEKTROKOVINA

KATEDRA: Koliko zaslužite delavke?

DELAVKA: V našem tozdu zaslužimo delavke od 7.800 dinarjev pa do 11.000 dinarjev na mesec. Jaz sem na primer precej visoko ocenjena, ker imam še 18 odstotkov na pridnost in 11 odstotkov na stalnost, pa zaslužim 11.000 dinarjev. To je tukaj najboljša plača.

KATEDRA: Zakaj ste delavke v tozdu svetilk stavkale? Ali je bil vzrok samo nizek osebni dohodek?

DELAVKA: To smo urejevali že nekaj let, že štiri leta smo zahtevale, da bi dobile 20 točk zraven. Lani enkrat avgusta so nam to odbili, delavke se s tem niso strinjale in sedaj, ko smo imeli potrditev plana za prvo tromesečje, ta plan je bil v izgubi in to je vse skupaj privedlo do tega. Delavke so videle, da je bila izguba, čeprav se je tudi izredno delalo, pa tudi točk niso dobile zraven in tako so zjutraj ob sedmih zahtevale direktorja. Direktor pa je dejal, da ima ob sedmih sestanek kolegija, in da bo prišel ob enajstih. Ampak delavke temu niso verjele, ker so jih že večkrat »naflajdrali« tako po domače povedano. Ob enajstih so potem prišli. Ženske so sicer bile ob svojih trakih in so »šraufale«, komadi pa niso šli naprej. Nato smo se eno uro o vsem pogovarjali, potem pa so direktorji zahtevali, da naj izberemo nekaj ljudi, in da se bomo šli v sindikalno dvorano pomeniti. Tam smo se dogovorili, da bo zdaj prišlo to na zbore, da bodo predlagali nekaj predlogov, s katerimi se najbolj ne strinjam, ker bi naj dvignili približno za 10 odstotkov plačo vsem, menim pa, da bi morali tisti z najnižjo plačo dobiti največ.

KATEDRA: Proti komu ste delavke stavkale?

DELAVKA: Ženske niso več zaupale, ker so jim odbili te točke. Vedno so samo obljubljali, na koncu pa so rekli, za letos ni mogoče vsej hali dati točk zraven, dočim se nekatere stvari urejajo. Ženske pa s tem niso bile zadovoljne. Stanje je bilo že tako kritično, da se delavke niso bale posledic, rekle so, potem nas naj pač vse pokličejo na odgovornost.

KATEDRA: Kaj menite kdo je kriv za takšno stanje?

DELAVKA: Tudi notri so napake, od zunaj pa še večje. Mi pločevino obračunamo po 3.700 dinarjev, plačamo pa po 8.000. Tudi to, ko so nam obljubili določen odstotek zraven, ker izvažamo, tudi od tega ni nič.

KATEDRA: Do kdaj so vam obljubili, da se bodo stvari uredile?

DELAVKA: Do 4. junija, da bi lahko potem to 15. junija izplačali.

KATEDRA: Kako dolgo ste skušali to doseči po samoupravni poti?

DELAVKA: Najmanj dve leti.

KATEDRA: Ali ste delavke zahtevale še kaj drugega kot dvig osebnih dohodkov?

DELAVKA: Zahtevali smo tudi, da bi bilo čim manj režijskega kadra. Ker tudi to nas tepe.

KATEDRA: Kakšna pa je bila pomoč predstavnikov mestnega sindikata?

DELAVKA: Za te je tudi žalostno, da se oglasijo šele takrat, ko je že prepozno! Prej so sigurno vedeli kakšne so pri nas plače, pa ni prišel nihče vprašat. Bila sem na sestankih, ko so bili tudi ti zraven. Rekla sem, kako nizke plače so pri nas, pa ni nihče vprašal, ali je stanje res tako kritično. Tovariš Gramc je bil na tem sestanku, ko smo delavke stale, pred tem pa ni nihče prišel med delavke.

KATEDRA: Ali se vam zdi prav, da ste na takšen način skušali doseči svoje pravice? V bistvu gre tukaj tudi za izsiljevanje?

DELAVKA: Delavke se zavedamo, da to ni prav, ampak ni šlo drugače. Delavke niso mogle več čakati. Sedaj se je reklo celo, da bi naj bilo to enkrat z novim letom, da je to takšen postopek pri nas, če gre po samoupravni poti. Ženske pa s takimi plačami do novega leta ne morejo zdržati.

Imamo primer, ko je delavka presegla normo za 30 odstotkov, pa je na mesec zaslužila 9.000 dinarjev, ob tem pa je imela še 5—6 odstotkov na pridnost in nekaj let stalnosti.

DELAVKA: (22 let, trije otroci) Vprašate me lahko kako živim, nihče pa tega ne razume. Jaz sem recimo dosti v bolniški, zato se ne morem primerjati s tistimi, ki celi mesec delajo, vsekakor pa moram ravno tako živeti. Zdaj sem dobila 7.780 dinarjev plače, če ne bi bila v bolniški pa bi dobila 9.000 dinarjev. Za vrtec plačam približno 5.000 dinarjev, za stanovanje pa 5.300 dinarjev, dokler se ne bo podrašilo (po 30 % podražitvi bo to skoraj 7.000 dinarjev). Moja plača ne zadošča niti za vrtec in stanovanje, kje je še vse ostalo, plin, elektrika . . . Mož zasluži približno 18.000 dinarjev mesečno. Nihče nas ni vprašal, kako živimo, nihče nas tudi ni vprašal, kako lahko greš s takšno družino na dopust s 3.500 dinarjev regresa. Niti nadur ne morem delati, ker mi potem otroški dodatek odtrgajo. Zdaj dobim 1.300 dinarjev otroškega dodatka za vse tri.

KATEDRA: Večkrat slišimo, da bi morali delavci še več, še bolje delati. Koliko lahko delavke tukaj še več delate?

DELAVKA: Tako dolgo, dokler jih bo v režiji toliko, lahko delavec še bolj dela, pa ne bo poknil tiste režije. Enkrat se je že šlo tako daleč, da se je naredil popis, prišlo je do kontrole, koliko kdor dela, iz pisarne pa ni šel nihče.

DELAVKA: Tukaj dostikrat še med malico delamo, da si malo dvignemo presežek, če nimamo tega pa dobimo 7.000 dinarjev.

DELAVKA: V pisarnah pa vmes štrikajo.

DELAVKA: Zadnjič je direktor rekel, da smo fenomeni, da pridemo s tem denarjem skozi. Sam pravi, da z našo plačo ne bi mogel živeti.

DELAVKA: Pravi, da nas razume, ampak to nam nič ne pomaga.

KATEDRA: Kje vidite vi rešitev tega stanja?

DELAVKA: Sigurno ni rešitev, da so se sedaj dogovorili, da bodo plačo vsem dvignili. Mi smo dalj predlog, naj bi se dvignile plače samo proizvodnim delavcem, pa pravijo, da bi se takrat razmerje porušilo.

DELAVKA: Mi imamo nagrajevanje po delu. In tisti strokovnjaki, ki so res strokovnjaki, naj dobijo, če pa bi bili vsi ti, ki so v pisarni strokovnjaki, potem bi morala naša tovarna »super stati«.

DELAVKA: Tudi nobenih inovacij ni, v vseh teh letih se ni nič spremenilo.

KATEDRA: Koliko ste bile delavke enotne?

DELAVKA: Vse delavke smo bile enotne. Včasih so rekle bomo to, bomo to, pa ni bilo nič, zdaj pa so rekle zahtevamo direktorja, in ta čas počakamo, pa kako je, je.

DELAVKA: Štiri ure smo ga morale čakati. Ne vem ali je več vreden sestanek, ali pa da 200 delavk tako dolgo čaka.

DELAVKA: Za nas delavce morajo nekaj ukrenit, ker če bomo mi zmanjšali proizvodnjo, bodo oni tudi nastradali.

SRP

URADNE ŠTEVILKE O STAVKAH V SFRJ

V petindvajsetih letih, odkar so rudarji leta 1958 v Trbovljah razglasili štrajk, je bilo v Jugoslaviji že približno 5.000 tovrstnih situacij. Točne podatke je zelo težko dobiti, še posebej velja to za druge republike. Uradni podatki so takšni:

LETO	ŠTEVILO ŠTRAJKOV
1958	58
1959	150
1960	102
1961	130
1962	225
1963	213
1964	271
1965	231
1966	152
1967	118
1968	148
1969 (8 mesecev)	138
1970	ni podatkov
1971	ni podatkov
1972	ni podatkov
1973	ni podatkov
1974	ni podatkov
1975	99
1976	125
1977	140
1978	307
1979	217
1980	253
1981	216
1982	174

V Sloveniji je bilo lani 18 stavk, medtem ko jih je bilo letos do 20. maja že 62.

V vsej Jugoslaviji je v 253 štrajkih leta 1980 sodelovalo 13.507 udeležencev, leta 1981 v 216 štrajkih 13.504 udeleženci, lani pa 10.997 udeležencev v 174 štrajkih. Povprečno so v zadnjih treh letih prekinili delo stavkajoči za šest ur v eni stavki. Od 174 štrajkov lani, jih je bilo 112 v neposredni proizvodnji, 55 v vsem tozdu, 7 pa jih je zajelo več tozdov ene delovne organizacije. V neproizvodnih dejavnostih je bilo istega leta le 10 štrajkov, v industriji in rudarstvu 65, v tekstilni, usnjarski in obutveni industriji 24, v gradbeništvu in 23, v kmetijstvu živilski industriji 21, v gozdarstvu in lesni industriji 19, v prometu in zvezah 11, v trgovini 5, enkrat pa so štrajkali v turizmu in gostinstvu.

MATERIALNI POLOŽAJ DELAVSKEGA RAZREDA

Daleč največji odstotek stavk je zaradi nezadovoljstva z nizkim osebnim dohodkom. Visoka inflacija prizadene najbolj delavce v neposredni proizvodnji, saj so tam dohodki še vedno zelo nizki. Realni osebni dohodki so od leta 1979 padli za 19,4 odstotka. Septembra leta 1982 je 15 odstotkov slovenskih delavcev zaslužilo manj kot 10.000 dinarjev. Do marca letošnjega leta se je delež delavcev, ki so zaslužili manj kot 10.000 dinarjev mesečno, zmanjšal na 11 odstotkov, vendar je to še vedno 63.000 delavcev. Ob tem je 10.600 delavcev zaslužilo manj kot 8.000 dinarjev.

Samo v treh mesecih letošnjega leta pa so se življenski stroški povečali za 17,4 odstotka, cene na drobno pa za 16,4 odstotka. Inflacija je v prvih treh mesecih v primerjavi z decembrom 82 znašala 12 odstotkov, kar je največ v zadnjih desetih letih. Še nekaj podatkov, ki pričajo, v kakšnem materialnem položaju so predvsem proizvodni delavci:

— 23 odstotkov zaposlenih v tekstilni industriji zasluži manj kot 10.000 dinarjev,

— V Tovarni mesnih izdelkov Košaki dobi 15 odstotkov delavcev manj, kot je zajamčeni osebni dohodek.

— delavka v Elektrokovini je ob 30 odstotnem preseganju norme zaslužila 9.000 dinarjev.

Žal ni novejših podatkov, kakšno je materialno stanje delavcev v Mariboru. Na mestnem sindikatu se šele pripravljajo na zbiranje teh podatkov.

PRVA DVA ŠTRAJKA V JUGOSLAVIJI

Letos je minilo 25. let, odkar se je 13. januarja 1958 v Trbovljah zgodilo nekaj nezaslišanega: rudarji so razglasili štrajk. V njem so sodelovali vsi zaposleni, ne glede na izobrazbo in položaj, tudi člani zveze komunistov, sindikalni funkcionarji in člani delavskega sveta. Vsega skupaj 4.000 ljudi.

Postavili so listo 18. zahtev, med njimi: da se jim izplača takoimenovana 13. plača (ki je bila takrat v navadi in so jo dobili tudi vsi drugi zaposleni v Trbovljah), da se zboljša varnost pri delu in da se začne temeljita razprava o rudarstvu kot panogi. V skladu s pradavnimi pravili, ki so se jih v Trbovlju še dobro spominjali, so imenovali stavkovni odbor in imenovali tudi delegate, ki bi jih naj zastopali v pogajanjih z oblastmi. Končno so, po dolgih in mučnih zasedanjih — ne samo v Trbovljah, tudi marsikje drugje — dosegli sporazumno rešitev, v kateri so rudarji v glavnem zmagali. Štrajk se je končal 15. januarja, po dveh dnevih in pol.

Povdariti je treba, da so trboveljski rudarji pred tem »izrabili vse legalne možnosti«, da bi partijske in državne oblasti opozorili na izjemno hude razmere v rudarstvu in na naraščajoče nezadovoljstvo delavcev. Toda nobeno sestankovanje in pošiljanje delegacij ni nič pomagalo in tudi to ne, da je iz protesta kolektivno odstopil ves sindikalni odbor.

Kaj vse se je ob tem štrajku dogajalo v partijskih, sindikalnih in državnih vodstvih, danes še ni znano. Jasno pa je, da je bil šok zelo hud in da ni manjkalo mnenj, da gre za sovražno dejavnost, ki jo je treba kaznovati. Prav iz strahu pred represalijami so Trboveljčani zaprosili Zagorje za solidarnostni štrajk, do katerega je tudi prišlo. Čeprav je očitno prevladalo mnenje, da je bila stavka upravičena in da ne gre za spodkopavanje socializma, pa so se hitro pojavile tudi zelo ostre obsodbe stavkajočih. Pri tem je posebej izstopalo mnenje Zveze ženskih društev v Trbovljah in Zagorju ki so z najostrejšimi besedami obsodile stavkajoče, češ, da »pluvajo na pridobitve narodnoosvobodilne borbe«, da so »sovražniki delovnega ljudstva« in zahtevale, da se »takšni elementi odstranijo iz delovnih kolektivov«, ker gre za »razredne sovražnike«.

POGOVOR S PREDSEDNIKOM MESTNEGA SVETA SINDIKATOV V MARIBORU, BRANKOM SMOLETOM

KATEDRA: Kje so vzroki za stavke? Ali delavci po samoupravnih poteh ne morejo uresničiti svojih interesov? Vse te poti so zelo dolge. Ko pa pride do stavke se vse skupaj mnogo hitreje razčisti?

SMOLE: Res je, da so velikokrat samoupravne in politične strukture pa tudi vodstva podjetja nekoliko prepočasna, ali pa celo mlačna v razreševanju problematike, ki je bila nakazana na rednih sestankih političnih organizacij, ali na samoupravnih organih, pa se to včasih odlaga in odlaga. Nekaj je tudi takšnih zadev, ki jih preprosto ne morejo rešiti, ali pa si jih ne upajo razreševati, ali pa se jih ne lotevajo tudi zaradi tega, ker rečejo da ni možno, takšne so norme, takšne so omejitve, itd. Potem pa ko zakuha, se tehta ali eno ali drugo in se običajno izbere manjše zlo, manjše zlo pa je vedno to, da se na nek način ugodi tistim zahtevam v odnosu na nevarnost, da se takšno nemirno stanje nadaljuje.

KATEDRA: Kakšna je tukaj vloga sindikata? V kapitalizmu sindikat organizira stavke, ve se tudi proti komu delavci stavkajo. V socialistični družbi pa se postavlja vprašanje, proti komu delavci stavkajo če pravimo, da so tovarne njihova last in kakšna je vloga sindikata?

Pri nas stavk ne organizira sindikat!

SMOLE: Sigurno ne. Vloga sindikata je pri nas opredeljena v zakonu o združenem delu tudi v takših primerih. Sindikat se od takšne spontane akcije, ki so jo začeli posamezni delavci ali skupine delavcev, ne more distancirati. V bistvu se mora postaviti v vlogo posrednika med skupino nezadovoljnih delavcev in drugimi skupinami delavcev ali vodstev podjetij, ali družbeno političnimi strukturami, itd. Ker o takšnih konfliktnih situacijah mora razpravljati delavski svet, mora podvzeti določene ukrepe za razreševanje. Če še znotraj kolektiva ne pride do razrešitve konflikta, mora o tem razpravljati zbor združenega dela dotične občine in tukaj se sindikat vedno postavlja v vlogo povezovalca, koordinatorja. Drugače pa mislim, da je pomembnejša vloga sindikata prej, da do konfliktnih situacij ne pride, da zasleduje in spremlja razvoj dogajanj, da opozarja. Čeprav je v sedanji situaciji tudi sindikat velikokrat nemočen. Trdim, da ljudi v tem času ne boli in ne draži toliko nizek osebni dohodek, če bi vedeli, da je ta nizek osebni dohodek povsod, seveda jih tudi nizek osebni dohodek razdraži, saj ne morejo živeti s tako nizkim osebnim dohodkom, ampak najbolj jih razdraži, ko vidijo da ljudje v nekaterih drugih sredinah za enako delo dobivajo drugačne osebne dohodke.

KATEDRA: Koliko so bili vzrok za dosedanje stavke vodstveni kadri?

SMOLE: Do prekinitve nikoli ne pride samo zaradi enega razloga. Vedno je to na neki način povezano z večjimi problemi, kot so kadrovske zadeve, neurejeni medsebojni odnosi, indolenca, počasnost, slabo razviti samoupravni odnosi, slabo delo političnih organizacij. Zdaj so pač v ospredju osebnih dohodki.

KATEDRA: Kaj boste naredili v sindikatu, da bi se stanje uredilo?

SMOLE: Osnovna bitka je okrog tega, ali bomo uspeli proizvodnjo obdržati vsaj na nivoju oziroma jo dvigniti, izboljšati odnos do dela, izboljšati odnos do družbenih sredstev, izboljšati disciplino, red, odgovornost itd. Ce pa bomo tu zatajili, bodo še slabši. Ob tem je pa seveda treba pogledati vse strukture. Ce dohodka ni, ga potem ne more biti za vse, ne pa da nekatere strukture v družbi še kar naprej dobijo svoje, kot da bi bili rezultati zelo dobri. Ob tem pa je treba reči, da Maribor zdaj ni v špici vsega tega, šlo je za 130 ljudi v Tovarni mesnih izdelkov, približno toliko tudi v Elektrokovini. V Mariboru pa imamo zaposlenih približno 96.000 delavcev.

SRP

DELAVSKE STAVKE V SFRJ [1]

Rezime:

1. Prva stavka je bila organizirana v premogovniku Trbovlje in Hrastnik v Sloveniji, najbolj razviti republiki, stavkali pa so rudarji — pripadniki najrazvitejšega in najstarejšega delavskega razreda.

2. V letu 1959 je bilo 150 stavk (za leto 1958 ni preverjenih podatkov), v letu 1964 271, leta 1968 pa jih je bilo 148. Od januarja 1958 do spetembra 1969 leta je bilo organiziranih skoraj 2000-stavk.

3. Najpogosteje so bile stavke v najbolj razvitih republikah, manj jih je bilo v srednje razvitih področjih in najmanj v najmanj razvitih republikah in pokrajini Kosovo. Število stavk v razvitih republikah se ne zmanjšuje v enaki meri kot se povečuje število stavk v manj razvitih. Različna stopnja ne le ekonomske ampak tudi celotne razvitosti posameznih območij Jugoslavije je objektivna osnova prepletenih protislovnosti same stavke.

4. Stavke so se teritorialno nenehno širile. Nenehno se je večalo število občin in delovnih organizacij v katerih so bile organizirane stavke. V 147 občinah in 351 delovnih organizacijah je bilo 512 stavk. V 86 delovnih organizacijah sta bili dve ali več stavk.

5. Relativno veliko je število stavk, ki so trajale kratek čas, in malo število (21,5 %) stavk, ki so trajale več kot en delovni dan.

6. Veliko število stavk je z malim številom stavkajočih in maloštevilne so stavke z večjim številom udeležencev pri eni prekinitvi dela.

7. Relativno so številnejše stavke z malo udeležencev v manjših delovnih organizacijah in relativno je večje število udeležencev v stavkah v večjih delovnih organizacijah.

8. Največ stavk je v proizvodnih panogah gospodarstva, predvsem v industriji (71,2 %). Stavk ni bilo v zunanjetrgovinskih organizacijah, bankah, zavarovalnicah in podobnih organizacijah in institucijah. Stavke v proizvodnih delovnih organizacijah so v neposredni zvezi z odnosi ekonomskih moči in vsebino lastninskih odnosov, ki so negativno vplivali na reproduktivno sposobnost proizvodnje in materialne osnove samoupravljanja. Dominacija, od proizvajalcev in samoupravljanja odtujenega in osamosvojenega finančnega (bančnega), državnega in trgovskega kapitala, nad proizvodnjo in samoupravljanjem, je neposredno vplivala na organizacijo stavk v proizvodnih delovnih organizacijah.

9. Stavkajo v glavnem proizvodni delavci, ki pripadajo delavskemu razredu, kakorkoli ga definiramo, in za katerega odločilen vpliv v družbi se formalna politična struktura nenehno verbalno opredeljuje. Zadnje mesto delavca na rang-listi vpliva v delovni organizaciji je v neposredni zvezi s stavkami proizvodnih delavcev. Po moči vpliva v delovnih organizacijah industrije in rudarstva (v Sloveniji) so delavci na poslednjem mestu in zaradi tega tudi stavkajo. Drugače, kot delavski razred, imajo formalno oblast. Dejansko so v najemnem in podrejenem položaju glede na lastne predstavnike — politično, državno in gospodarsko birokracijo, finančno oligarhijo itd. V tem je protislovnost delavčevega položaja v formalni strukturi družbene moči in istočasno protisloven značaj samih delavskih stavk.

10. Malo je stavk v katerih so sodelovali vsi zaposleni v delovni organizaciji; največ je stavk (35,1 %) v katerih so sodelovali delavci iz ene ali več organizacijsko-proizvodnih celot. Stavke v posameznih delih podjetja so posledica prevelike koncentracije družbene moči na vrhu delovne organizacije v škodo samoupravljanja v njenih delih in tudi nesamoupravnih ekonomskih odnosov med posameznimi deli delovne organizacije kot celote.

11. Od skupnega števila stavk so v 85 % primerov sodelovali tudi delavci, člani samoupravnih organov. Sodelovanje članov organov samoupravljanja je znatno doprineslo k upadanju vpliva delavcev članov delavskih svetov in izvršnih odborov na odločevanje v novih organih. Prav tako kot stavkajo proizvodni delavci, ki niso člani samoupravnih organov, stavkajo tudi delavci člani delavskih svetov in izvršnih odborov, ker v samoupravnih organih ne morejo reševati problemov v svojo korist. Vsekakor so med nestavkajočimi tudi člani delavskih svetov in izvršilnih odborov. To je torej osnova realnega in potencialnega konflikta v teh organih samoupravljanja, nasprotja v obnašanju ljudi, ki formalno pripadajo istim organom samoupravljanja.

To med ostalim vpliva na protislovnost stavk.

12. Mnogokrat je dejanski vzrok stavk v makro sistemu izven delovne organizacije. V 90,6 % primerov so vzroki stavk slabi pogoji gospodarjenja in neugoden položaj delovne organizacije na tržišču.

Stavka se pojavlja izkjučno na mikro nivoju (ni bilo niti ene splošne ali generalne stavke), vendar so njeni glavni vzroki tudi v makro ekonomskem in političnem sistemu. Tudi to je protislovje v značaju stavk.

13. Neposredni povodi in dejanski vzroki stavk v delovni organizaciji so pretežno socialno-ekonomske narave; slabo materialno (in moralno) vrednotenje proizvodnega dela je bilo v največjem številu primerov, resda v različnih oblikah, neposreden povod (83,3 %) a tudi resničen vzrok (63,2 %) za prekinitev dela. Vendar je tudi nizka cena proizvodnega dela posledica neustrezne zastopanosti in vpliva delavcev v kompletni formalni strukturi družbene moči. Razen nizkih cen proizvodnega dela delavcev je vzrok stavk tudi neinformiranost in napačna obveščenost delavcev. Ta vzrok je protisloven — ponekod ne bi prišlo do stavke, če bi bili delavci točno obveščeni o dejanskem stanju spornega problema, vendar bi ponekod do stavke prišlo tudi takrat, ko bi se delavci zavedali pravih vzrokov svojega neugodnega političnega in socialnega položaja.

14. Sovražna dejavnost ni bila v nobenem primeru neposreden povod in dejanski vzrok stavk.

15. Struktura zahtev stavkajočih odgovarja strukturi neposrednih povodov za stavko in njihovih dejanskih vzrokov, vendar samo v delovni organizaciji. Zahteve delavcev niso v skladu z dejanskimi vzroki stavk, ki so zajeti v globalnem sistemu — izven delovne organizacije. V tem je med ostalim protislovje v obnašanju delavcev, ki stavkajo in tudi protislovje samih stavk.

16. Struktura faktorjev s katerimi so bili delavci v spopadu v teku stavk, ne odgovarja strukturi nosilcev dejanskih vzrokov stavk. Delavci so bili v spopadu samo s faktorji izven delovne organizacije v 44 stavkah, a dejanski vzroki 223 stavk so bili v makro sistemu, izven delovne organizacije. Struktura faktorjev delovne organizacije s katerimi so bili delavci v spopadu tekom stavk odgovarja dejanski distribuciji moči v delovni organizaciji. Delavci se zavedajo pravih vzrokov svojega neadekvatnega političnega in socialnega položaja samo ko so jim ti blizu in se nahajajo v »njihovi« delovni organizaciji.

17. V 27,7 % so delavci stavko uporabili kot zadnje sredstvo, v 72,3 % primerov so skušali svoje pravice uresničiti po normalni poti, vendar so stavkali prej preden so uporabili vse običajne možnosti. Tako je tudi v odnosu uporabe stavk in koriščenju institucionalne samoupravne, politične in državne strukture med ostalimi protislovje v značaju samih stavk. Če se stavka lahko sprejme kot zadnje sredstvo, se ne more sprejeti kot prvo, a še manj kot edini način uresničevanja samoupravnih in političnih pravic delavcev.

18. Podatek o številu stavk, ki so imele formalno vodstvo ni točen. Delavci zamolčijo stavkovni odbor in njegove člane.

19. Delavci so se v času stavk v glavnem nahajali v krogu delovne organizacije (89,7 %), v 10 stavkah in sicer večjih so demonstrirali na ulicah ali pa so se pripravljali za demonstracije, pa so bili onemogočeni. Razbijanja strojev in naprav ni bilo.

20. Velika je istovetnost med upravičenostjo zahtev delavcev, ki so stavkali in med uspešnostjo stavk. Zahteve delavcev so uresničene glede na njihovo upravičenost. Stavke so bolj uspešne pri uresničevanju zahtev delavcev in pri odpravljanju neposrednega povoda za stavko kot pri odpravljanju dejanskih vzrokov tega pojava. Če je protislovna uspešnost stavk, je protislovna tudi njihova upravičenost, s tem pa so protislovne tudi stavke.

31. Materialna škoda, ki jo povzročijo stavke, je predvsem v izgubljenem delovnem času. Izgubljen delovni čas so stavkajoči nadomestili v 80,1 % primerov. Tudi v tem je bistvo protislovnega obnašanja delavcev in tudi protislovnost stavk.

22. Razen materialnih obstajajo tudi druge posledice stavk. Te posledice so v glavnem različne — pozitivne in negativne — in so zato protislovne. Tudi glede nematerialnih posledic je stavka protisloven pojav.

23. Sredstva javnega obveščanja so zelo različno in prostislovno pisala o stavkah. Stavke so v širši javnosti zelo različno in protislovno sprejete, pa tudi delavci ki niso stavkali so imeli protisloven odnos do svojih tovarišev, ki so stavkali. Pritoslovno obnašanje sredstev javnega obveščanja in jvnega mnenja je povzročeno s protislovnostjo stavk samih.

24. Aktivnost sindikata je v zvezi s stavkami protislovna. Aktiven je bil v primeru, ko se je konfolkt širil in intenziviral, velikokrat pa je bil tudi pasiven. To velja tudi za organe samoupravljanja s tem, da so ti bili najaktivnejši po stavkah.

25. Dejanski odnos sindikatov in organov samoupravljanja do stavk lahko ocenimo za protisloven in nihajoč prav zaradi tega, ker je sama stavka protislovna in ker je stališče formalne in politične strukture nihajoče in protislovno.

26. Mišljenja akentiranih o stališču sindikatov in organov samoupravljanja glede bodočih stavk niso povsem identična, v nekaterih primerih so tudi protislovna. Sindikat in organi samoupravljanja bi morali v večini primerov delovati preventivno. 24,3 % akentiranih meni, da bi sindikat moral podpreti tiste stavke, ki jih delavci uporabljajo kot poslednje sredstvo.

Neca Jovanov: Radnički štrajkovi v SFRJ, zapis Beograd 1979, str. 185—188.

Zaupanje ljudstva se izčrpa, v tem, ko se ga zahteva.

Treba se je odvaditi hoditi na mesta, ki se jih s hojo ne da doseči. Treba se je odvaditi govoriti o zadevah, ki se jih z govorjenjem ne da odločiti. Treba se je odvaditi misliti o problemih, ki se jih z mišljenjem ne da rešiti.

MLADIM JE VSILJENA KONTROLA STAREJŠIH

POGOVOR S PROFESORJEM DR. VLADIMIROM SRUKOM

Te dni bi morala luč mariborskih knjigarn zagledati nova knjiga mariborskega avtorja. Gre za knjigo na temo družbenosti mladih avtorja dr. Vladimirja Sruka. Z avtorjem knjige, dolgoletnim družbenopolitičnim delavcem in publicistom, smo se pogovarjali o delu in problemih mladih.

KATEDRA: Kako to, da ste se po Nazorskih vprašanjih, Filozofskem izrazju in repertoriju ter knjigi Komunistovo dejanje in misel odločili za knjigo o mladini?

SRUK: Knjiga o problemih mladine je nastala pravzaprav povsem slučajno. Lani, marca sem mimogrede obiskal enega naših vidnejših političnih delavcev. In rekel mi je, kaj ko bi ti sedaj pred kongresom mladine napisal nekaj podobnega o mladini, kot si pred letom in pol napisal o zvezi komunistov? Ker je ta politični delavec hkrati tudi urednik, pomemben novinar, sem si rekel, da sem to sposoben napraviti. Začel sem delati, delal sem tri mesece in pol. Knjiga je takšna, kakršna pač je. Poskusil sem čim bolj uporabiti svoje izkušnje, življenjske izkušnje, pa tudi izkušnje v komuniciranju z mladimi, po drugi strani sem skušal čim bolj izkoristiti svoje znanje iz družboslovja in nastala je pač knjiga z naslovom Na temo družbenosti mladih.

KATEDRA: Knjiga je bila pisana za mladinski kongres. Od kongresa je minilo že sedem mesecev, knjiga pa še vedno ni izšla. Zakaj?

SRUK: Knjiga je bila, kot sem rekel gotova meseca junija vendar pa potem naenkrat ni bilo več pravega interesa pri založbi Komunist, ki knjigo izdaja. Sedaj so se na knjigo spet spomnili in tako bo brščas že konec maja v knjigarnah.

KATEDRA: Tovariš Tito je leta 1972 v enem izmed svojih govorov - dejal: »Mladinska organizacija, kakršna je danes, ne velja dosti!« Koliko te njegove besede veljajo še danes? Ali se je od takrat, ko ste bil še sam mladinski aktivist, v delu mladinske organizacije kaj spremenilo?

SRUK: Gotovo se je v mladinski organizaciji marsikaj spremenilo. Težko je reči kako: ali na slabše, ali na boljše, saj se je spremenilo vse. Jaz sem se oblikoval kot mladinec v času povojnega aktivizma, bil sem aktiven celo v zvezi komunistične mladine svobodnega tržaškega ozemlja, kjer so bile razmere še

Sem absolutno proti vsakršnemu profesionaliziranju mladinske organizacije.

ostrejše. Od najzgodnejše mladosti sem se navadil posegati po politični, filozofski in družboslovni literaturi, navadil sem se na tisto, kar imenujemo idejno politično delo. Tudi takrat niso bili vsi mladinci aktivni. Tudi takrat je bila aktivna manjšina, vendar je bila ta manjšina mnogo številnejša, kot je danes. Nasplošno je bila mladina mnogo aktivnejša, kljub temu, da smo manj znali, kljub temu, da je bilo manj možnosti za izobraževanje, za razgledanost, itd. Ta aktivizem je imel svoj zalet, te povojne dobe, tega navdušenega štarta v izgrajevanju socializma.

KATEDRA: Danes imamo veliko mladinskih funkcionarjev — profesionalcev. Znan je stavek: »Lepo je v naši domovini biti mlad, še lepše pa mladinski funkcionar«. Koliko so za takšno stanje, ki vlada v mladinski organizaciji odgovorni ti profesionalni mladinski politiki?

SRUK: Sem absolutno proti vsakršnemu profesionaliziranju mladinske organizacije. Smatram, da ne bi smelo biti nobenega profesionalnega mladinskega funkcionarja. Menim, da bi morala imeti mladina v svoji organizaciji mnogo mentorjev, ljudi, ki lahko pomagajo na posameznih področjih kulturne dejavnosti, politične dejavnosti, usposabljanja, športa itd., vendar nobenih profesionalnih mladinskih organizacij, nobenega birokratskega podmladka. Celotno delo mladinske organizacije bi moralo biti neprofesionalno, organizacija bi se morala pravzaprav držati nekega realnega mladega človeka, ne pa da se ustvarja tista čudna zadeva, nekakšna mladinska vodstva, ki bi jim sploh še težko rekli mladinska.

KATEDRA: Koliko izkoriščajo pasivnost mladinske organizacije in ta prazen prostor, ki tukaj nastaja, razne druge ideologije, recimo cerkev? In koliko so nasploh med mladimi prisotni negativni idejni tokovi?

SRUK: Menim, da je treba biti zelo previden, kaj opredeliti kot negativno. Jaz recimo tudi v cerkvi, v veri ne vidim apriori nekaj negativnega. Smatram, da mora biti socialistična družba splošno, dialoško odprta na vse strani. Ne zdi se mi važno, da se zavzemamo za neko indokrinacijo mladih, za neko ozko, ostro začrtano idejno izgradnjo. Mislim, da moramo razvijati neki pluralizem vseh progresivnih nazorov, ne glede na to, kakšen je ta pluralizem po svoji konkretni idejni intonaciji, samo nekaj je važno, da se med mladino ne razraščajo negativni nazori, nehumani nazori, kot je fašizem, kakršna koli fašistoidnost, rasizem, regidni nacionalizmi, itd. Skratka sem za pluralizem vseh progresivnih nazorov in smatram, da mora med mladino živeti neka odprtost, strpnost, dialoška naravnanost.

KATEDRA: Ali se strinjate s tezo, da so mladi mnogo bolj kritični, kot starejši? Ta kritičnost je prisotna tudi pri mladinskih časopisih. Vemo za težave, ki jih imajo nekateri. Ali gre pri tem res za pretirano kritičnost, ki morda včasih že prihaja v kritizerstvo, ali pa je vzrok v tem, da je pri mladinskih časopisih precej manj avtocenzure, kot pri drugih medijih obveščanja?

SRUK: Kar zadeva kritičnost mladine menim, da mladina pravzaprav ni bolj kritična kot starejši ljudje, temveč na svoj način kritična, po svoje kritična. Denimo takole: Mlad človek dejansko veliko prej nekontrolirano nekaj reče, veliko manj ima izkušenj, zato tudi ni tu bariere izkušenj, ki bi mu vsiljevala večjo stopnjo premišljenosti, tudi toliko ne tehta posledic svojih

eventualnih ocen, kot starejši ljudje, kar je navsezadnje tudi stvar izkušenj. Menim, da tudi tisto o avtocenzuri ni čisto tako, jaz mislim da imajo tudi mladi, ki delujejo v množičnih medijih precej avtocenzure, jaz sam sem doživel, da so moje zelo ostre izjave mladi v kakšnem intervjuju omilili. Torej spet avtocenzura. Menim, da so težave, ki s tem v zvezi nastajajo zelo podobne težavam v drugih medijih, naša družba namreč še zmeraj nekoliko boleha na tem, da ni dovolj spoštovanja in dovolj želje do odkrite kritične besede. Še vedno se velikokrat, celo po nepotrebnem, poskuša kritika omejevati, utišati ali vsaj omiliti kritično besedo, ali vsaj spremeniti v neki sprejemljivejši jezik. Sedaj je težko reči, kako glede tega naprej, jaz mislim, da je veliko odvisno od tega, da med mladino razvijemo kritično zavest, kritičen način mišljenja, da damo zeleno luč nekemu progresivnemu družbenemu kriticizmu. Glede kritizerstva pa je tako: V normalnih razmerah se da z kritizerstvom, neprimerno kritiko zelo lepo soočiti, zelo lepo bojevati, seveda mora vladati neko odprto dialoško vzdušje, vzdušje odkritosti, vzdušje normalnega obravnavanja vseh odprtih vprašanj, pri nas pa je žal tako, da se veliko pogosteje kot napake kritizira poročanje o napakah.

KATEDRA: Koliko pa skrbi za mlado generacijo zveza komunistov! Na univerzi je recimo študentov članov ZK nekajkrat več, kot pedagoških delavcev, članov ZK. Kljub temu pa ni na nobeni šoli sekretarjosnovne organizacije ZK študent. V sekretariatu UK ZKS na mariborski univerzi sta od 9 članov le dva

Osebno sem stoodstotno prepričan, da izvira pasivnost študentov komunistov na univerzi iz tega, ker so oni v bistvu odrinjeni od odločilne politične vloge.

študenta. Ali ne gre pri tem tudi za nezaupanje do mladih, do študentov, kar pa vpliva tudi na aktivnost študentov?

SRUK: Osebno sem stoodstotno prepričan, da izvira pasivnost študentov komunistov na univerzi iz tega, ker so oni v bistvu odrinjeni od odločilne politične vloge. Ko sem jaz hodil na univerzo smo imeli študenti samostojno organizacijo na univerzi, svoje samostojno vodstvo. Kljub temu, da sem bil vseh šest let funkcionar zveze komunistov na univerzi, se ne spomnim niti enega našega kontakta s profesorji, razen s pokojnim profesorjem Borisom Ziherlom. Drugače s profesorji sploh nismo sodelovali, oni so imeli svoje znanstveno delo, oni so se ukvarjali z idejnimi problemi, drugimi problemi, znanstvenimi problemi, mi smo se ukvarjali s politiko na univerzi, mi smo bili nosilci političnih akcij. Danes je seveda študentom na univerzi v vsakem primeru vsiljena kontrola starejših, bodisi da je to v zvezi komunistov, bodisi da je to v mladinski organizaciji, bodisi da je to v samoupravljanju, in zato se ni treba čisto nič čuditi, da se študentje ne obnašajo kot samostojen, aktiven politični dejavnik. Že vseskozi sem proti tej praksi in vseskozi sem zato, da bi študentske organizacije zveze komunistov na univerzi živele svoje življenje.

Tudi takrat je bila aktivna manjšina, vendar je bila ta manjšina mnogo številčnejša, kot je danes.

KATEDRA: Ob tem pa je v zvezi komunistov na univerzi tudi slabo idejnopolitično delo z mladimi?

SRUK: Da. Če bi zveza komunistov bila v rokah študentov, bi bili oni tudi bržčas nosilci akcij idejnega usposabljanja in bi najbrž bila ta aktivnost večja. Sedaj študenti gledajo v smeri starejših komunistov, delavcev na univerzi, pričakujejo od njih iniciativo ta iniciativa pa je običajno zelo mala. Smatram, da je treba iti v smeri samoiniciativnosti in samodejavnosti študentov, tako v zvezi komunistov, kot v študentski organizaciji, kot v samoupravljanju.

KADETRA: V prvih letnikih srednjih šol že imamo usmerjeno izobraževanje. Nanj se pripravljamo tudi na univerzi. Vendar pa usmerjeno izobraževanje prinaša predvsem nove programe, še naprej pa bodo ostali isti odnosi med profesorji in študenti, ostala bodo predavanja, vaje, ocene, itd. Ali lahko govorimo o pravi reformi šolstva, ali pa bo naše šolstvo tudi po reformi ostalo nereformirano?

SRUK: Že večkrat sem rekel, da vidim problematiko naše šole predvsem v dveh zadevah. Kar zadeva resnične spremembe, temeljne spremembe, mislim, da bi se morali boriti za povsem konkretne vidike osvobajanja učenca, dijaka in študenta v vzgojnem in izobraževalnem procesu, torej problem osvoboditve, osvobajanja, je za mene prvi problem, ne osvobajanje na papirju, temveč osvobajanje v samem procesu tega dela. Tu mislim na to, da bi bilo mnogo več samostojnega izbora, mnogo več pobude, kaj naj se dela. Študent ali dijak bi moral imeti možnost, da si v veliki meri kreira svoj izobraževalni program, on pa je dejansko še vedno stoodstotno programiran, večinoma programiran še bolj strogo, kot kdajkoli prej. Drugi problem, ki se mi zdi bistven, odločilen je problem interesa, ki se s problemom osvobajanja povezuje. Namreč izobraževanje in vzgoja morata biti taka, družbeni model tega mora biti tak, da v polni meri ujame v svoja jadra interese mladih ljudi. To pomeni, da šola ne sme biti tisto, kar pri nas vseskozi je, tako pred tridesetimi leti, kot danes. Da šola vsiljuje svoja pravila igre svojemu objektu izobraževanja in vzgoje — mlademo človeku, medtem ko njegov avtentičen interes, njegova potreba ostaja popolnoma nepriznana. Če ne bomo poskrbeli za to, da se ti interesi uresničijo v polni meri, potem seveda z reformo, s presnovo šolstva nismo čisto nič uspeli. Moram pa reči, tudi to, da pustimo univerzo, vzamimo na primer osnovno šolo, verbalizma je na primer mnogo več, kot pred leti. Znamo ogromno razpravljati o nekih globalnih sistemskih problemih, v nekih nebesnih sferah, govorimo o nekem samoupravljanju, skoraj nič pa ni tistega dejanskega empirizma, ki bi spremljal šolski vsakdan, ki bi spreminjal izobraževalno vzgojo in prakso. Imamo samo nivo nekega verbalizma, nivo nekih splošnih fraz, tisto dejansko šolsko delo pa je na milost in nemilost prepuščeno neki čudni situaciji, ki jo v tem intervjuju najbrž ne bi bilo potrebno podrobneje opisovati. Jo pa vsi čutimo in vidimo.

KATEDRA: Koliko je na univerzi prisoten marksizem? Ali še vedno velja, da stoji Marx pred univerzo, noter pa ge ne spustimo?

SRUK: Zdi se mi, da delamo okrog Marksa preveč prepiha, da je v zvezi z njim preveč ropotanja, fraziranja, navsezadnje ni na tem svetu samo Marks. Mi živimo v letu 1983, človeštvo ima za seboj tisoč in tisoč letno zgodovino, zgodovino razvoja človeške kulture, zgodovino razvoja znanosti, umetnosti, religije, vsega ostalega. Navsezadnje smo mi dediči vsečloveške kulture. Jasno je, da naj bi prinesli v vse to nekaj novega, da se moramo postaviti v položaj ustvarjalcev novega, vendar je Marks samo del, resda zelo pomemben del, vendar res samo en aspekt vsega tistega humanega v človeški kulturi. Zato sem tudi govoril prej o pluralizmu vseh humanih nazorov. Jaz sem za to, za to se zavzemam tudi v tej knjigi, da se mladina vzgaja in

Pri nas je žal tako, da se veliko pogosteje kot napake kritizira poročanje o napakah.

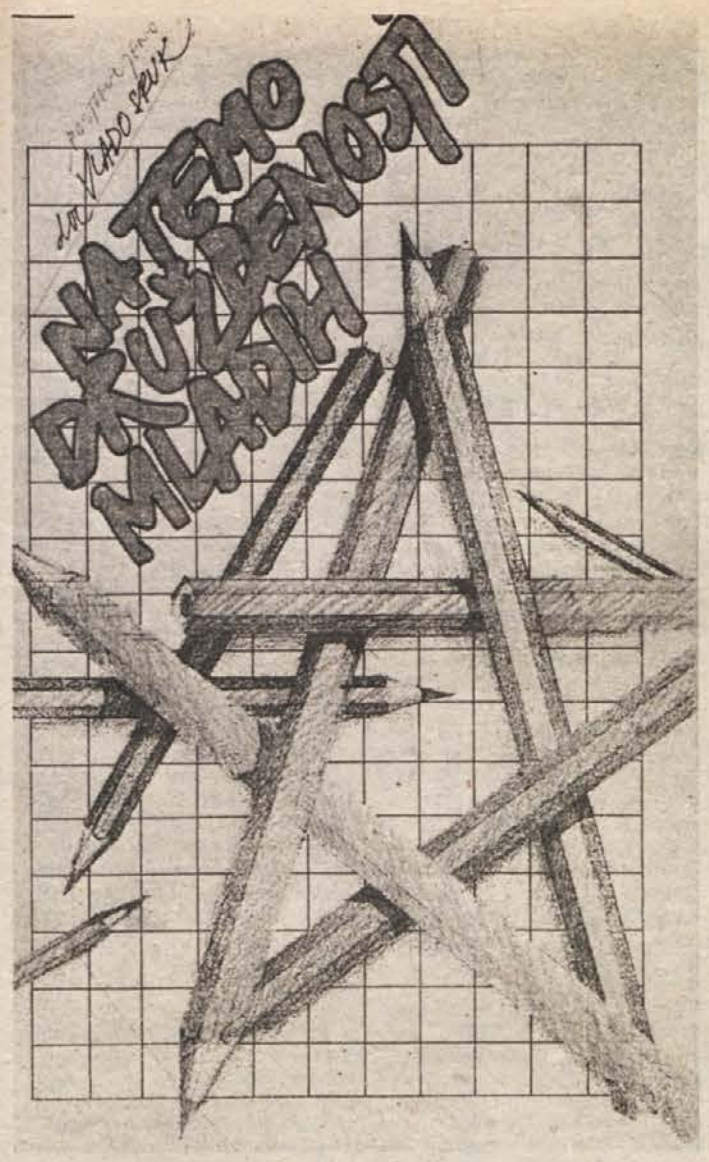

izobražuje v vseh humanih tradicijah, v vseh humanih vrednotah, ki jih je človeštvo ustvarilo v svojem razvoju. Pri nas je vse preveč tega, da z zvonjenjem in hrupom okoli Marksa pravzaprav ustvarjamo vzdušje neke ideološke indoktrinacije, ki ima s samim Marksom prav malo zveze.

KATEDRA: Ste eden izmed zelo redkih profesorjev mariborske univerze, ki za svoj predmet ni napisal učbenika, ki bi bil za študenta obvezna učna literatura. Zakaj?

SRUK: V Jugoslaviji obstaja ogromno knjig sociologij, politologij, filozofij za univerzo, zelo malo od teh knjig je kvalitetnih. Kje je rečeno, da bi prav jaz napisal eno tistih kvalitetnih knjig? Zato v svoji pedagoški praksi skušam študente skozi opozarjati na tisto literaturo v Jugoslaviji, ki se mi zdi najboljša. Tudi je recimo tako, imamo mi neki sistem dela, ki nam jemlje ogromno časa. Jaz sem zaposlen s pedagoškimi nalogami dva semestra do vrh glave, se pravi zelo malo časa mi ostane za svoj lastni študij, za poglabljanje, za proučevanje, za kakšno znanstveno delo sploh nimam časa, nekaj več se ukvarjam š publicistiko. Pri nas je vse tako urejeno, da bi bil univerzitetni učitelj bebec, za sebe nima čisto nobenega časa. In zaradi tega je toliko bolj jasno, da si jaz ne morem vzeti časa, kot recimo kak drug profesor na kakšni zagrebški ali drugi univerzi, ki lahko piše kvaliteten učbenik dve, tri leta, celo v inozemstvu. Jaz v glavnem pišem svoje slabe knjige med počitnicami, ob sobotah in nedeljah, med prazniki na račun svojega osebnega zdravja in družinskega življenja, tega že leta in leta sploh nimam. Tudi sedaj so vse te stvari še zaostrene, nekateri so našli skrite rezerve prav v tem, da nas dobesedno ekstremno izkoriščajo in nas ženejo v neka rekel bi prav »šihtarska« naprezanja, nekateri vidijo, da so v tem izumili čudež nove univerze, seveda vsi vemo kam to vodi.

KATEDRA: Danes lahko študent diplomira in to z odličnimi ocenami, ne da bi prebral kakšno izvirno delo s kateregakoli področja, razen seveda »izvirnih« del mariborskih profesorjev.

SRUK: Menim, da je to točno, vendar sem prepričan, da se bodo že našli posamezniki, ki bodo znali vsaj pozneje pogledati čez mariborski plot, to pa je tudi edino upanje, saj vemo, da je danes te možne dovolj na vseh področjih. Čisto nobenih razlogov za kakršnokoli samozadovoljstvo ni.

KATEDRA: V svetu mladi vse bolj usmerjajo svoja prizadevanja v boj za ohranitev okolja. Spomnimo se na gibanje »zelenih« v Nemčiji. Pri nas tega še ni zaznati v tolikšni meri. Ali gre za »zamudo«, ali pa je vzrok kje drugje?

SRUK: Gotovo je danes osnovni problem človeštva problem okolja. Ta problem pa je mnogo širši, gre za štednjo surovin, problem hrane, zdravja s tem v zvezi, itd. Dejstvo je, da je človeštvo v svoji dirki, gospodarski dirki, dirki za standardom, prišlo v grozljivo krizo. Prišli smo tako daleč, da niso čisto nič pretirane tudi tiste najbolj pesimistične, najbolj črne napovedi glede bližnje prihodnosti. Ta planet lahko postane zelo kmalu nekaj, kjer se ne bo več dalo živeti. To danes vedo vsi, razen tistih, ki ne vedo nič. Boj za preživetje je ta trenutek mnogo pomembnejši od boja za takšno ali drugačno družbo, za takšno ali drugačno družbeno ureditev, kajti če človeštvo ne bo imelo pogojev za preživetje, tudi družbene ureditve niso več pomembne. Marks je rekel, da bo prihodnost človeštva ali komunizem ali barbarstvo. Ne vem natančno, kaj vse je Marks mislil, toda danes je popolnoma jasno, da lahko v primeru takšnega ali drugačnega propadanja okolja, nastanejo krasni družbeni pogoji za barbarizem te ali one vrste, gotovo pa ne pogoji za neko bogato humano družbo, kar bi recimo lahko bil komunizem. Smatram, da je treba organizirati ljudi, zlasti mladino za boj za preživetje, za boj za ohranjanje pogojev za življenje na tem svetu, da si ne bi onemogočili življenja, da ne bi onemogočili življenja prihodnjim rodovom s svojimi neodgovornimi dejanji. Socialistične sile bi morale biti tiste sile, ki vodijo glavno, da tako rečem revolucionarno bitko za okolje. V tem vidim tudi eno osnovnih domen bitke neuvrščenega gibanja. Nisem za neko splošno propagando v zvezi z bojem za okolje, ampak za zelo diferencirano, smiselno, globoko premišljeno, aktivnost, v prvi vrsti izobraževalno, raziskovalno in drugo, o tem tudi pišem v svoji knjigi o mladih. Drugače je za boj za varstvo okolja treba izobraževati medicinsko sestro, drugače miličniškega kadeta in drugače ekonomista. V svoji knjigi pišem tudi o tem, ko je bila pred enim letom v Zagrebu razstava britanske tovrstne literature, so razstavljali okoli 2.000 knjig, medtem ko so v naših knjigarnah novinarji v Zagrebu našteli samo okoli 10 naših knjig s tega področja. Tudi raziskava Slovensko javno mnenje 1982 je dala katastrofalno podobo slovenske osveščenosti, kar zadeva okolje.

Pri nas je vse urejeno tako, da bi bil univerzitetni profesor bebec.

Zdi se mi, da delamo okrog Marksa preveč prepiha, da je v zvezi z njim preveč ropotanja, fraziranja, navsezadnje ni na tem svetu samo Marks.

KATEDRA: Če zaključiva ta najin razgovor s vprašanjem, kaj pripravljate naprej, ali se boste, še naprej ukvarjali s problemi mladih?

SRUK: Ta trenutek razmišljam o marsičem, pripravljam obsežnejšo publikacijo o problematiki morale in etike, nekakšen popularni leksikon te problematike, gotovo je tudi to knjiga, ki ni namenjena najstarejšim v tej družbi, mišljena je predvsem kot nekakšen moj dialog z vsemi tistimi problemi in tezami, ki se postavljajo na družbeno moralnem področju. Razen tega bi rad zbral svoja razmišljanja o problematiki gledališča, družbene vloge gledališča itd. Radi bi napravil publikacijo z naslovom Družbenost na odru, zanima me gledališče kot področje manifestiranja družbenih teženj, družbenih problemov, kot področje osveščanja družbenih pozicij in tokov. Potem je tukaj še naloga, ki jo delam na daljši rok, to je monografija o našem znanem humanistu doktorju Jožetu Potrču, o njem pišem nekakšno doktorsko disertacijo.

Srečko Pirtovšek

ZAPIS O KAHLILU GIBRANU

Želel sem si, da bi na platnicah knjige »Na temo družbenosti mladih« bil kot moto naveden tekst iz dela »Prerok« arabskega libanonskega pesnika in humanista Kahlila Gibrana, ki je umrl pred petimi desetletji:

»VAŠI OTROCI NISO VAŠI OTROCI.
VAŠI OTROCI SO SINOVI IN HČERE KLICA ŽIVLJENJA K ŽIVLJENJU.
PO VAS PRIHAJAJO, A NE IZ VAS.
ČEPRAV SO Z VAMI, NISO VAŠA LASTNINA.
VI JIM LAHKO DARUJETE SVOJO LJUBEZEN, TODA NE MORETE JIM DATI SVOJIH MISLI, KAJTI ONI IMAJO SVOJO MISEL.
VI LAHKO SPREJMETE NJIHOVA TELESA, TODA NE MORETE SPREJETI NJIHOVIH DUŠ.
KAJTI NJIHOVE DUŠE ŽE PREBIVAJO V HIŠI JUTRIŠNJEGA DNE, KI JE VI NITI V SVOJIH SANJAH NE MORETE OBISKATI.
VI SE LAHKO PRISILITE, DA BOSTE TAKŠNI KOT ONI, TODA NE POSKUŠAJTE DOSEČI, DA BI ONI RAVNALI KOT VI.
KAJTI ŽIVLJENJE NE TEČE NAZAJ IN SE NE USTAVLJA OB TEM, KAR JE BILO VČERAJ . . .«

Ti genialni stavki sijajno izražajo moje temeljno hotenje, četudi je moje besedilo v primerjavi z Gibranovim slabotno in medlo.

Ta moto bi bil po eni strani izraz naše odprtosti k veliki in pomembni izvenevropski kulturi, po drugi strani pa znamenje našega sočustvovanja in solidarnosti s trpečim arabskim ljudstvom Libanona.

Kakorkoli, škoda je, da ta biser duhovne poezije in humanosti po nekakšnem neumnem naključju ni natisnjen na platnicah moje knjižice o problematiki družbenosti mladih. Moji trinajstletni hčerki je Gibranovo besedilo kar se da všeč in prepričan sem, da bi bilo tudi drugim mladim ljudem.

V. S.

Je samo ena resnica, ni dveh ali tolikih, kolikor je interesnih skupin

BO VIŠJA AGRONOMSKA ŠOLA DOBILA II. STOPNJO

V zadnjem času je precej govora o tem, da bi naj Višja agronomska šola v Mariboru prešla na dvostopenjski študij. Ker je to pomembno tako za Maribor kot tudi za celotno severo-vzhodno Slovenijo kot kmetijski center Slovenije, smo se nantačneje pozanimali, kako je s to stvarjo. Najprej sem se oglasila na Univerzitetni konferenci ZSMS, kjer sem se pogovarjala s podpredsednikom UK, Gorazdom Nastranom, ki je tudi študent Višje agronomske šole (VAŠ).

O prehodu na drugo stopnjo nam je povedal:

»Vprašanje o tem, ali naj VAŠ preide na dvostopenjski študij, ni novo, saj se pojavlja že več let, pri čemer pa prihaja do nasprotij med Biotehniško fakulteto iz Ljubljane in VAŠ. Usmerjeno izobraževanje prinaša s seboj tudi denar, česar se obe šoli seveda dobro zavedata. VAŠ je v nezavidljivem finančnem položaju, čeprav si privošči samo minimalne izdatke. Sredstva za izpolnjevanje učnega programa in programa pedagoškega dela si VAŠ pridobiva z znanstveno-raziskovalnim delom. Za posameznimi VTO Visoke tehniške šole je VAŠ na vrhu samofinanciranja. Glede na takšen finančni položaj pa je seveda skoraj nemogoče dobiti pedagoški kader, kar pa je nujno, če hoče VAŠ postati visoka šola.

VAŠ si prizadeva predvsem za drugo stopnjo smeri kmetijska tehnika. Prehod na drugo stopnjo je po ugotovitvah strokovnjakov z VAŠ in strokovnjakov FAO (komisija za hrano in agrokulturo pri OZN) nujen za planski razvoj agronomije tako v SRS kot tudi SFRJ. Ta smer je zaenkrat najmanj razvita in zato se tu ponujajo tudi velike raziskovalne možnosti. Potrebe po teh kadrih zagovarjajo tudi mnoge DO, ki pa pod pritiski (takšnimi in drugačnimi) Ljubljane kot centra in Biotehniške fakultete marsikdaj popuščajo.

Na svetu za vzgojo in izobraževanje pri RK ZSMS smo izoblikovali stališče, naj bi obe šoli (VAŠ in Biotehniška fakulteta) imeli enoten program, po katerem bi se na drugi stopnji specializirali za tri smeri: zoologijo, rastlinstvo in kmetijsko mehanizacijo.

Že samo dejstvo, da je FAO obljubila finančno pomoč za tak razvoj, pove, koliko bi takšna odločitev pomenila za razvoj kmetijstva.

Med študenti je precej zanimanja za študij na drugi stopnji, saj so se mnogi študentje iz severo-vzhodne regije odločali za študij agronomije v Ljubljani samo zato, da so lahko dokončali drugo stopnjo. To je bilo mogoče ob izredno milih sprejemnih pogojih, hkrati pa je bilo študentom z diplomo VAŠ skoraj onemogočeno nadaljevanje študija v Ljubljani zaradi velikega števila diferencialnih izpitov.

Na žalost pa so možnosti za prehod VAŠ na II. stopnjo vse manjše. Premalo se zavedamo, da smo z usmerjenim izobraževanjem šli v reformo šolstva predvsem zato, da bi dosegli novo kvaliteto izobraževanja. Za to pa je vsekakor potrebna večja finančna podpora, ki pa je družba v sedanjih gospodarskih težavah ni pripravljena in ni zmožna dajati. Vendar bi bila takšna finančna pomoč ob prehodu VAŠ na II. stopnjo nujno potrebna.«

Ker me je zanimalo, kdo naj bi tem morebitnim diplomiranim inženirjem agronomije predaval in kje bodo imeli ta predavanja in vaje, ko pa se študenti VAŠ že zdaj pritožujejo zaradi prostorske stiske, sem se napotila še na šolo. Tam sem se pogovarjala z dekanom, dr. Kravosom, ki mi je povedal tole:

»V okviru usmerjenega izobraževanja želimo preiti na dvostopenjski študij z enim programom oz. smerjo, in sicer s kmetijsko tehniko. Sedaj imamo dvoleten študij kmetijske mehanizacije, tako da na tem področju že imamo določene izkušnje in pedagoški kader (ki ga pa ni dovolj). Program kmetijske mehanizacije bi razširili na program tehnike, število študentov pa bi seveda uskladili s potrebami po teh kadrih.

Kar se tiče prostora — imamo določene laboratorije, ki pa bi jih bilo potrebno razširiti. Sicer pa se glede študija na drugi stopnji opiramo na sodelovanje z Biotehniško fakulteto iz Ljubljane, kakor tudi na sodelovanje z mariborskimi visokimi šolami.

Z Visoko tehniško šolo smo se dogovorili za tesno sodelovanje tako glede prostora, kot glede strokovnih kadrov.

Tudi sodelovanje z Biotehniško fakulteto, ki je bilo v preteklosti predvsem na nivoju posameznih profesorjev, danes pa je že organizirano in poteka preko šole, nameravamo še poglobiti. Gotovo je bolj smotrno in ceneje, da se profesor pripelje iz Ljubljane, kot pa da bi vsi študentje živeli in študirali v Ljubljani.

Na razširitev lastnih laboratorijev lahko računamo le ob pomoči FAO, kar velja tudi za izpopolnjevanje in podiplomsko izobraževanje kadrov, ki naj bi predavali na drugi stopnji. Manjka nam asistentov, smo številno slabi, kar pa ne velja za raven strokovne usposobljenosti.

Vsekakor nam je dodaten kader nujno potreben. Mislim pa, da bi bili ob intenzivnem študiju lastnega kadra in s pomočjo mariborskih visokih šol in Biotehniške fakultete sposobni izpeljati študij na drugi stopnji. Kdaj nam bo to uspelo, je seveda odvisno od tega, kdaj bomo začeli s pripravami. Ni nujno, da je to že do leta 1985, ko bomo uvedli usmerjeno visoko šolstvo, ampak bo to takrat, ko bomo na to pripravljeni in bodo obstajale možnosti za visokošolski študij.

Program kmetijske tehnike so nam priporočali strokovnjaki FAO na osnovi podatkov o proizvodnji pri nas in na osnovi podatkov o programih šolanja. Ugotovili so, da je takšen študij za slovensko kmetijstvo nujno potreben in so nam tudi obljubili finančno pomoč — omenjena je bila številka milijon dolarjev.

Na to pomoč še ne moremo dokončno računati, saj FAO ne more financirati izobraževalnega programa, ki še ni sprejet in ga torej sploh ni. Naše delo je trenutno predvsem to, da bo program izobraževanja diplomiranega inženirja kmetijske mehanizacije sprejet v programskih zasnovah, šele potem lahko začnemo delati s strokovnjaki FAO.

Če bomo prešli na drugo stopnjo ali ne, se bo videlo, ko bo sprejet program za usmerjeno šolstvo, o katerem bo odločal Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje SRS.«

V PRID PREHODA NA DRUGO STOPNJO GOVORIJO TUDI PODATKI O MOŽNOSTI ZAPOSLOVANJA KADROV Z VISOKO ŠOLO

Tov. Tancer, svetovalec za zaposlovanje, nam je povedal, da med kmetijci, ki imajo višjo ali visoko izobrazbo, nezaposlenosti skorajda ni. Inženirji agronomije se morajo sicer malce potruditi z iskanjem zaposlitve, vendar večina najde službo že v treh ali vsaj šestih mesecih, diplomiranih inženirjev pa primanjkuje.

Kaj naj še dodamo po vsem tem? Agronomov z visoko izobrazbo nam po mnenju strokovnjakov FAO in glede na potrebe združenega dela primanjkuje, še posebej za tehniko, saj v Sloveniji še nimamo izobraževalnega programa za kmetijsko tehniko. VAŠ se sicer otepa s pomanjkanjem predavateljev in asistenov, tudi prostora jim primanjkuje, vendar bi se ob pomoči FAO to dalo urediti. Finančna pomoč FAO ni prenosljiva (čeprav so se zanjo že zanimali na Kosovem in v Dalmaciji) in če je ne bomo sprejeli, bo FAO to pomoč ponudila kateri drugi državi. Kmetijstvo postaja vse bolj mehanizirano in čez deset let, ko bi naj prvi dilomant usmerjenega visokega šolstva zapustil predavalnice, bomo gotovo potrebovali strokovnjake za kmetijsko tehniko. O tako pomembnih stvareh, kot je šolanje strokovnjakov za kmetijstvo, bi morale resnično odločati sedanje, še bolj pa seveda bodoče potrebe gospodarstva, ne pa interesi posameznih šol.

MIRJAM ŠEGA

Je samo ena resnica ni dveh ali tolikih kolikor je interesnih skupin.

ŠTIRJE VIDIKI (OBLIKE, NAČINI) NASTAJANJA NEVARNOSTI ZA OBLAST DELAVSKEGA RAZREDA OD LASTNE DEMOKRACIJE

Prvi in najbolj grob vidik nastajanja nevarnosti za oblast delavskega razreda od lastne birokracije nastane takrat, ko se masovno, politično organizirano revolucionarno gibanje delavskega razreda za lastno osvoboditev v celoti pravno in politično institucionalizira in se na ta način v celoti spremeni v ureditev, v sistem oblasti, oziroma kadar sistem zaduši gibanje. V tem primeru komunistična partija izčrpava svojo energijo z vsemi razpoložljivimi močmi v tako imenovanem utrjevanju in stabiliziranju sistema pravzaprav na njegovem okoštavanju. Ko se gibanje in sistem popolnoma identificirata v sistemu, takrat nastane v družbi stanje, ki so ga klasiki marksizma opredelili: »Ko se diktatura proletariata poosebi v državnem in partijskem aparatu (ureditvi opomba N. J.), tedaj se objektivno sama po sebi pretvarja v diktaturo nad proletariatom.« V tem primeru je slej ko prej neizogiben razredni spopad med delavskim razredom in lastno birokracijo, ki se praviloma rešuje s pomočjo oborožene vojske in policije — ali samo domače ali pa tudi tuje. Takih spopadov je bilo v nekaj socialističnih državah. Dejavnika teh spopadov sta bila delavski razred in lastna birokracija. Teoretično možno izhodišče spopadov med delavskim razredom in lastno birokracijo je:

1. zmaga lastne (politične, državne in gospodarske) birokracije ob veliki pomoči oborožene vojske in policije samo svoje države oziroma ene ali več drugih držav zatira akcije delavskega razreda;

2. zmaga delavskega razreda nad lastno birokracijo, nad izbirokratiziranim sistemom — izbirokratizirano državo in partijo;

3. zmaga kontrarevolucije, katere nosilci so si akcijo tako osmislili in jo vgradili v odkrit spopad med delavskim razredom in lastno birokracijo, da se nosilci kontrarevolucije samo navidezno nahajajo na strani delavskega razreda;

4. kompromis sil v spopadu, klasičen primer ustvarjanja te nevarnosti za oblast delavskega razreda od lastne birokracije je družbeni sistem, označen kot stalinizem . . . (Avtor na 4. strani podaja sociološko analizo stalinizma, ki smo jo zaradi prostorske stiske izpustili.)

Drugi vidik ustvarjanja nevarnosti za oblast delavskega razreda od lastne birokracije nastane takrat, ko sistem prevladuje gibanju. To je stanje družbe, ko se ključni vzvodi družbenega razvoja nahajajo v sistemu in v njegovih institucijah, gibanje pa obstaja le formalno vendar je potisnjeno v predsobo ali pa celo na dvorišče sistema in njegovih institucij, v katerih se sprejemajo ključne odločitve o družbenem razvoju. Gre za družbeno stanje, v katerem gibanje le formalno obstaja, vendar je potisnjeno na periferijo družbenega dogajanja, ker se je sistem toliko okrepil in tudi okostenel, da je po svoji družbeni moči popolnoma prevladal gibanje. Manifestacije tega stanja bom pokazal na primeru partije in sindikata, ker mi je to nekako najbližje.

Partija se v primeru nastajanja te nevarnosti nahaja v predsobi sistema in njegovih institucij, svojo energijo izčrpava na svojem notranjem političnem življenju, ukvarja se sama s seboj, s svojo organizacijsko-politično in s tem sama sebi postane cilj in sredstvo, torej obstajanja. Razen tega, da se partija ukvarja sama s seboj, sočasno izčrpava svojo energijo na pisanju abstraktnih sklepov, resolucij, priporočil itd. in vrši neko vrsto dopisovanja ali osebne komunikacije s sistemom in z njegovimi institucijami, katere v svojih rokah držijo ključne vzvode družbenega razvoja. S tem lahko pojasnimo dejstvo, da partija sprejema vsebinsko večkrat popolnoma iste, vendar abstraktne, za sistem in za njegove institucije neobvezujoče dokumente — resolucije, zaključke, priporočila itd.

Sindikat je po možnosti vplivanja na sprejemanje odločitev še bolj oddaljen od sistema in njegovih institucij. Grobo rečeno, za razliko od partije, ki se nahaja v predsobi sistema, je sindikat potisnjen na dvorišče in izčrpava svojo energijo predvsem na plačah delavcev (ne pa tudi vodilnih), ker je to tradicionalno njegov delokrog, sicer pa delitev plač delavcem sistem prepušča sindikatu, ker je za njegove institucije ukvarjanje s plačami delavcev precej nepopularno in nepomembno. Drugo področje, na katerem sindikat izčrpava svojo energijo, so socialna vprašanja in tradicionalne proslave delavcev — nabavljanje ozimnice za delavce po nižjih cenah, proslave Prvega maja, Novega leta, Osmega marca itd. Sindikat, torej, ni niti v predsobi institucij sistema. S tem je njegova možnost močnejšega vplivanja na ključna vprašanja razvoja družbe objektivno majhna, ponekod skoraj zanemarljiva.

Da ne bi bilo pomote, tukaj ne gre niti za celotno partijo niti za celotni sindikat. Gre za tisti del partije in za tisti del sindikata, ki se objektivno nahaja ne samo zunaj sistema in njegovih institucij, ampak na obrobju dejanskega procesa odločanja o ključnih vprašanjih družbenega razvoja. Zaradi tega lahko rečemo, da so tudi partijski in sindikalni funkcionarji, ki so formalno-pravno, vendar tudi dejansko, v sistemu in v njegovih institucijah, in ki so se identificirali s sistemom in z njegovimi institucijami, pa so dejansko izgubili lastnost partijskih in sindikalnih funkcionarjev in so dobili lastnost državnih funkcionarjev, oziroma pripadnikov sistema in njegovih institucij. Zato o partiji in sindikatu, ki formalno ustvarjata gibanje, a katere je sistem po svoji družbeni moči popolnoma prevladal, lahko govorimo le, kot o ostanku, oziroma o tistem delu partije in sindikata, ki se nista identificirala s sistemom in z njegovimi institucijami. To dejstvo, razumljivo, povzroča velike razlike v razpolaganju z družbeno močjo med tistimi partijskimi in sindikalnimi funkcionarji, ki so se identificirali s sistemom in z njegovimi institucijami in ki so dejansko postali državni funkcionarji in tistimi člani partije in sindikata, ki se nahajajo dejansko in formalno zunaj sistema in njegovih institucij.

Tretji vidik ustvarjanja nevarnosti za oblast delavskega razreda od lastne birokracije je neprestano reproduciranje posameznih institucij sistema. Te se, kot posamezne institucije, toliko osamosvajajo od gibanja in od lastnega socialnega izvora — delavskega razreda — da se birokratsko popačijo in postanejo oblast ali nad gibanjem v celoti in delavskim razredom kot lastnim socialnim izvorom, ali nad najbolj pomembnimi deli gibanja in posameznimi deli delavskega razreda. Tukaj gre za nenehno reproduciranje posameznih ali (in) združenih istovrstnih institucij sistema, katere so samo njegovi segmenti, in ne za sistem v celoti. V našem primeru gre za poslovne banke in narodno banko, do neke mere tudi za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti, zunanjetrgovinske organizacije itd. O teh institucijah in organizacijah bom več povedal kasneje.

Četrti vidik ustvarjanja nevarnosti za oblast delavskega razreda od lastne birokracije nastane takrat, ko tiste institucije, skupnosti in organizacije sistema, ki so po teoretični, politični in ustavnopravni koncepciji avtentične delavsko-samoupravne, sprejemajo odločitve, ki so zaradi svojih posledic v neposrednem nasprotju ali (in) z interesi delavskega razreda kot celote, ali (in) z interesi tistih delavcev ali delov delavskega razreda, katerih delegati so za te odločitve glasovali. Ta vidik nastajanja nevarnosti za oblast delavskega razreda je bil v celoti nepredvidljiv in je za analizo najbolj zapleten. Ta najbolj skrivnosten vidik nastajanja nevarnosti za oblast delavskega razreda od lastne birokracije bom analiziral kasneje. Gre za zbore združenega dela skupščin občin, pokrajin in republik in skupščin samoupravnih interesnih skupnosti, skupščine poslovnih bank, delegacije in institucije, ki so formalno-pravno nastale preko delegatskega sistema iz celic samoupravljanja — osnovnih organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti ter občin, pa v določeni meri tudi iz samih delavskih svetov.

MOŽNA TIPOLOGIJA OBJEKTIVNO OBSTOJEČE STRUKTURE INTERESOV IN NJIHOVE BISTVENE OZNAKE

Če bi hoteli razdeliti celotno objektivno obstoječo politično in pravno (ali samo pravno) legalizirano (torej izključujoč interese, ki smo jih maloprej izpustili iz naše analize) heterogeno strukturo interesov v naši družbi na skupine, oziroma če bi izvršili tipologijo interesov, tedaj bi lahko rekli, da obstaja v sodobni jugoslovanski družbi množica različnih protislovnih in razredno nasprotnih interesov. Celotno heterogeno strukturo interesov, ki obstajajo v naši družbi, lahko razvrstimo v tri tipe: 1. raznovrstne, 2. protislovne in 3. razredno nasprotne. Pomembne značilnosti vseh treh tipov interesov so:

1. množica raznovrstnih interesov ima tri bistvene značilnosti:

a) vsi ti interesi so s pravnega vidika legalni in z moralnega vidika lahko nosijo epitet samoupravnih interesov;

b) ti interesi so različni, torej niso identični, vendar tudi niso medsebojno protislovni — niso v nobenem nasprotju;

c) zaradi tega so realno uresničljivi v obsegu, v katerem njihovi nosilci to žele, in v obsegu materialnih in drugih zmožnosti nosilcev teh interesov in družbe nasploh.

Torej ta tip interesov sestavljajo različni interesi, ki pa niso niti medsebojno protislovni niti niso v razrednem nasprotju.

2. Bistvene značilnosti množice protislovnih interesov je:

a) vsi ti interesi so s pravnega vidika legalni in z moralnega vidika samoupravni;

b) ti interesi so medsebojno protislovni, to pa pomeni, da jih njihovi nosilci ne morejo uresničiti v obsegu, v katerem želijo. Uresničitev nekega interesa je pogojeno z nemožnostjo, da se uresniči drugi, ki je temu protisloven. Iz tega izhaja njihova tretja značilnost;

c) to je način reševanja protislovnih interesov. Med nosilci samoupravnih, a tudi protislovnih interesov, nastane najprej nasprotje, ker so njihovi interesi protislovni, ker pa so interesi tako s pravnega vidika legalni in z moralnega vidika samoupravni, se med njihovimi nosilci vzpostavlja dialog (politično in normativno imenovano samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje), ki najprej privede do kompromisa, kateri se formalizira s formalno-pravno odločitvijo. Kompromis se lahko doseže na dva, bistveno različna načina. Enega lahko označimo kot zaželjen kompromis, a drugega kot nezaželjenega. Zaželjen kompromis med nosilci protislovnih interesov nastane odvisno od odnosa moči argumentov nosilcev protislovnih interesov. Predpogoj za ta primer je, da se mora vsak nosilec protislovnega interesa odreči enemu delu svojega interesa, da bi dosegli takšen kompromis, v katerem bo zajet skupni interes vseh nosilcev protislovnih interesov. Ta kompromis se nato formalizira s t. i. optimalno formalno-pravno veljavno odločitvijo. Ker ta odločitev vsebuje skupni interes vseh nosilcev protislovnih interesov, se bodo vsi (nosilci protislovnih interesov) enako borili, da se bodo te odločitve kar najhitreje izvršile. Z izvršitvijo teh optimalnih odločitev, ali optimalnih rešitev, bo ustvarjen skupni interes vseh nosilcev protislovnih interesov. To je zaželjen način doseganja kompromisa med nosilci protislovnih interesov in kompromis, zaradi načina njegovega doseganja, sam po sebi zagotavlja učinkovitost v izvrševanju.

Nezaželjen način doseganja kompromisa je ta, ko se kompromis med nosilci protislovnih interesov doseže odvisno od odnosa politične moči nosilcev protislovnih interesov. Tedaj tisti, ki imajo večjo politično moč in močnejšo politično opozicijo, praviloma izsilijo takšen kompromis, v katerega v maksimalnem obsegu vgradijo svoj interes na škodo tistih interesov, katerih (njihovih nosilcev) politična moč in politična pozicija je slabša. Za ta kompromis lahko v pravem pomenu besede rečemo, da je gnili kompromis. Ne zajema skupnega interesa nosilcev protislovnih interesov, ampak v znatno večjem obsegu interes tistih, katerih politična moč in politična pozicija je močnejša in v znatno manjšem obsegu tistih, ki imajo slabšo politično moč in politično pozicijo. Tudi ta kompromis se mora formalizirati, torej končati s pravno-formalno odločitvijo. Zaradi tega, ker je nastal kompromis v odvisnosti med odnosom politične moči in politične pozicije nosilcev protislovnih interesov je bistveno različno obnašanje nosilcev protislovnih interesov v procesu njihovega izvrševanja. Tisti nosilci protislovnih interesov, ki imajo močnejšo politično moč in pozicijo, se bodo borili, da se bo ta odločitev čim prej uresničila. S tem bodo prej uresničili svoje interese na škodo tistih nosilcev protislovnih interesov, ki imajo znatno slabšo politično moč in politično pozicijo v procesu izvrševanja kompromisa. Nasprotno tisti, ki imajo znatno slabšo politično moč in politično pozicijo v procesu sprejemanja kompromisa, se bodo borili z vsemi razpoložljivimi sredstvi, da se bo odločitev čim počasneje uresničuje ali pa da se sploh ne uresničuje. S tem je mogoče pojasniti, zakaj so pravno-formalne odločitve, nastale z gnilim, torej z dejansko vsiljenim kompromisom, moralno problematične in zakaj se, tudi če so formalno-pravno veljavne, počasno uresničujejo oziroma se sploh ne uresničujejo.

V procesu uresničevanja pravno veljavnih odločitev, nastalih z gnilim kompromisom, ostrina konflikta med nosilci protislovnih interesov, ki je obstajal pred in med sklenitvijo kompromisa, ne preneha. Nasprotno, ta konflikt v procesu uresničevanja te pravno veljavne odločitve postane še ostrejši, ker so interesi nosilcev za uresničevanje kompromisa protislovni in včasih pripeljejo do medsebojnega izključevanja. Zaradi tega je ta nezaželjen način ustvarjanja kompromisa v bistvu metoda prisile, ki je tuja samoupravljanju.

3. Množica interesov, ki so v razrednem spopadu, in ki so medsebojno izključujoči. Ta skupina interesov ima tri bistvene značilnosti:

a) obstajajo avtentični interesi delavskega razreda kot celote, ki so s pravnega vidika legalni in z moralnega vidika samoupravni. Prej smo pisali, da je samoupravljanje oblast delavskega razreda v toliko, v kolikor se z odločitvami tega sistema uresničujejo predvsem avtentični interesi delavskega razreda kot celote. Na to opozarjam zaradi tega, ker ti interesi, ki objektivno obstajajo v naši družbi, ne morejo biti enakopravni in mora obstajati t. i. hierarhija ali zaporedje pri uresničevanju posameznih interesov. Zaradi tega morajo v samoupravljanju biti na prvem mestu avtentični interesi delavskega razreda kot celote, in njihovo uresničevanje mora imeti prioriteto nad vsemi drugimi interesi;

b) nasproti avtentičnim interesom delavskega razreda kot celote obstajajo v naši družbi interesi, ki so v razrednem spopadu z delavskim razredom kot celoto in z njegovimi tekočimi in zgodovinskimi interesi. Ti interesi, ki so v razrednem spopadu z avtentičnimi interesi delavskega razreda kot celote, so lahko in žal s pravnega vidika praviloma legalni, vendar z moralno-političnega vidika niso samoupravni. So v razrednem spopadu z interesi delavskega razreda kot celote. Ker gre za interese, ki so v razrednem spopadu sledi različen način njihovega uresničevanja kot je bil primer v drugi skupini interesov, ki smo jih imenovali protislovni;

c) med avtentičnimi interesi delavskega razreda kot celote in njegovih nosilcev ter interesov, ki so v razrednem spopadu z delavskim razredom kot celoto in njihovim nosilcem, ni kompromisov. Z ozirom na to, da ima samoupravljanje bistveni delavsko razredni značaj, se morajo v njem predvsem realizirati avtentični interesi delavskega razreda kot celote. Sočasno to pomeni, da morajo biti tisti interesi, ki so v razrednem spopadu z delavskim razredom kot celoto popolnoma izločeni »iz igre«, torej se sploh ne morejo uresničevati. Iz tega sledi zaključek, da se med interesi delavskega razreda kot celote in interesi, ki so v razrednem spopadu z delavskim razredom, ne more ustvariti kompromis. Interesi, ki so v razrednem spopadu z delavskim razredom kot celoto, se morajo v samoupravljanju izraziti, artikulirati, ker je to pogoj, da se lahko identificirajo kot interesi, ki so v razrednem spopadu z interesi delavskega razreda kot celote. Ko jih kot take spoznamo, jih v skrajno demokratičnem in fer spopadu z močjo in avtoriteto argumentov za zmeraj izločimo »iz igre«. To pomeni, da njihovi nosilci nimajo več samoupravne pravice, da se borijo za svoje interese, ker so ti interesi, gledano z moralnega vidika, v razrednem spopadu z interesi delavskega razreda kot celote. Ker pa so pravno legalni, so njihovi nosilci objektivno nosilci ene ali več alternativ nasprotnih samoupravljanju in avtentičnim interesom delavskega razreda kot celote in njegove zgodovinske vloge.

Poudarjam, da vse tri navedene oblike interesov objektivno obstajajo tako na ravni globalne jugoslovanske družbe, kakor tudi v vseh njenih segmentih — na vseh ravneh funkcionalne in politično teritorialne, pa tudi horizontalne in vertikalne organizacije in strukture jugoslovanske družbe. Tako od mikroorganizma do ravni globalne družbe.

[1] Dr. Neca Jovanov

teoretična koncepcija samoupravljanja

[1] DR. NECA JOVANOV TEORETIČNA KONCEPCIJA SAMOUPRAVLJANJA, NAUČNA KNJIGA BEOGRAD 1981

Predrag Vranicki: revolucija in kritika-1

> Uvajanje demokracije lahko pelje k uvedbi diktature. Uvajanje diktature lahko pelje k demokraciji.

Razočaranja vsekakor obstajajo, obstajajo pa tudi napori, da se slabosti in napake razjasnijo in kritično presežejo. Na razvoj socializma negativno vpliva dejstvo, da se je do sedaj začel v relativno nerazvitih deželah. V vseh primerih je obstajala nevarnost, ne pa nujnost, da gre razvoj v neželeni smeri; od toge oblike državnega socializma, birokratskega etatizma, pa tudi do kontrarevolucionarnih pojavov. Naivno bi blo tudi pomisliti, da bi v našem stoletju tudi v bolj razvitih dežalah socializem takoj odpravil razrede, hierarhijo, birokracijo itd. Vse, dokler obstaja družbena delitev dela, to ni možno niti v najbolj razvitih družbah. Kljub temu bi se socializem lahko izognil vsem deviacijam družbenih odnosov in deformacijam, ki so ga stale velikega zaostajanja na pomembnih področjih kulture in znanosti, pri razvoju bolj humanih in bolj demokratičnih odnosov, kar je eden izmed bistvenih problemov sodobnega časa. Začetek prve socialistične revolucije v Rusiji najbolj jasno pokaže, da tudi v relativno nerazviti deželi obstaja ogromen potencial revolucionarnega entuziazma, ki prebuja in razvija ustvarjalno energijo. V samo nekaj letih je ta revolucija dala svetu močno avantgardno umetnost na področju literature, filma, arhitekture, socialne teorije — tudi tokrat je bilo potrjeno, da ne obstajajo pomembni in globoki družbeni prevrati brez revolucioniranja celotnega bistva, ker sta družba in zgodovina vedno kompleksna totaliteta. Vse to se je lahko organsko nadaljevalo in delovalo s polno vitalnostjo in izvirnostjo oblike in vsebine. Ta proces je ustavil involucijski proces socializma, ki se je končal kot reakcionarni stalinizem, in ki ni mogel biti inspiracija kakršnimkoli avantgardnim in prometejskim inovacijam. Namesto, da še vedno nujno in dejansko razslojenost družbe, hierarhije in neenakosti zožuje in poskuša preseči, je takšen razvoj še naprej potrjeval te delitve, podpiral hierarhijo, posebej politično, vse do te mere, da je celotna družba prišla v neko kafkijsko situacijo, ki bi ji lahko konkuriral le reakcionarni razvoj kapitalizma. Zato ne smemo biti presenečeni, kljub temu, da nekateri neupravičeno izenačujejo stalinizem in fašizem. Vsekakor so to različni fenomeni, glede na posledice (tudi najhujše) pa so bili enaki. Verjetno ne bi bilo odveč, če bi razen ruskega Oktobra omenili tudi našo revolucijo. Nismo se takoj rešili določenega balasta, niti do danes nismo odgovorili na številna vprašanja našega časa. Vendar sam proces avtohtone revolucije, ki je omogočil odpor stalinizmu in inauguracijo samoupravljanja, je povzročil drugačno gledanje na sfero kulture in znanosti in je to v naši mali deželi pripeljalo do takšnih rezultatov na področju literature, likovne umetnosti, socialne teorije, da se lahko enačimo z najboljšimi svetovnimi dosežki tudi tistih narodov, ki imajo bolj dolgo kulturno tradicijo in pomen v svetovni kulturi.

Vsak družbeni sistem, ki je zaprt, ideologiziran in ga imenujemo kakorkoli hočemo, postaja ovira novim hotenjem, realizaciji različnih možnosti, ki so značilne za vsakega človeka. Človek ni ustvarjalen le na en način, ne doživlja tega sveta in premišljuje o njem le na en način. Ravno v tem je polog in zagotovilo človekovega neustavljivega »korakanja k zvezdam«. Tudi kritična, lahko rečemo, najbolj kritična, misel kot je marksizem je morala postati, kot je pravilno trdil Sartre, dolgočasna v rokah politične birokracije in njenih uboglijvih ideologov, ki so v glavnem ponavljali odločitve političnih forumov in politične simplifikacije na »idejni in kulturni fronti«. Pluralizem interesov v vsaki družbi ki se želi razvijati in ne stagnirati, mora porajati tudi pluralizem idej. K temu bi dodal, da tudi »pluralizem glav« — na vso srečo, ta vedno obstaja — mora porajati tudi pluralizem umetniškega, znanstvenega in teoretskega izraza. Naša naloga je, da se kot marksisti in komunisti borimo za tisto, za kar mislimo, da je progresivno, inspirativno, ustvarjalno in utopično (ne utopistično). Pri tem se moramo zavedati, da bo tudi med nami obstajal pluralizem, in da je samo zgodovinsko življenje končni sodnik vseh naših naporov in upanj.

(. . .)

Glede vulgarizacije marksizma in žargona, ki postaja dolgočasen in neznosen — je zadeva bolj kot jasna. Nihče se ne more izogniti takšnim posledicam, če neko misel, čeprav je lahko ta najbolj ustvarjalna, kot je marksizem, razglasi za uradno, edino veljavno in ji povrh še omeji področje gibanja.

Četudi gre za nerazvite države, v katerih so ostanki drugih razredov stanov in drugih idej zelo močni lahko ima takšno ravnanje le negativne posledice. Politično gibanje, socialistično ali komunistično, ima polno pravico favorizirati znanost in tisto družbeno teorijo, za katero ugotovi, da je najbolj kritična in se je v največji meri osvobodila različnih idejnih predsodkov, mitoloških predstav ipd. Vendar mora to gibanje omgočiti ne samo konfrontacijo znotraj te favorizirane misli, ampak konfrotacijo, znanstveni, filozofski in teoretični dialog tudi z drugimi teorijami in koncepti. Niti marksizem se ne more razvijati, biti atraktiven in inspirativen brez vseh teh možnosti, ne samo brez kritičnega odnosa do lastne družbene dejanskosti — ta odnos ne more biti vedno pravilen, sprejemljiv ali prijeten (popularen) — ampak tudi do drugih teorij in koncepcij o človeku in svetu in obratno.

(. . .)

Menim, da pri razvoju našega socializma in marksizma lahko ugotovimo več neugodnih kot ugodnih okoliščin. Neugodne so obstajale kot objektivne in podedovane, ugodne smo si morali sami izboriti. Kot prvo negativno okoliščino, bi najprej moral navesti nerazvitost države, kar je za razvoj socializma zelo pomembno. Nerazvita dežela ima nerazvit delavski razred, ki bi moral biti osnova nove socialistične skupnosti, slabo demokratsko tradicijo, nezadostne oziroma v prvi vrsti kratkoročne revolucionarne izkušnje različnih delavskih levo usmerjenih kulturnih organizacij. Ne smemo pozabiti, da se je naše komunistično gibanje razvilo med dvema svetovnima vojnama z (?) dosti kriz in kar je najpomembnejše, v globoki ilegali, ki je pustila značilne sledove na kadrih, na psihologiji komunistov. Temu lahko dodamo še dogmatski vpliv komunistične internacionale in izgubo pomembnih osebnosti, predvsem v boju zoper fašizem za osvoboditev države. To so le nekatere neugodne okoliščine, in če jih poznamo, bomo lažje razumeli številne slabosti, ki so se pojavile v procesu izgraditve socialističnih družbenih odnosov.

Zaradi nerazvitosti — delavstvo in mestno prebivalstvo je predstavljalo okrog 25 % prebivalstva pred vojno — je bil enopartijski sistem nujen in ne le rezultat tedanjega gledanja na razvoj socializma. To sem bolj podrobno pojasnil v svoji knjigi o marksizmu in socializmu, kjer sem pokazal, da je v nerazvitih deželah v katerih socialistične sile prihajajo na oblast z revolucijo, edini izhod enopartijski sistem. Razlog je enostaven: **osnovni** razredni temelj v teh državah je delavski razred, ki pa je izrazita družbena manjšina (pri nas je v povprečju okrog 14 %). Povsem je razumljivo, da bi v kriznih situacijah, ki pa so nujne v nerazvitih kakor tudi v razvitih dežalah, v nekem klasičnem parlamentarizmu te sile bile takoj premagane, kar bi sočasno pomenilo vračanje v stari sistem. To je protislovje, ki se ne da drugače razrešiti, kot pa z razvijanjem socialistične demokracije, torej samoupravljanja in demokracije v drugih družbenih sferah, kot nadomestila tiste politične demokracije, ki se v tem zgodovinskem trenutku ne da uresničiti. Ravno zaradi tega, se ta model ne ujema z bolj razvitim modelom socializma, ki bi ustrezal bolj razvitim družbam. Ta si brez političnega pluralizma ne more niti zamisliti lastnega razvoja, politični pluralizem pa omogoča dosti večjo angažiranost javnega mnenja, bolj svobodno cirkulacijo idej, kar je za popolnost in uspešnost socialističnega razvoja velikega pomena. Vse te navedene omejitve in negativne okoliščine so pogojevale takšen razvoj samoupravnih družbenih odnosov ki je temeljil na iniciativah iz sfere oblasti in ne na samoaktivnosti baze, vsaj ne v zadostni meri. Tudi to je den izmed pomembnih vzrokov, da se nismo hitreje razvijali, in da so še vedno dominantne politične, birokratske in druge strukture moči. Takšne konstelacije se tudi ne ujemajo v bolj razviti model, v katerem bo proizvodna sfera še kako vsiljevala svoje koncepte in se borila za polno enakopravnost z drugimi družbenimi sferami in za dominantno vlogo v sferi proizvodnje. Ne bo se dogajalo tako kot pri nas, da nenehno govorimo, kako mora temeljna organizacija združenega dela gospodariti z dohodkom, dejansko pa ne razpolaga niti s tistim delom, ki je potreben za razširjeno reprodukcijo. Skratka, vse kar sem omenil, vse omejitve in okoliščine, ki se jih nismo mogli izogniti, in ki nas še danes obremenjujejo (negativne zunanje okoliščine pustimo ob strani) so povzročile veliko enostranskosti, sektaštva, nestrpnosti do posameznikov, ki socialistično milsijo, vendar niso vedno »na liniji«, nerazumevanja spontanosti in širine socialističnega hotenja, ki je predvsem izrazito pri delu socialistične in marksistične inteligence in mladine ter do tistega, kar je najpomembnejše, do družbenih monopolov pri reševanju usodnih vprašanj razvoja družbe.

(. . .)

Ne glede na celotno ekonomsko situacijo v svetu, za katero vemo, da ni ugodno, je Jugoslavija, in še dolgo bo, pod raznimi pritiski in vplivi, s čemer seveda ne želim povedati, da ji nekatere okoliščine ne koristijo (neuvrščenost, geografski položaj ipd.). Nismo še razvita dežela in se ne moremo enakopravno vključevati na svetovnem trgu, po drugi strani pa obstajajo politični pritiski, ker razvijamo lastni koncept socializma in imamo kritičen odnos do vsega, kar se dogaja pod imenom socializma. S temi zgodovinskimi parametri moramo zagotovo računati tudi v prihodnosti. To nas obvezuje, da najmanj dva problema uspešno rešimo v sedanji fazi razvoja: 1. čim bolj racionalna ekonomska politika in 2. nadaljni razvoj samoupravnih družbenih odnosov. O prvem faktorju ne bom govoril, ker ne zajema moje stroke, vendar poudarjam, da je edini izhod, da se nenehno naslanjamo in uporabljamo znanstvene dosežke s tega področja. Tudi ne mislim, da obstaja popolna enotnost naših marksistov, ekonomistov in sociologov, vendar je to povsem normalno. V zvezi s temi vprašanji bomo morali izvesti permanentno razpravo strokovnjakov ob dosti boljšem in popolnejšem informiranju javnosti o spornih vprašanjih, rešitvah in odločitvah. Za nas je mnogo bolj življenjskega pomena preseganje birokratsko-etatističnih odnosov. Poudaril sem že, da ta proces še ni končan. Smo še vedno mešanica državnega in samoupravnega socializma, pri čemer so sile državnega socializma še vedno prevladujoče, kar se vidi iz sedanjega načina reševanja ekonomskih problemov in sedanje krize.

Temeljno vprašanje je, kdo v družbi upravlja z razširjeno reprodukcijo, proizvodnjo, novoustvarjeno vrednostjo, s planiranjem. Celotna decentralizacija in organiziranje samoupravljanja na nivoju tovarne in politični delegatski sistem niso razrešili tega vprašanja. Danes je več kot očitno (to vsi ugotavljamo in ponavljamo), da z razširjeno reprodukcijo ne upravlja delavski razdred, ampak druge strukture družbene moči. Na nekem posvetovanju, ki je bila pred dvemi leti v Ljubljani, sem omenil idejo o nadaljnjem koraku, za katerega osebno menim, da je nujen, če želimo razrešiti to ključno vprašanje, ne le našega, ampak tudi vsakega drugega socializma, ne glede na posebnosti in način reševanja. Ta korak je vzpostavitev »sistema svetov« v proizvodnji sferi, to je organiziranje proizvajalcev po principu svetov — torej samoupravljanje vendar iz baze, tovarne, preko občine, republike do federacije. Ali bo to potekalo po pomožnem ali po nekem drugem sprejemljivem načinu, niti ni sedaj bistveno, ker bom to idejo bolj podrobno obdelal v novi knjigi, ki jo bom končal v tem letu. V takratni razpravi so prisotni tovariši, nepripravljeni za bolj radikalno razumevanje nadaljnjega razvoja samoupravljanja, reagirali s številnimi kritikami, na katere sem takoj odgovoril. Ti samoupravni organi, formulirani po panožnem (ali nekem ustreznejšem) načinu lahko skupaj z znanstvenimi instituti zagospodarijo nad razširjeno reprodukcijo. Delavski razred ne more obvladati razširjeno reprodukcijo, če ni organiziran za to pomembno, življenjsko in usodno nalogo . . .

(. . .)

Če se nekdo boji nekaterih vprašanj, pomeni, da nima »čiste vesti«. Progresivne družbene sile imajo vedno pri svojem delovanju večino naroda, ki jim sledi. Te sile ne delajo (posebej socialisti ali komunisti) za interese neke skupine, ampak za interesne celotnega delovnega človeštva in nimajo nobenega vzroka za mistifikacijo svojih ciljev ali prakse. Iskrenost pred narodom je zato najboljša praksa, posebej zato, ker je vsem jasno, da se »končni« cilji ne morejo realizirati čez noč, da obstajajo številne težave, in da tudi posamezniki niso nezmotljivi. Vse to je bolj ali manj jasno in menim, da v zdravem socialističnem gibanju ne sme biti tabu tem ali vprašanj, ki se jih izogibamo, prikrivamo ipd. To se vedno maščuje, o čemer nas kratka povojna zgodovina prepričuje. Če bi imeli več poguma, in če bi jasno razčiščevali probleme okrog nacionalnega vprašanja in drugih vprašanj konec šestdesetih let ali v toku sedemdesetih glede dogodkov na Kosovu, bi danes ne imeli takšne izbruhe in drame. S tem ni rečeno, da bi zadeve mirno minile. Ne. Nastale bi idejne borbe, vendar sem prepričan, da so naše socialistične, marksistične in humanistično usmerjene družbene sile močnejše od drugih in da bi v teh primerih zmagale. Kaj, če v naši partiji ni dovolj dialoga, tovariškega in ustvarjalnega komuniciranja s skupinami intelektualcev, ampak je še vedno bolj zaprta v svoje forumsko delo in se obnaša kot arbiter, ter tako nenehno postavlja sebe v situacijo, da se nekomur zoperstavlja, kar pelje v izolacijo? Potrebno je resno premisliti o takšnem načinu delovanja in spremeniti način dela. Danes so drugačne okoliščine in drugačne možnosti. Treba je znati izbrati velike intelektualne sile, ki so zainteresirane za »generalno partijsko linijo«, vendar znotraj te generalne linije obstaja vrsta podvprašanj, problemov, nestrinjanj itd., kar je povsem normalno in kar ustvarja kreativno vzdušje v družbi, seveda takrat, če se ta vprašanja javno postavljajo in o njih javno razpravlja. Takoj moram dodati, kljub temu da ne moremo niti danes sprejeti določenih načinov obnašanja, da je naša družba napravila pomemben korak k demokratizaciji javnega delovanja. K temu so največ pripomogli marksisti v vseh družbenih sferah.

[1]Predrag Vranicki: Revolucija in kritika — sto godina marksizma posle Marxa, Marksistička misao, Beograd 1983, str. 56, 57, 58; 84, 85; 97,98, 99; 106, 107, 108, 120, 121.

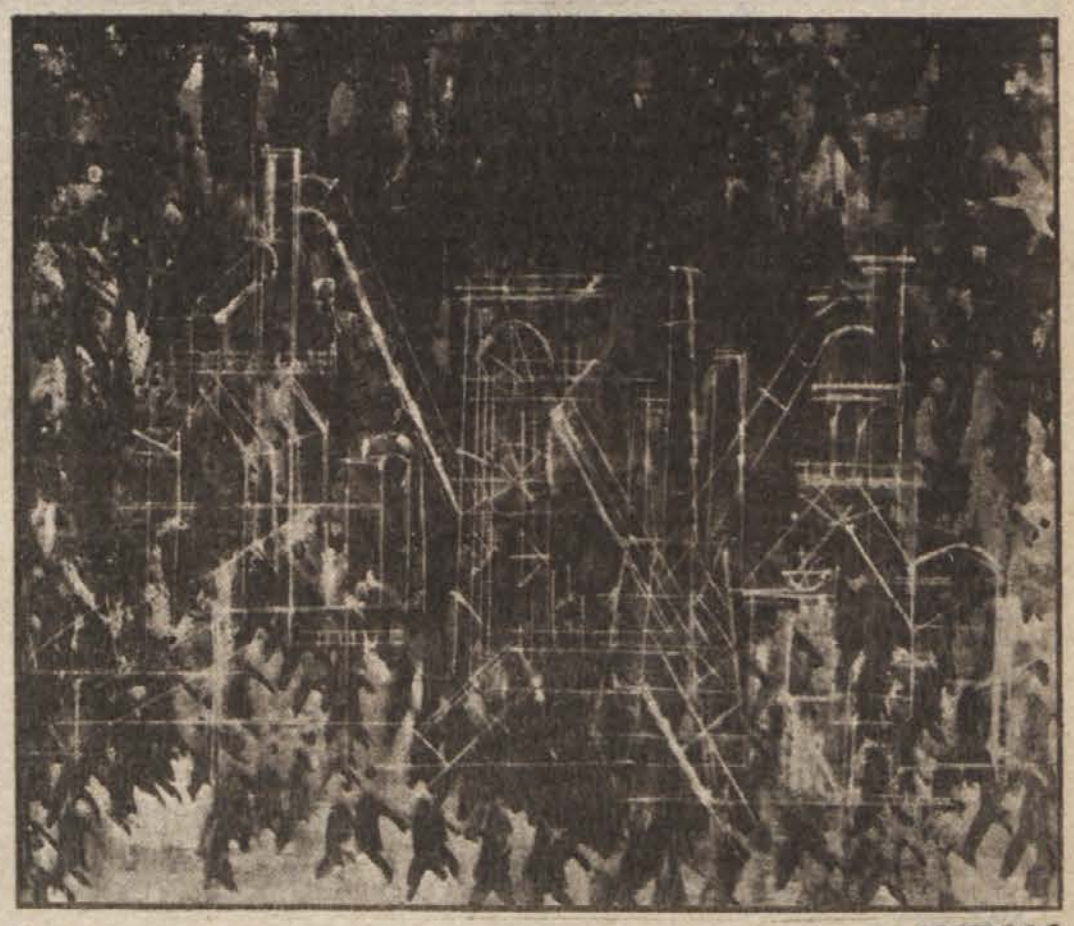

Delavcem prikazujejo gospodarstvo vedno neznansko komplicirano, in tudi takšno je, toda le, dokler so oni sami tu in ga komplicirajo. Oni so namreč največja komplikacija. Njihovo gospodarstvo je povsem neplansko, eden dela proti drugemu, eden profitira na škodo drugega, in ce rečejo da je takšne plane težko delati, jim je treba odgovoriti da je to tudi povsem nepotrebno, celo škodljivo. Njihova kompliciranost je kompliciranost nereda, njihovo delo velja ohranjanju in povečevanju nereda iz katerega vlečejo dobiček. Ti gospodarstveniki so nepogrešljivi samo za nered njihove misli so dragocene samo za izkoriščanje.

EKONOMSKA POLITIKA STABILIZACIJE

BRANKO HORVAT

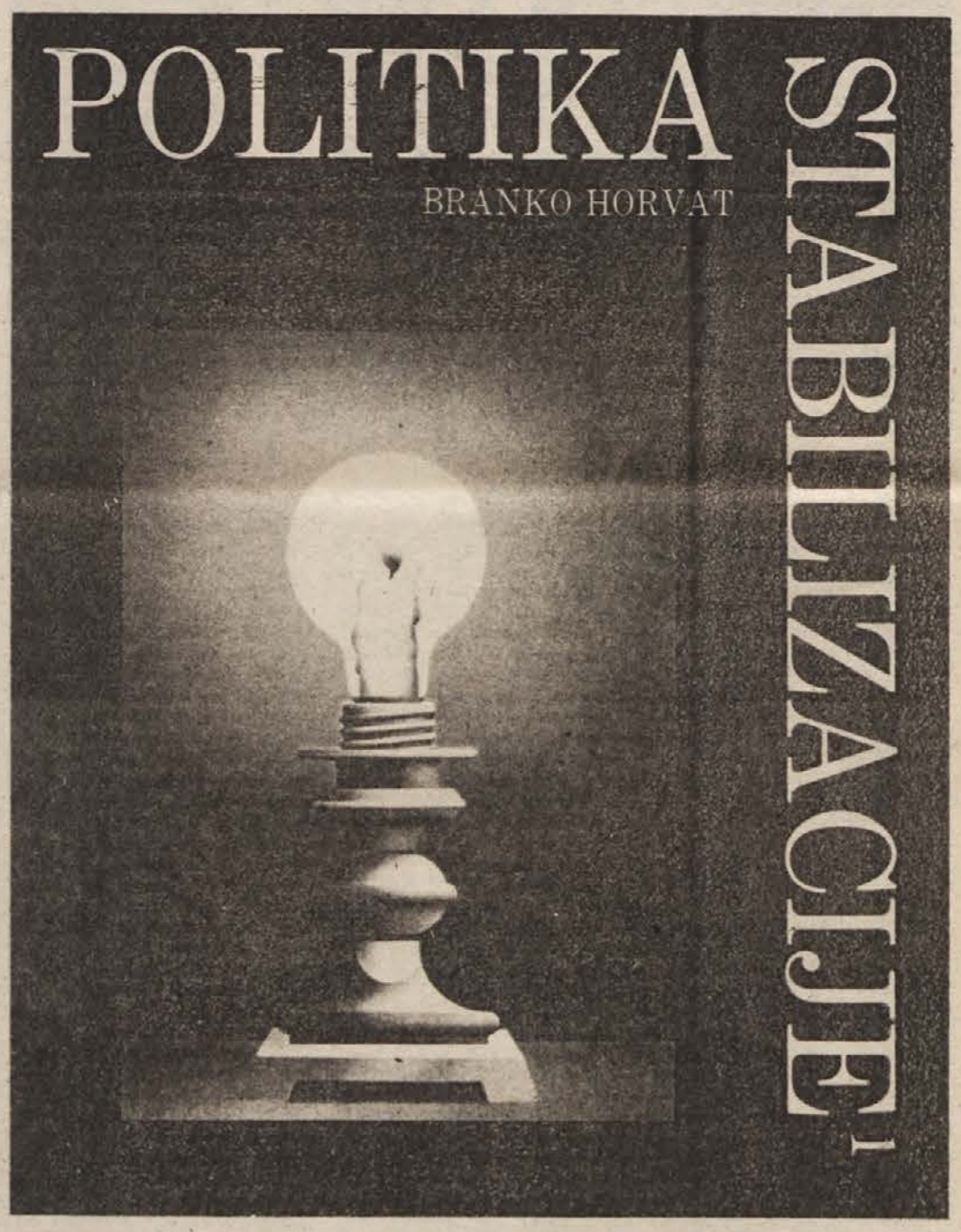

Institucionalni model samoupravnega socialističnega gospodarstva

a) Opredelitev samoupravnega socializma

Če smo natančni, »samoupravni (ali asociativni) socializem« pomeni pleonazem: ali obstaja samoupravljanje ali ni socializma. Vendar je atribut »samoupravni ali asociativni« nujen zaradi natančnosti in izogibanja nesporazumom. Socializem — tako kot vse mnogokrat uporabljene besede z izrazito emotivno vsebino — ima toliko različnih pomenov, da je kot znanstveni pojem postal popolnoma nedoločen. Socializem v prvotnem pomenu (ki ga tudi jaz sprejemam kot opredelitev z največ vsebine) pomeni družbeno-ekonomski sistem, ki temelji na enakopravnosti. V resnici je tudi kapitalizem imel zasnovo v enakopravnosti — seveda le v odnosu do fevdalizma, katerega osnova predstavlja podedovano stanje — in ravno zaradi tega je ta sistem tako vitalen.

Vendar je enakopravnost liberalnega kapitalizma formalno in negativno opredeljena: gre za svobodo od državne ali neke druge prisile, za svobodo delovanja v okviru tržnega sistema, ki se definira kot naraven sistem in zaradi tega posledice te svobode delovanja niso vprašljive. Enakopravnost v socializmu je definirana vsebinsko in pozitivno: družbena dejavnost uravnava sistem tako, da je vsem članom zagotovljena dejanska enakopravnost. Treba je dojeti, da enakopravnost ne pomeni enakosti; ljudje niso enaki in njihov položaj v družbi ni enak. To je pomanjkljivost socializma, ki se lahko do določene mere omili (predvsem v negospodarstvu) ne more pa se odpraviti. Ta pomanjkljivost je objektivno pogojena in tega se moramo zavedati, če ne želimo zagovarjati neresno utopijo.

V družbenem življenju ima vsak človek tri osnovne vloge: kot proizvajalec, kot potrošnik in kot občan. Zaradi tega je potrebno tudi enakopravnost opredeliti glede na te tri vloge. Enakopravnost v proizvodnji pomeni zagotovljeno možnost uporabe proizvajalnih sredstev vsem, ki želijo delati in sicer pod enakimi pogoji.

To implicira:

a) družbeno lastnino nad sredstvi za proizvodnjo

b) pravico na delo in

c) pravico upravljanja s proizvodnjo (opravljanje podjetniške funkcije, ki se sestoji od odločanja o količini in asortimentu, nabavi in prodaji, cenah, investicijah in delitvi dohodka).

Individualno delo in individualna iniciativa predstavlja poseben primer proizvodne enakopravnosti (opredeljene pozitivno). V takem pomenu je individualno delo enako socialistično kot kolektivno. Družbeno lastnino pa je potrebno razumeti kot ekonomsko in ne kot pravno kategorijo. Pravno gledano privatna lastnina (zemlja, delavnica ipd.) ki lastniku ne prinese posebni dohodek izven dohodka od dela, predstavlja ekonomsko gledano podružbljeno lastnino. In obratno: ustavno-pravno definirana družbena lastnina lahko omogoča visoko stopnjo privatizacije, če kolektivi, ki ga uporabljajo izkoriščajo monopolni položaj in pridobivajo monopolski dohodek, ki ni rezultat dela. Zaradi tega lahko družbeno lastnino v ekonomskem pomenu določimo samo glede na način ustvarjanja in delitve in ne glede na formalnopravno opredelitev lastnine.

Enakopravnost v vlogi potrošnikov se zreducira na delitev po delu (kar predpostavlja delitev glede na rezultate dela, ne pa glede na fizično trošenje delovne sile). Iz tega sledi, da sta enakopravnost proizvajalca in enakopravnost potrošnika dve strani samoupravne medalje, ter da brez proizvodne enakopravnosti ne more obstajati potrošniška enakopravnost. Slednja še dodatno zahteva, da se z družbeno regulativo izenačijo pogoji gospodarjenja. Neenaki pogoji gospodarjenja ukinjajo delitev po delu. Pogoste so polemike o tem kaj pomeni izenačenje pogojev gospodarjenja. Iz napisanega sledi, da se stopnja izenačenosti pogojev gospodarjenja meri s stopnjo, s katero je zadoščeno principu delitve po delu, ki vsebuje dve zahtevi:

a) razlike v dohodku izhajajo iz samoupravnih odločitev delovnih kolektivov, ki vrednotijo razlike med različnimi kategorijami dela in

b) določeni delavec mora za enako delo dobiti enako plačilo ne glede na to v kateri gospodarski ali negospodarski panogi je zaposlen (seveda osebni dohodek pomembno odstopa od podjetja do podjetja kar je odvisno od efikasnosti poslovanja).

Enakopravnost občana implicira politično demokracijo. Visoko stopnjo politične demokracije je nemogoče doseči brez enakopravnosti proizvajalca in potrošnika. V kapitalistični družbi je tudi politična demokracija opredeljena enako kot tržna enakopravnost. Resnično je občan v veliki meri objekt manipulacije hierarhično organiziranih birokratskih struktur. Te strukture se lahko ukinejo ali vsaj uspešno nadzorujejo le takrat, ko obstaja enakopravnost v proizvodnji in delitvi. Vendar ne smemo pozabiti, da obstaja močna posledična zveza: neuspešna politična demokracija lahko onemogoča ali vsaj zavira razvoj socialističnih odnosov v sferi proizvodnje in delitve.

V kakšni meri so realizirane enakopravnosti proizvajalca, potrošnika in občana v isti smeri lahko govorimo o socialistični družbi.

Kolikor je pomanjkljivosti v teh sferah toliko je pomanjkljiv določen socializem. Če so te pomanjkljivosti velike, potem ne moremo (glede zakona prehoda kvantitete v kvaliteto) govoriti o socializmu. Pri tem je irelevantno, ali je s formalnopravnega stališča privatna lastnina odpravljena ali ne. Trorazsežnost socializma naredi merjenje »socialističnosti« bolj zapleteno in ne dovoljuje konstrukcijo nekakšnega enostavnega indeksa (npr. odstotek nacionalizacije) kot zanesljivega instrumenta za merjenje. Vendar načelno ni nemogoče opredeliti tudi kvantitativno stopnjo socialističnosti (npr. s pomočjo diskriminacijske analize).

Tri dimenzije enakopravnosti niso same sebi namen. Predstavljajo operativno določene sfere pozitivne svobode človeka v pogojih sodobne produkcije. Socializem je zaželen in zgodovinsko nujen, ker pomeni bistveno razširitev individualne svobode. Ravno zaradi tega je samoupravna avtonomija bistvena opredelitev socializma. V tem poglavju se bom ukvarjal le s prvima (gospodarskima) dimenzijama socializma in sicer le na makro nivoju.

c) Federacija

Gospodarski sistem je sestavljen iz določenega števila podsistemov, ki so v nenehni interakciji. Tukaj bom določil štiri osnovne podsisteme z natančno definiranimi funkcijami. To so: a) federacija, b) republika, c) avtonomna pokrajina in komuna in d) podjetje (delovna organizacija). V tem delu bom analiziral le prva dva podsistema, pri konstrukciji institucionalnega modela pa bom uporabljal rezultate celotnega dosedanjega raziskovanja. Naloga federacije je integriranje dela podsistemov in zagotavljanje globalnega delovanja celotnega sistema. Z vidika ekonomije se ta naloga zreducira na permanentno reševanje naslednje komponentne naloge: a) izenačevanje pogojev gospodarjenja, b) ustvarjanje kratkoročnega in c) dolgoročnega ravnotežja. Naloga a) pomeni ustvarjanje predpogojev za delitev po delu, b) eliminiranje cikličnih gibanj in c) doseganje maksimalne dinamike gospodarskega razvoja.

Vse tri naloge narekujejo enotno ukrepanje na ekonomskem področju celotne dežele. Zaradi tega »federacija« predstavlja sinonim za sprejem enotnih oz. centralističnih oz. splošno družbenih odločitev. Enotnost odločitev ne pogojuje način sprejemanja, ki je odvisen od političnega sistema in organizacijskih rešitev. Ta način je lahko avtokratski ali oligarhijski, demokratski in participativen. Poudarjam, da federacija kot sem jo definiral, ni identična z zvezno vlado, centralne odločitve pa z birokratsko presojo (kar je vglavnem značilno za jugoslovansko prakso in zaradi česa je prišlo do ostrih reakcij). Nasprotno, zaželeno je (če je le mogoče), da državo izključimo iz federacijskega uravnavanja gospodarstva ali pa jo čimbolj omejimo. Kot splošno organizacijsko načelo bi lahko postavili: a) da so pri sprejemanju odločitev neposredno izraženi avtentični interesi in b) da tisti, ki sprejema odločitve prevzema polno moralno-politično odgovornost za realizacijo le-teh.

Pri analizi institucionalnega modela federacije lahko obdržimo zgodovinsko zapovrstje nastajanja koordinatnih vez (laisser-faire, administrativno planiranje, ekonomska politika, proizvodnja informacij, izventržna neadministrativna koordinacija — op. ured.). Izhajamo iz popolne avtonomije podjetij, na svobodnem tržišču in države, ki je izven gospodarstva in se ukvarja izključno z javno upravo. Glede na dejstvo, da je tržišče inherentno nestabilno, je potrebno državno uravnavanje (vendar ne izključno države). Zaradi tega država ustanavlja določeno število svojih organov, ki se specializirajo za posamezne aspekte ekonomske politike. Ti organi so administrativno-politično povezani in so dolžni izvrševati direktive političnega centra. Fizionomijo centra (vlada, skupščina, predsedstvo ipd.) in način sprejemanja odločitev zadeva področje politološke analize in presega okvire tega dela.

Za analizo reguliranja, ki ga je treba ustvariti zadošča ugotovitev, da takšen center obstaja.

Družbeni plan predstavlja osnovni družbeni dogovor na področju gospodarstva. Ko je načrt sprejet, postane obvezen za državno-politične organe. Plan ne obvezuje podjetij, le-ta morajo obdržati polno samostojnost in svobodo pri odločanju o lastnih akcijah.

Ravno ta teza je nekoč izgledala kot kontradiktatura, številnim se še danes zdi takšna. Zaradi tega so postavljali (in še vedno postavljajo) dilemo: plan ali tržišče? Ta dilema je lažna dilema. Trg je le eden do sedaj sicer najuspešnejši — od planskih mehanizmov, plan pa je predpogoj za uspešno delovanje trga. Sodobna ekonomska teorija, kvantitativna analiza in informacijska tehnika popolnoma omogočajo, da so planska predvidevanja bistveno uspešnejša kot ex post tržne rešitve, ter da se planske naloge realizirajo z neadministrativnimi metodami ob polni avtonomiji temeljnih gospodarskih subjektov. V tem kontekstu se državno-politični center pojavlja kot vir regulacijskih impulzov, ki ohranjajo stalni, vnaprej predvideni tržni režim. Na tej osnovi gospodarski subjekti dobivajo zanesljive parametre za svoje odločitve in, ob želji maksimalizacije dohodka, z lastno iniciativo realizirajo intence plana. S tem plan in njegova adekvatna realizacija predstavljata nujen pogoj za avtonomijo delovnih kolektivov. Glede na dejstvo, da to lahko ustvari le federalna (centralna oz. splošno-družbena oz. enota za celotno gospodarstvo) regulativa, se le-ta pojavlja kot nujen pogoj resničnega samoupravljanja. V situaciji, v kateri so plani ali ekonomska politika, ali oboje, strokovno slabi, v kateri se režimi gospodarjenja stalno spreminjajo, obveznosti države ne izpolnjujejo, v kateri je gospodarstvo popolnoma nestabilno in negotovost pri sprejemanju odločitev ekstremna — vse to je značilno za sodobno jugoslovansko gospodarstvo — je poslovni uspeh delovnih kolektivov odvisen bolj od naključja, od malverzacij, od arbitrarnih odločitvah države kot od gospodarskega prispevka (pomoči).

Če pa lastni položaj ni odvisen od lastnega dela, potem je samoupravljanje le formalno. Vsebinsko preneha obstajati, to pa poraja množične frustracije in sprevrženo zavest, da je »samoupravljanje vzrok anarhije v gopodarstvu«.

Za realizacijo ukrepov ekonomske politike, formira federacija ekonomske sekretariate.

V tržnem gospodarstvu ima poseben pomen denarni trg. Za kontrolo tega trga se ustanavlja posebna institucija, Narodna banka, katera, vis-avis sekretariatov, ima določeno stopnjo samostojnosti. Z instrumenti, ki so ji na razpolago, Narodna banka regulira delovanje sistema poslovnih bank, ki se neposredno vključujejo v tržišče. S kontrolo denarnih tokov se najbolj enostavno nadzoruje zakonitost poslovanja gospodarskih subjektov. To funkcijo opravlja Služba družbenega knjigovodstva, ki edina od zveznih institucij neposredno vspostavlja administrativne stike z gospodarskimi subjekti. Do tega prihaja zaradi njenega inspekcijskega značaja, zaradi česar ta administrativni kontakt ne pomeni ukazovanje ampak preverjanje. SDK istočasno predstavlja izredno pomembno tovarno informacij o denarnih tokovih.

Z organi, ki smo jih navedli, tržišče še vedno ne bi zadovoljivo delovalo. V gospodarstvu stalno prihaja do odklonov in motenj, ki jih gospodarski subjekti niso sposobni sami odpraviti. Zaradi tega je spet potrebna splošno družbena, tj. federalna intervencija, kot najustreznejša oblika pa se ponujajo intervencijski skladi. Nihanja v ponudbi kmetijskih proizvodov, ki so rezultat vremenskih pogojev izravnava s svojimi rezervami Direkcija za kmetijske surovine. Razen tega, Direkcija uresničuje program zaščitnih in zagotovljenih cen kmetijskih izdelkov ter na ta način ustvarja stabilne in izenačene pogoje gospodarjenja za vse proizvajalce, kljub skrajni nestabilnosti proizvodnje (ki oscilira v intervalu od ± 20 %). Podobno nalogo ima tudi Direkcija za industrijske surovine, s to razliko, da mora odpraviti motnje, ki nastajajo zaradi nihanja cen in pogoje ponudbe na svetovnem trgu. Ti direkciji funkcionirata kot kompenzacijska sklada. Ko se enkrat uveljavi režim teh skladov in se sprejme nekaj načelnih odločitev, je vse ostalo rutinsko delo. Do sedaj sta obe direkciji zadovoljivo delovali, in če izvzamemo zamujanje v sprejemanju odločitev (za kar so odgovorni politični organi in ne direkcije) na njihovo delo ni bilo pripomb.

Dosti bolj delikatno je delovanje tretjega intervencijskega sklada, Sklada za izvoz. Možnosti favoriziranja, diskriminiranja in sprejemanja arbitražnih odločitev so tukaj dosti večje in je zaradi tega potrebno zelo pazljivo opredeliti organizacijo upravljanja s tem skladom.

Vendar nujnost obstoja samega sklada nikoli ni bila vprašljiva. Jugoslavija že sedaj izvozi petino proizvodnje, ta procent pa se mora še povečati. Ekspanzija izvoza predstavlja osnovno omejitev za hitrejši razvoj gospodarstva. Velikanske multinacionalne korporacije, mednarodni karteli, državne in meddržavne organizacije kontrolirajo svetovno tržišče. V takšnih pogojih se jugoslovanski izvozniki lahko pojavijo kot enakopravni partnerji edino ob podpori koncentrirane ekonomske moči celotnega jugoslovanskega gospodarstva in ob politični moči države.

Da bi ta sistem dobro deloval je potrebna še ena institucija, ki bo eliminirala eventualna izkoriščanja, katera se nujno pojavljajo na tržišču zaradi monopola — ne glede če gre za državne organe, ali za posamezne gospodarske organizacije. Ta institucija je Arbitraža za dohodke in cene in na zahtevo zainteresiranih presoja o upravičenem dohodku in cenah. Arbitraža funkcionira podobno kot ustavno sodišče, sestavljajo pa jo izvoljeni predstavniki gospodarstva, sindikata, znanosti in vlade, ki jih imenuje Skupščina za določen čas in ki razglašajo ukrepe, ki so dokončni in obvezni za vse, tudi za vlado. Arbitraža zagotavlja, da bodo politični organi zares izvajali izenačevanje pogojev gospodarjenja.

Ce vlada sprejme določene ukrepe, ki diskriminirajo neko gospodarsko združenje, potem bo to združenje zahtevalo od arbitraže, da presodi in oceni škodo. Če spremembe politike na tržišču povzročijo slabši položaj za neko gospodarsko združenje, vlada pa ne ukrepa pravilno, potem bo arbitraža ugotovila dejansko stanje in določila rok za reševanje problema. Arbitraža je tudi ustrezen organ za določanje višine kompenzacij. Če vlada mora realizirati nujne, čeprav nepopularne ukrepe, lahko zahteva predhodno oceno arbitraže in bo z njeno soglasnostjo dosti bolj efikasno premagala upor privilegiranih skupin. Arbitraža bo ugotavljala višino zaščitnih in zagotovljenih cen v kmetijstvu, tipična dohodkovna razmerja po kvalifikacijah ipd. Skratka, arbitraža omogoča izogibanje političnim pritiskom, nenačelnih kompromisov in neodgovornih odločitev do katerih prihaja, če navedena vprašanja izključno rešujejo državno-politični organi. Pri delu ji pomaga strokovni organ, ki je podoben sedanjemu Zavodu za cene. Iz vsega kar vemo o sodob-

nem tržnem gospodarstvu in o jugoslovanskem posebej, bi opisani sklop investicij omogočil popolno stabilizacijo tržišča. Res je, gospodarski razvoj bi bil počasen. Za pospeševanje gospodarskega razvoja je potrebno realizirati ex ante usklajevanje gospodarskih odločitev, maksimalno izkoriščati znanost pri razvoju sodobne tehnologije in upravljanja z gospodarstvom (in družbo) ter zagotoviti potrebne proporce v kapacitetah, panogah in regijah. Slednje je tehnično najlažje realizirati, vendar je politično največkrat zlorabljeno in tudi danes izziva zavračanje, ki včasih pomeni popolno onemogočanje. Zaradi tega moramo začeti s problemom usklajevanja investicijske strukture.

Velik del investicij se aktivira v obdobju do dveh let. Če nekatere kapacitete niso izgrajene pravočasno, gospodarstvo pa je počasno, se bo pomanjkanje ponudbe izravnalo brez večjih težav s povečanim uvozom. Vendar za izgradnjo velike hidrocentrale ali jeklarne ali za odpiranje večjega rudnika je potrebno 5—7 ali več let. Razen tega so za takšne objekte in prometno mrežo potrebna velika investicijska sredstva. Če sredstva niso pravočasno zagotovljena, če se izgradnja ni pravočasno začela in se gospodarstvo hitro razvija, se bodo v blagovni bilanci države pojavila takšna nesorazmerja, da jih plačilna bilanca ne bi prenesla, neizogiben rezultat pa bo močan inflacijski pritisk ob počasnejši rasti. Prišlo bo do še nekaterih zelo negativnih posledic. Na eni strani ne bo dovolj velike koncentracije sredstev, kar bo pripeljalo do izgradnje drobnih nerentabilnih kapacitet, na drugi strani bodo poskusi, da se ustvarijo dovolj velike koncentracije sredstev pripeljali do ustanavljanja proizvodnih in financijskih monopolov (banke, reeksporterji) izven družbene kontrole. Vsi ti pojavi so dobro znani jugoslovanski praksi.

Rešitev je potrebno iskati v formiranju Intervencijskega investicijskega sklada, ki ima nalogo: a) da sodeluje pri financiranju tistih projektov, ki zahtevajo izredno veliko koncentracijo sredstev ali dolge roke izgradnje in b) da posega v eliminiranje kapacitetnih nesorazmerij v vseh primerih, ko tržišče ne uspe uskladiti ponudbo in povpraševanje. Investicije imajo tudi regionalni aspekt. Gospodarski razvoj se vedno lahko pospeši, če se izogibamo premajhnemu izkoriščanju človeških in naravnih resursov, kar pomeni, če pospešimo razvoj manj razvitih področij. Temu je namenjen Sklad za manj razvita področja, ki ne sme biti preprost redistributer z davki pridobljenih sredstev, temveč mora delovati podobno kot delujejo ustrezne mednarodne institucije za gospodarski razvoj.

Skoraj ni potrebno omeniti, da ima ta sklad ob gospodarski tudi družbeno funkcijo; gospodarska enakopravnost ni možna v pogojih prevelikih razlik v gospodarski razvitosti in je zaradi tega te razlike potrebno čim hitreje zmanjševati.

Našteti intervencijski skladi se lahko ustanovijo kot avtonomni skladi z upravami, v katerih so zastopani vsi relevantni družbeni interesi. Vendar organizacija in ekonomsko politični razlogi, razlogi večje efikasnosti in boljše družbene kontrole pravijo, da je potrebno združevanje teh skladov v Nacionalni sklad, ki naj bi bil odgovoren za fiskalno (vključno tudi investicijsko) politiko na enak način kakor je Narodna banka odgovorna za monetarno politiko. Narodni sklad ne izključuje možnost posebnih režimov za konstitutivne sklade.

Dosedanje uporabljanje zveznih skladov, tako kot celotna neproračunska bilanca, je izzvala veliko nezadovoljstvo in sicer zaradi:

1. Neurejeno računovodstvo prihodkov in odhodkov neproračunske bilance. Včasih tudi vlada ni vedela za dejansko stanje.

2. Nestrokovni, improvizirani in pod političnimi pritiski sprejeti ukrepi brez znanja in kontrole javnosti in brez sankcij.

3. Neenakomerna distribucija zveznih sredstev (veliki investicijski objekti v Srbiji, ladjedelništvo in turizem v Hrvatski ipd).

V preteklih 25 letih je bila vsaka republika na določen način odškodovana zaradi zveznih akcij za zamrznitve cen, za zunanjetrgovinski režim ali zaradi distribucije investicij. Vsaka republika je imela tudi velike koristi od zveznih akcij. Seveda, koristi sprejmemo kot nekaj samoumevnega, škodo pa si vsi zapomnimo. Ker niti obračuni niso izdelani, je ustvarjeno prepričanje, da se izvenproračunska bilanca in zvezni skladi lahko ukinejo. To se je zares zgodilo. Če bo tako ostalo bodo določene regulacijske funkcije federacije, ki so življenjskega pomena za delovanje sistema popolnoma opuščene. (Npr. že sedaj (1973 leta) je jasno, da bo prišlo do dramatičnih motenj v energetski bilanci države). Rezultat bo nadaljevanje nestabilnoti gospodarstva, stopnja rasti se bo še naprej zmanjševala in nezaposlenost povečevala. Ker takšnih gibanj ni mogoče niti ekonomsko niti politično tolerirati, bomo prisiljeni po določenem času ponovno izgrajevati tisto, kar danes rušimo. Izgube, ki bodo nastale v tem času ne bomo mogli nikoli nadoknaditi. Nenehne reorganizacije in reforme v našem gospodarstvu so izraz ravno takšnega načina dela.

Zaradi tega predlagam, da se namesto likvidacije neobhodnih institucij odpravijo dejanski vzroki njihovega slabega delovanja, predlagam določeno institucionalno evolucijo.

Odločanje o porabi sredstev iz skladov mora postati transparentno za javnost in podvrženo strokovni in politični kontroli in sankcijam. Gre torej za to, da so alternative za odločitve na potrebni strokovni ravni ob polni odgovornosti avtorja (imena morajo biti znana) in ob možnosti predhodne strokovne kritike. Sprejem odločitev poteka po točno določenem postopku in ob polni javnosti dela. Distribucija zveznih odhodkov (ni prihodkov) mora po naravi stvari biti teritorialno in pomožno neenakomerna in se zaradi tega postavlja vprašanje kompenzacij. Posamezni teritoriji so lahko odškodovani na osnovi (a) tekočih prihodkov (ni odhodkov) ali (b) investicij.

Sistem kompenzacij za (a) je nemogoče vzpostaviti na enak in efikasen način zaradi medsebojne odvisnosti gospodarskih tokov. Kontrola cen zmanjšuje prihodke prodajalcev, povečuje pa prihodke kupcev, carine učinkujejo nasprotno, premije in subvencije povečujejo prihodke proizvajalcev, istočasno zmanjšujejo stroške potrošnikov; izvozne stimulacije pomagajo izvoznikom, s tem tudi vsem drugim, ker se devizni prihodki koristijo za financiranje uvoza. Vsi ti impulzi se širijo preko medsektorskih povezav na celotno gospodarstvo in je načeloma nemogoče natančno izračunati netto efekte za posamezna področja. Zaradi tega se kompenzacije na osnovi tekočih prihodkov in odhodkov lahko obračunajo le v izjemnih situacijah. Ko pa nastopi takšna situacija, odloča arbitraža za dohodke in cene. Tudi takrat je potrebno kompenzirati neposredno delovne organizacije in ne posredno preko teritorija. Sicer je ta način, tudi do sedaj veljal (premije, dotacije, regresi); vendar se je delalo improvizirano, brez pravih kriterijev in v celoti na nezadovoljiv način. Treba je dojeti, da je za rešitev problema (a) neobhodno svobodno gibanje delovne sile, sredstev in blaga po teritorijih cele države, kakor tudi svobodno formiranje cen ob konvertibilnosti dinarja in liberizacijo zunanje trgovine. Vse to je treba doseči s splošnimi regulacijskimi funkcijami federacije.

Glede problema (b), tj. investicij, je natančen obračun možen in relativno preprost. Vse neposredne investicije iz Narodnega sklada, eskont investicijskih kreditov in beneficirane obresti je potrebno razumeti kot zvezne investicije na določeni teritoriji. Vsako tretje leto bi lahko napravili obračun na ta način, da bi teritorij z največjimi zveznimi investicijami vzeli kot normo, drugim teritorijem pa bi izravnavali deficit do tako opredeljene norme v teh letih. Enakomerna razdelitev investicij je definirana kot enaka stopnja investicij v odnosu na družbeni proizvod teritorija. Izravnavanje investicijskih deficitov poteka na običajni poslovni način v obliki investicijskih kreditov, z obveznostjo, da bodo sredstva porabljena na določenem teritoriju. Torej, iz procesa kompenzacij so izključeni aparati in skladi teritorialno-političnih organov, za razpoložljiva sredstva lahko konkurirajo vse delovne organizacije iz cele države.

Osnova za distribucijo kompenzacijskih kreditov predstavljajo zvezni in republiški načrti. Kot je bilo že poudarjeno, funkcioniranje različnih državnih skladov — tim. državnega kapitala — ni bilo niti malo vzorno in je izzivalo upravičene proteste. Namesto da bi intervencijske sklade postavili na zdrave temelje, so bili postopoma odpravljeni. To je imelo in ima hude posledice:

a) Zaradi premajhne koncentracije sredstev, vlaganja v kapitalno intenzivno infrastrukturo (energetika, železnice) zaostajajo, to pa slabi razvoj celotnega gospodarstva.

b) Zaradi enakih vzrokov zaostajajo investicije v kapitalno intenzivno industrijo surovin in so se pojavila resna strukturna nesorazmerja.

c) Industrije investicijskega blaga so bile v resni krizi zaradi nezmožnosti dolgoročnega kreditiranja prodaje opreme na domačem tržišču.

d) Finančna sredstva so se kmalu preselila v banke, ki so se začele obnašati kot nosilci finančnega kapitala.

e) Zaradi pritiska dejanskih potreb gospodarstva je prišlo do neželenih improvizacij. Tako se je Narodna banka od centralne emisijske institucije začela pretvarjati v kreditno institucijo in sodeluje z 2/3 v vseh kratkoročnih in z 10,5 % v vseh dolgoročnih posojilih.

Ni težko dojeti, da bi z ustanavljanjem Narodnega sklada vse te motnje in deformacije lahko uspešno odpravili.

Za ex ante koordinacijo gospodarskih odločitev je zadolžen Zvezni zavod za gospodarsko planiranje. Njegova funkcija je v prvi vrsti informativna. Federacija ima dve tovarni informacij:

Zvezni zavod za statistiko, ki »proizvaja« informacije o preteklem in Zvezni zavod za plan, ki »proizvaja« informacije o bodočem.

Vlogo znanosti v sodobnem gospodarstvu ni potrebno posebej poudarjati. Državnopolitični center — tako kot vsi drugi organi — se mora pri svojem delu naslanjati na mora pri svojem delu naslanjati na delo znanstvenih institutov. Svet ekonomskih svetovalcev, ki ga sestavljajo vrhunski ekonomisti, bi moral odigrati izredno pomembno vlogo pri uvajanju znanosti pri ustvarjanju ekonomske politike. Zavod za programiranje znanstvenih raziskav, skupaj z ustreznim skladom, bi moral zagotoviti usmeritev k tistim raziskavam, ki so z vidika države najbolj perspektivne.

Tako smo izčrpali listo federalnih institucij. Gospodarstvo, s svoje strani tudi ustvarja nekatere institucije, ki izpolnjujejo prostor med tržiščem in federalnim političnim centrom. To so predvsem kooperacijske verige, ki predstavljajo tržne podsisteme in vodijo k trajnejšemu strukturiranju tržišča. Potem so tukaj še poslovna združenja z znanimi integrabilnimi funkcijami:

Naloga Zbornice je usklajevanje interesov gospodarskih grupacij in da, kot predstavnik gospodarstva, vpliva na tekočo ekonomsko politiko. Na koncu, v moji shemi »grupacije« predstavljajo posebno zvrst poslovnih združenj, ki imajo nalogo integrirati določene funkcije in ohraniti individualnost podjetja. Jasno je namreč, da sodobno gospodarstvo ne prenese atomiziranosti in, da zahteva integriranost. Še bolj je jasno, da integriranost, ki je rezultat administrativnega združevanja, pomeni ustvarjanje velikih koncentracij ekonomske moči, ustvarjanje monopolov in likvidacijo samoupravljanja. Zaradi tega je edina rešitev, da podjetja ohranijo svojo poslovno samostojnost in, da integrirajo le tiste funkcije za katere je nujna neposredna koordinacija. To sta dve funkciji: (a) fundamentalno raziskovalno — razvojno delo, ki je predpogoj za nenehno modernizacijo tehnologije na vseh področjih določene grupacije in (b) predvidevanja ponudbe in povpraševanja in efikasno delovanje na domačem in tujem tržišču. Glede (a), razvojni zavodi grupacij se neposredno povezujejo z Zavodom za programiranje znanstvenih raziskav, glede (b), plansko-analitski zavodi grupacij se povezujejo z Zveznim zavodom za plan. (Najbrž bi bilo najbolj optimalno formirati ekonomsko-tehnološke zavode grupacij, ki bi realizirali ti dve funkciji. Predpogoj za dobro opravljanje teh funkcij je finančna neodvisnost.) Te povezave so informativno-posvetovalne in omogočajo popolno informiranost vseh udeležencev in nenehno usklajevanje večjega dela odločitev oz. odkrivanje področij neujemanja. Glede slednjega, zbornice in izvršni državni organi imajo nalogo poiskati ustrezne rešitve. Na ta način se zapira sistem permanentnega planiranja.

Nekje moramo začeti, odnehati ne smemo nikjer.

d) Republika

Če smo že opredelili socializem kot samoupravljanje potem ta definicija z organizacijskega vidika implicira maksimalno decentralizacijo. Maksimalna decentralizacija v bistvu pomeni, da odločanje poteka na nižji ravni, na višji ravni se odloča le o tistih zadevah, ki bi z reševanjem na nižji ravni škodile interesom posameznikov in skupin ter koristile drugim posameznikom in skupinam.

Če spoštujemo to načelo potem je potrebno veliko področij odločanja prenesti z nivoja federacije na nižje nivoje. To zahteva teritorialno decentralizacijo, ki jo moramo izpeljati ne le v skladu s tipi odločitev, ampak tudi v skladu z zgodovinskim razvojem, kulturno dediščino in tradicijo. V večnacionalni državi je najprimerneje če teritorialno decentralizacijo izvedemo na osnovi formiranja nacionalnih republik.

Republika je tudi država in zaradi tega ima »republiški politični center podobno strukturo kot federativni. Z vidika specifično državnih poslov med republiko in federacijo obstaja delitev dela tako, da je federacija predvsem odgovorna za odnose s tujino (zunanje zadeve in ljudska obramba), republika pa za notranje zadeve (pravosodje in javna varnost).

Glede na to, da se večina federacijskih gospodarskih institucij ukvarja z izenačevanjem pogojev gospodarjenja in s stabilizacijo tržišča, kar se za državo v celoti (ob predpostavki enotnega tržišča) lahko doseže edino z centralnim odločanjem, potem je republika rešena teh zadev in je institucionalna struktura republike na področju gospodarstva bistveno enostavnejša. Na področju gospodarskega razvoja je osnovna naloga republike ustvariti teritorialno enakomeren razvoj. Temu je namenjen Narodni sklad republike. Republika lahko do določene mere pospeši razvoj gospodarstva na svojem teritoriju, z angažiranjem investitorjev z drugih teritorij ali iz tujine, davčnim olajšavam in ugodnim tretmajem investirorjev (reševanje komunalnih problemov, usposabljanje delovne sile, participacija pri kreditiranju ipd.) Na področju stabilizacije tržišča lahko republika intervenira z ustvarjanjem Sklada skupnih rezerv, ki se uporablja za kritje izgub in sanacijo nerentabilnih podjetij. Vendar se naloga sklada ne izčrpava le na prilivanju sredstev; nujno je pri skladih ustanoviti kadrovske borze oz. specifične zavode za organizacijo poslovanja, ki bi delovali na ta način, da bi podjetjem, ki imajo težave nudili polno finančno, tehnično in kadrovsko pomoč, vštevši tudi zamenjavo celotnega vodstva.

Ce je funkcija republike na področju gospodarstva relativno skromna, na področju negospodarstva pa je osnovna. Zaradi tega na nivoju federacije ostajajo le tisti sveti, ki imajo vlogo informativno-koordinacijskih organov. Prosvetno, kulturno in zdravstveno politiko postavljajo in realizirajo republiški organi.

Naloga federacije je, razen koordinacije, še edino ta, da finančno (dodatna sredstva iz zveznega proračuna) in legislativno zagotovi prebivalcem nerazvitih območij določen minimalni zdravstveni in šolski standard.

V želji, da se država loči od negospodarske sfere — da se izognemo patronaži političnih forumov, ki je v naših pogojih **zmeraj** bila zelo negativna — je prišlo do formiranja interesnih skupnosti. Skupščina, s politično odločitvijo, distribuira sredstva za posamezna področja negospodarstva. Dodatna sredstva se dobijo od delovnih organizacij, ki so neposredno zainteresirane. Sredstva prevzamejo interesne skupnosti in s temi sredstvi, v imenu potrošnikov, plačajo storitve proizvajalcem (šolam, bolnicam, muzejem itd.) Ta rešitev je načeloma pravilna, kljub temu, da pri konkretni organizaciji obstajajo velike pomanjkljivosti. Efekti so naslednji: (a) ločitev države od končnih uporabnikov sredstev onemogoča diktaturo administrativno-političnega aparata na tem delikatnem področju; (b) delovni kolektivi na področju negospodarstva se nečeloma postavljajo v enak položaj z delovnimi kolektivi na področju gospodarstva; (c) zamenjava proračunskega financiranja z dogovarjanjem razvija zavest o ekonomskih vidikih šolskega, zdravstvenega in drugih procesov kar lahko pripelje do bolj efikasne uporabe razpoložljivih sredstev; (d) drugače kot v gospodarstvu, kjer poteka delitev po delu, v porabi negospodarskih storitev poteka delitev v glavnem po potrebah. V socialistični družbi je treba mladega človeka izobraževati, bolanega ozdraviti in neodvisno od njihovega premoženja. To komunistično načelo delitve in tržno politiko pri ugotavljanju efikasnosti proizvodnje uslug je mogoče uskladiti ravno s sistemom interesnih skupnosti, ki je v shemi imenovan kvazi-trg. Med gospodarstvom in negospodarstvom obstajajo tudi neposredne povezave, ki so sedaj zelo slabe in imajo stranski značaj. To so v glavnem neposredno kupovanje storitev od negospodarstva, ustanavljanje negospodarskih organizacij s strani podjetja, sodelovanje gospodarstva v interesnih skupnostih ipd. Lahko pričakujemo, da se bodo te povezave širile od česar bo odvisna družbena samostojnost delovnih kolektivov v negospodarstvu.

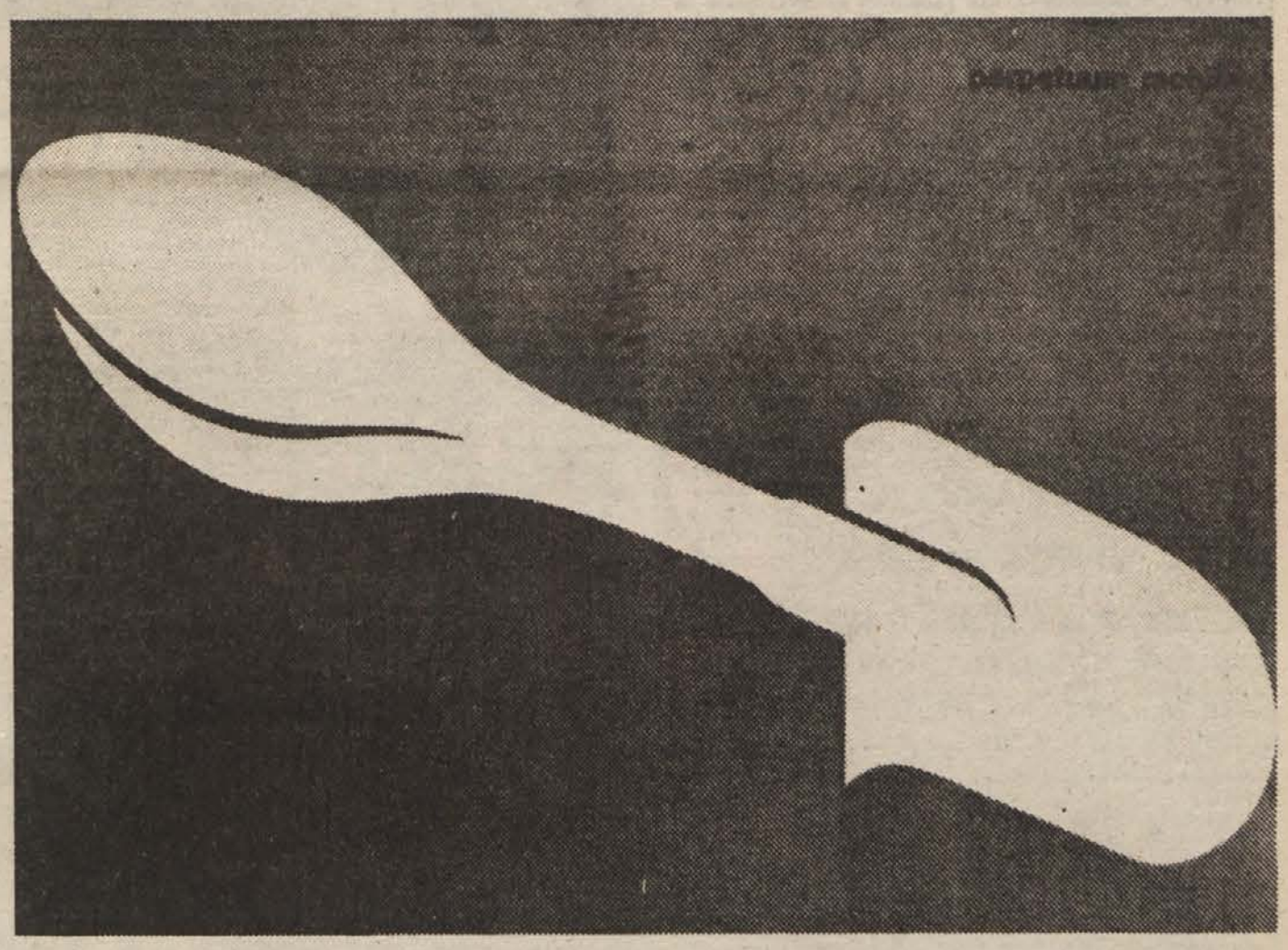

Univerze, šolstvo, kultura in zdravstvo imajo življenjski pomen za narod in za izgraditev socializma. Tehnologija je enaka v vseh družbenih sistemih. Enaka ali različna možnost izobraževanja in zdravljenja je kriterij po katerem razlikujemo razredno od brezrazredne družbe. Zaradi tega trdimo, da je naloga federacije obržati dobre performance globalnega sistema ina naloge republike, da temu sistemu daje socialistično vsebino. Ta sklep bi bil še jasnejši, če bi v analizo vključili tudi politično komponento.

HORVAT: Ekonomska politika stabilizacije, Naprijed Zagreb 1976, str. 148—168

2. Poglavje (b) Načini povezav v koordiniranju gospodarstva smo izpustili, v njem avtor analizira zgodovinske oblike gospodarske koordinacije: laisser-faire, administrativno planiranje, ekonomska politika, proizvodnja informacij in izventržna neadministrativna koordinacija.

Pomembneje kot poudariti, kako nepravilno je storiti krivico, je poudariti, kako nepravilno je trpeti krivico.

SEKRETARIAT KONFERENCE ZKS
UNIVERZE V MARIBORU
MARIBOR, Krekova ulica 2
Štev.: 277/83
Datum: 16.5.1983

K A T E D R A
Aktiv komunistov v uredniškem odboru
Ob parku 5
62000 MARIBOR

Spoštovani tovariši!

Osnovna organizacija ZK delovne skupnosti Univerze v Mariboru je na svoji 3.seji, dne 6.aprila 1983, sprejela naslednji

SKLEP: Sporočiti UK ZKS, da se tovariša Andreja FISTRAVCA od 20.aprila 1983 vodi kot člana OO ZKS delovne skupnosti Univerze in hkrati preveri vir informacij o njegovem članstvu v ZK, objavljenih v Katedri (št.1/2 - 28.3.1983) v okviru poročila okrogle mize "Čigav marksistični center", če meni, da je to potrebno.

Sekretariat Konference ZKS Univerze v Mariboru je v tej zvezi na 12.seji, dne 10.maja 1983, sprejel naslednji

DOGOVOR: V zvezi s sklepom OO ZKS delovne skupnosti Univerze v Mariboru, ki se nanaša na podatke o članstvu tov.Andreja FIŠTRAVCA v ZKS, ki so bili objavljeni v Katedri, predlaga sekretariat aktivu komunistov v uredniškem odboru Katedre, naj v zvezi s tem zavzame svoje stališče.

Prosimo, da nas obvestite o sprejetih stališčih.

Tovariški pozdrav!

Sekretar Konference ZKS
Univerze v Mariboru
Boris Sovič, l.r.

ODGOVOR KOMUNISTOV KATEDRE

KOMUNISTI KATEDRE menimo, da ni potrebno preveriti vir informacij o članstvu tovariša Andreja Fištrovca v Zvezi komunistov. Kot komunisti se zavzemamo za to da se preverja resničnost informacij, ne pa vir. Želeli pa bi od sekretariata konference ZKS Univerze v Mariboru pojasnilo, kako to, da je tovariš Andrej Fištravec član Zveze komunistov od 20. aprila 1983, če je bil član Zveze komunistov od leta 1981. Zanima nas, ali gre za ponovni sprejem v članstvo Zveze komunistov, saj v statutu zveze komunistov nismo našli nobene druge možnosti. V pričakovanju vašega pojasnila vas tovariško pozdravljamo.

Komunisti katedre

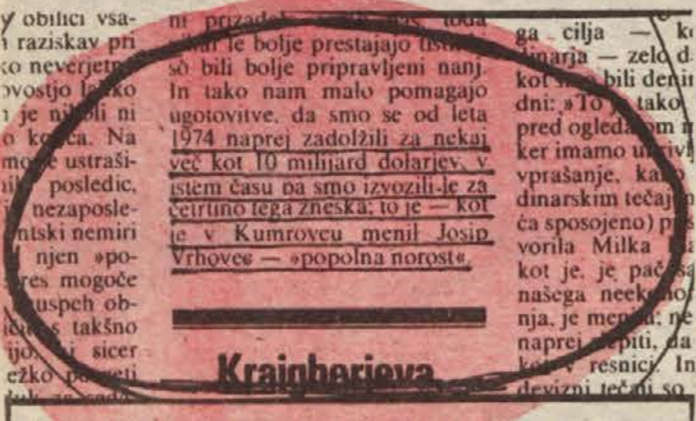
so bili bolje pripravljeni nanj. In tako nam malo pomagajo ugotovitve, da smo se od leta 1974 naprej zadolžili za nekaj več kot 10 milijard dolarjev, v istem času pa smo izvozili le za četrtino tega zneska; to je — kot je v Kumrovcu menil Josip Vrhovec — »popolna norost«.

Krajgherjeva

ŽAL TOVARIŠ VRHOVEC V KUMROVCU NI OMENIL, KDO SO (IN KJE SO SEDAJ) TI NORCI, KI SO NAS TAKO »NORO ZADOLŽILI«.

pomladne misli

ZDRAVO KATEDRA

Verjetno je že čas, da se spet oglasimo s krajšim člankom v Katedri in vam na kratko povemo, kaj smo počeli v zadnjem času.

Kongres mednarodnega AIESEC-a, ki je bil letos v Nemčiji, je vsekakor eden najpomembnejših dogodkov v našem delu, še bolj pomemben za Livijo in Sandija, ki sta se kongresa tudi udeležila. Na kongresu se s pomočjo računalniškega programa vsako leto izmenja okoli 45000 študentov iz 60-tih držav članic AIESEC. Letošnja kongresna izmenjava je bila za Jugoslavijo in tudi za AIESEC Maribor zelo uspešna, saj bo letos odšlo na prakso v tujino okoli 25 študentov VEKŠ-a, k nam pa pride okoli 30 tujih študentov. Za njih bomo, kakor vsako leto, pripravili sprejemni program in jih na ta način seznanili z lepotami in zanimivostmi naše domovine. Vsekakor pa korenspondenca s tujimi študenti in firmami, ter priprave na letni sprejem niso naša edina dejavnost. Tako smo se konec marca udeležili skupščine Jugoslovanskega AIESEC-a, ki je bila v Splitu. Delo na skupščini je bilo zelo naporno, saj so zaradi sprememb pravilnika plenarne seje trajale tudi do 10. ure zvečer.

Ko smo se vrnili s skupščine, so nas obiskali člani AIESEC-a, iz Gradca, ki so z nami preživeli konec tedna. Zanje smo organizirali ogled Tovarne avtomobilov in motorjev Maribor, en dan pa smo preživeli v Ptuju, kjer so si gostje iz Gradca ogledali Ptujski grad.

Pred kratkim smo izvedli tudi volitve, tako da je naša nova predsednica sedaj Breda.

Naša nova članica Andreja se je udeležila EMS (Evropski Matinacijski seminar) v Bordeauxu, od koder se je vrnila navdušena in še bolj motivirana za delo v AIESEC-u. Tudi prvomajske praznike smo preživeli v znaku AIESEC-a. Preživeli smo ga (skoraj) vsi skupaj v Kranjski gori, kjer so se nam pridružili tudi trije člani AIESEC-a Zagreb.

Sedaj, ko smo se vrnili iz vznemirljivega izleta polni novih moči, nestrpno pričakujemo obvestila tujih firm, da smo sprejeti na prakso in se že pripravljamo na odhod v tujino.

Naši novi člani pa se intenzivno pripravljajo na letni sprejem in prihod tujih študentov v Maribor, saj študentje prvega letnika ne morejo na prakso v tujino.

Tako torej preživljamo svoj prosti čas, in če se vam zdi naše delo zanimivo se nam lahko pridružite.

AIESEC MARIBOR

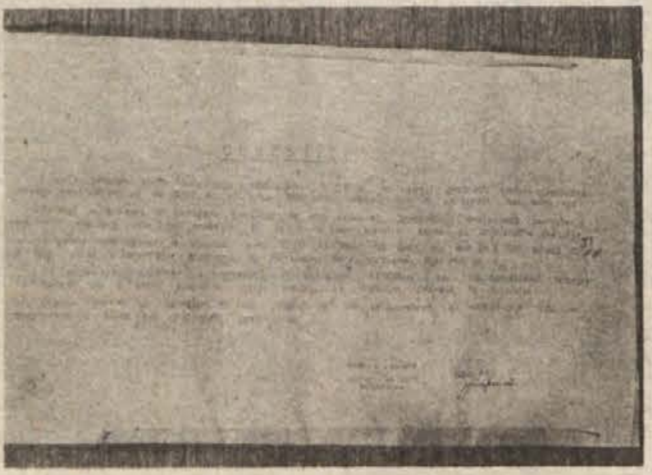

OBVESTILO

Kolektiv poslov. enote Restavracija-slaščičarna ASTORIA, bo zmogel plačevati visoke obratovalne stroške tega obrata le za goste, ki so tukaj pripravljeni konzumirati in spoštovati naš hišni red.

To nas je privedlo do neizogibne odločitve, da smo v interesu zavarovanja družb. premoženja primorani odsloviti vse tiste osebe, ki bi želele ta lokal koristiti samo za priložnostno zbirališče. S takšno utemeljitvijo je delavski svet TOZD ASTORIA na svoji seji dne 29. X. 1981 odločil, da je v tem lokalu prepovedano postajanje in zadrževanje brez naročene konzumacije.

Od zaposlenih delavcev je v restavraciji in slaščičarni ASTORIA ter nameščenih redarjev se zahteva, da z vsemi zakonitimi ukrepi delujejo za dosledno izvajanje te odločitve.

Organi milice so naprošeni, da nas podprejo v teh prizadevanjih za vzdrževanje reda in preprečevanje škode na družbenem premoženju.

Vodja PE:

KDOR DOVOLJ NE KONZUMIRA, POLICAJ GA ARETIRA?

NAROČILNICA

Naročam se na KATEDRO, časopis študentov mariborske univerze.
Ime in priimek ....
Naslov ....
....

Naročnino 100 dinarjev (za študente) bom redno nakazoval na vaš žiro račun, katerega številko bom prepisal iz kolofona na zadnji strani.
Podpis ....

Ker bi razen skript želel prebrati tudi kaj konkretnega, mi zraven Katedre pošljite še .... izvodov knjige ZA SAMOUPRAVNO UNIVERZO, ki jo je nápisal vaš sodelavec Ivo Soče. 30 dinarjev (za izvod) bom plačal poštarju.

Ime in priimek ....
Naslov ....,
....
Podpis ....

~~BLIŠČ~~ IN BEDA NEKE KADROVSKE POLITIKE

V letošnjem letu bomo dobili novega rektorja mariborske univerze, pa tudi nove prorektorje, med njimi prorektorja študenta. Kot je običajno se je vsa stvar začela z evidentiranjem kandidatov, tako tudi za prorektorja študenta. Na UK ZSMS, ki je vodila akcijo evidentiranja za prorektorja študenta, sta prišla dva predloga (oba z VEKŠ), z drugih šol ni bilo predlogov. Dosedanji prorektor je predlagal za evidentiranje še dosedanjega predsednika UK ZSMS in tako bi naj na prihodnjem sestanku predsedstva izbrali med tremi kandidati. Do tukaj vse lepo in prav. Ne moremo pa se strinjati, kako je potekala seja predsedstva, na kateri bi naj izbrali bodočega prorektorja študenta. V petih minutah izbrati kandidata, ne da bi sploh razpravljali o dosedanjem delu kandidatov, se nam zdi skregano z vsako normalno kadrovsko politiko. Predlog pa je bil takšen, da bi naj dosedaji prorektor študent to funkcijo opravljal še nekaj mesecev, tako da bi lahko izbrani kandidat odpravil do konca leta izpitne pogoje.

ZAKAJ SE NE STRINJAMO Z IZBRANIM KANDIDATOM?

KATEDRAŠI SE NE STRINJAMO, da bi mariborske študente zastopal študent, ki že maja ve, da septembra ne bo imel študijskih pogojev za vpis v višji letnik, in ki se je tudi preteklo leto pogojno vpisal (vzrok: FUNKCIONARSKO DELO). Menimo, da je prvi pogoj za študentskega funkcionarja, da vsaj redno študira.

KATEDRAŠI SPRAŠUJEMO: Ali člani predsedstva res zastopajo interes študentov mariborske univerze? (Druga dva kandidata sta bila dobra študenta). Ali je torej v interesu mariborskih študentov, da jih zastopa nekdo, ki ne izpolnjuje študijskih pogojev? Člani predsedstva očitno menijo, da je. KATEDRAŠI PA MENIMO, DA NI!!!

KATEDRAŠI

PRIPIS: Da bi zavezali jezike tistim, ki skušajo naše pisanje prikazati kot »osebno maščevanje«, so o članku razpravljali tako člani uredništva, kot komunisti katedre. **Vsi** so bili **za** objavo članka!

ŠTUDENTSKA MENZA NA DRUGI NAČIN

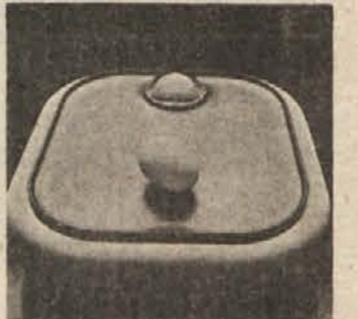

V bifejih študentskih domov, na šolah mariborske univerze, so se končno odločili, da popestrijo ponudbo. Tako lahko dobite že kakšen mesec tudi Hamburger. »Popestrili« pa so tudi ceno — 60 dinarjev. V študentskih domovih pravijo, da je pač takšna njihova kalkulacija. Če pa vaš študenttski žep tako visoke kalkulacije ne bi prenesel, vam predlagamo, da si Hamburger raje privoščite v Astoriji, njim kalkulacija namreč pokaže le 52 dinarjev (za enako velik Hamburger).

Vsaj nekje je študentska menza na prvem mestu.

Časopis univerzitetne sodobnosti Katedra. Naslov: Ob parku 5, 62000 Maribor, tel. 22-004. Številka žiro računa: 51-800-678-81846. Izdaja UK ZSMS Maribor. Uredništvo: Zvone Dorič, Ivo Soče, Didie Senekar (likovnost), Srečko Pirtovšek (v. d. odgovorni urednik, teorija), Mirjam Sega (v. d. informacije), Bojan Jablanovec (v. d. kultura). Tajnica: Olga Iskra. Tehnični urednik: Marjan Hanl. Lektoriranje: Helena Zidarič. Sodelavci: Franc Friškovec, Suzana Trenta, Vlado Sruk, Tatjana Welzer, Franc Požgan, Edvard Ajd, Gorazd Nastran, Bojana Rudl. Izdajateljski svet: Tomaž Kšela (predsednik), Zinka Kolarič (podpredsednik), Mirko Križman, Miroslava Geč-Korošec, Boris Sovič, Mik Rebernik, Slavko Gerič, Alfonz Gramc, Jani Šaler, Franc Požgan, Vili Vuk, Mirč Pestiček, Marjan Rožman, Peter Andlovič. Katedra izhaja ob podpori UK ZSMS Maribor, Kulturne skupnosti SRS, Raziskovalne skupnosti SRS, Izobraževalne skupnosti SRS in Zveze skupnosti za zaposlovanje SRS. Tisk: ČGP Večer, Tržaška 14, Maribor. Cena izvoda 12 din. Letna naročnina za študente 100 din, za ostale 120 din, za DPO, društva in organizacije 200 din. Nenaročenih tekstov in slik ne vračamo. Uradne ure: vsak dan, razen sobote in nedelje od 13.—14. ure. Sestanki uredništva so vsak torek ob 14.15. Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu št. 421-1/70, z dne 11. 1. 1973.